

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Korekta Sprawozdania z realizacji Priorytetów komponentu regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013

I. INFORMACJE OGÓLNE

1. Rodzaj sprawozdania			
A. Sprawozdanie okresowe			
B. Sprawozdanie roczne			
C. Sprawozdanie końcowe		X	
2. Okres sprawozdawczy		2007-2015	
3.	Numer Priorytetu PO KL	VI, VII, VIII, IX	
4.	Nazwa Instytucji Pośredniczącej	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	
5.	Dane osoby sporządzającej sprawozdanie	w części rzeczowej	w części finansowej
	Imię i nazwisko	Priorytet VI, VII: Dorota Wysmyk Priorytet VIII, IX: Aneta Agdan	Priorytet VI, VII: Dorota Wysmyk Priorytet VIII, IX: Aneta Agdan
	Nr telefonu	71 776 98 20, 71 776 96 14	71 776 98 20, 71 776 96 14
	Adres poczty elektronicznej	dorota.wysmyk@dolnyslask.pl aneta.agdan@dolnyslask.pl	dorota.wysmyk@dolnyslask.pl aneta.agdan@dolnyslask.pl

II. PRZEBIEG REALIZACJI PRIORYTETU

1. Analiza stopnia osiągnięcia oczekiwanych efektów oraz wartości docelowych wskaźników w podziale na cele szczegółowe

Głównym celem PO KL była realizacja działań, które przyczyniają się do wzrostu zatrudnienia i spójności społecznej, podniesienia poziomu wykształcenia w społeczeństwie, zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw oraz poprawy jakości i dostępności usług szkoleniowo-doradczych. Program ten stanowi odpowiedź na zdiagnozowane w województwie problemy w obszarze rynku pracy, adaptacyjności, wykluczenia społecznego oraz edukacji. Na podstawie wyników badania *Analiza osiągniętych wartości wskaźników rezultatu oraz sytuacji uczestników projektów w sześć miesięcy po otrzymaniu wsparcia w ramach Priorytetów VI-VIII PO KL w województwie dolnośląskim* (raport z 2013r.) można stwierdzić, iż działania podejmowane w ramach PO KL przyczyniają się do wzrostu zatrudnienia w województwie dolnośląskim. Wsparcie jest oceniane dobrze przez uczestników i przyczynia się do wzrostu zatrudnienia, o czym świadczą deklaracje samych respondentów, dotyczące ich sytuacji zawodowej przed i po zakończeniu udziału w projekcie. Pracę podjęło 56% osób, które w momencie rozpoczęcia udziału w projekcie, były bezrobotne lub nieaktywne zawodowo (są to zarówno osoby które zostały zatrudnione, jak i założyły własną działalność gospodarczą). Ponadto ponad 83% uczestników projektów wskazuje, że oferowane wsparcie przyczyniło się do polepszenia ich sytuacji na rynku pracy. Jeden z wniosków z niniejszego badania wskazuje również, iż formy wsparcia stosowane w ramach PO KL w województwie dolnośląskim należy uznać za właściwie dopasowane do rzeczywistych potrzeb uczestników zrealizowanych projektów, a dokładniej do grup docelowych - za takie uważa je 93% uczestników projektów. Dodatkowo dzięki wsparciu ze środków EFS wzrosły kompetencje pracowników, które umożliwiły utrzymanie się firm na rynku pracy – według opinii respondentów badania – wysokie kwalifikacje (nabyte m.in. w wyniku udziału w projekcie PO KL) pracowników przedsiębiorstw korzystających ze wsparcia, a co się z tym wiąże, wiedza merytoryczna, były drugim w kolejności czynnikiem, który umożliwił utrzymanie się firmy na rynku. Ponadto, jeśli chodzi o uczestników projektów, którzy w momencie rozpoczęcia udziału w projektach pracowali, to 6 miesięcy po ich zakończeniu pracę zachowało 90% uczestników projektów.

Wyniki badania wskazują również, że w odniesieniu do większości uczestników projektów można mówić o trwałości udzielonego im wsparcia. Dowodzi tego m.in. stosunkowo wysoka przeżywalność firm utworzonym dzięki wsparciu

z PO KL (80% - w momencie realizacji badania), a także fakt, że spośród osób bezrobotnych i poszukujących pracy w momencie przystąpienia do projektu, 70% pracuje w obecnym miejscu zatrudnienia ponad 6 miesięcy (w przypadku 64% z nich, jest to pierwsza praca od zakończenia udziału w projekcie). Działania realizowane w ramach PO KL także pozytywnie oddziałują na rozwiązywanie regionalnych problemów w obszarze edukacji na Dolnym Śląsku, w szczególności widoczne to jest poprzez rozszerzanie oferty edukacyjnej i podniesienie jakości kształcenia w szkołach (zajęcia dodatkowe dla uczniów, szkolenia nauczycieli) oraz wyrównywanie dostępu do edukacji (ponad 80% wspartych placówek przedszkolnych położonych jest na terenie wiejskim).

Wyniki zakończonego w lutym 2015 r. badania ewaluacyjnego: *Ocena realizacji założonych celów komponentu regionalnego PO KL na Dolnym Śląsku w kontekście osiągnięcia celów rozwojowych i rozwiązywania problemów społeczno-ekonomicznych w Regionie* wskazują również, że oferowane wsparcie pozytywnie wpływa na zmniejszanie zdiagnozowanych problemów w regionie. Na podstawie wyników badania można stwierdzić, że wsparcie PO KL jawi się jako jeden z elementów pobudzających sektor gospodarki nakierowany na wytwarzanie i promowanie innowacji oraz nowych technologii, choć wpływ ten wciąż jest niewielki. Projekty realizowane w ramach PO KL w większym stopniu, aniżeli działalność badawczo rozwojową, pobudzają rozwój tradycyjnej działalności gospodarczej. Należy bowiem przyjąć, że wśród Dolnoślązaków zakładających mikroprzedsiębiorstwa znajdują się również osoby, które mogły założyć własne firmy dzięki dotacjom otrzymywanym z projektów realizowanych w ramach Priorytetu VI PO KL. Dzięki działaniom podejmowanym w ramach Priorytetu VI, ponad 60% reprezentantów każdej z kategorii uczestników projektów realizowanych w ramach PO KL weszło na rynek pracy. Ogółem, pracę znalazło 71% uczestników działań. Powołując się na zapisy raportu końcowego z ww. badania można zatem przyjąć, iż projekty PO KL stanowiły czynnik, który przyczynił się do wzrostu zatrudnienia mieszkańców Dolnego Śląska, szczególnie wśród osób o szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Mimo iż efekty działań podejmowanych w ramach Priorytetu VII nie pozwoliły na osiągnięcie części wartości docelowych wskaźników PO KL, na podstawie przedstawionych wyników badania można zauważyć, że zmniejsza się odsetek ludności korzystającej na Dolnym Śląsku ze świadczeń pomocy społecznej, a także liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Do zmian sytuacji społeczno-gospodarczej na Dolnym Śląsku, zgodnie z wynikami badania, przyczyniają się także działania podejmowane w ramach Priorytetu VIII. Jest to efekt przede wszystkim podejmowanych działań *szybkiego reagowania*, które miały na celu szybkie przywrócenie na rynek pracy osób pozbawionych dotychczasowego zatrudnienia, lub płynną zmianę aktywności zawodowej bez utraty źródła utrzymania. Tego rodzaju wsparciem objęto znacznie większą liczbę osób, aniżeli zakładano pierwotnie. Z jednej strony, może to świadczyć o potrzebie intensyfikacji wspomnianych działań na skutek nieprzewidzianych przekształceń na dolnośląskim rynku pracy. Z drugiej natomiast, osiągnięte wartości wskaźników dobrze obrazują elastyczność PO KL i zdolność odpowiedzi na zmieniające się warunki. Ogółem, w ramach wszystkich działań podjętych w ramach Priorytetu VIII, udało się przywrócić lub utrzymać na rynku pracy ponad połowę osób biorących udział w realizowanych projektach PO KL. Biorąc pod uwagę charakter działań podejmowanych w ramach Priorytetu IX, można przyjąć, że najbardziej efektywne okazały się przedsięwzięcia nakierowane na wdrażanie programów rozwojowych w szkołach oraz na doskonalenie zawodowe nauczycieli. Dzięki wsparciu PO KL w okresie 2007-2013 sukcesywnie wzrastał odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, przede wszystkim na obszarach wiejskich woj. dolnośląskiego. Za zadowalający uznać można poziom współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych. Może się to przekładać na lepsze dostosowanie kompetencji absolwentów do wymogów rynku pracy, a w konsekwencji doprowadzić do poprawy jego kondycji i wzrostu atrakcyjności w oczach potencjalnych pracodawców.

Szczegółowe informacje o wpływie poszczególnych działań podejmowanych w ramach Priorytetów komponentu regionalnego na zmniejszanie regionalnych problemów zdiagnozowanych na terenie Dolnego Śląska zostały opisane w częściach dotyczących opisu poszczególnych Priorytetów, w dalszej części dokumentu.

PRIORYTET VI

Główne problemy występujące na rynku pracy to: wysoka stopa bezrobocia i jej duże zróżnicowanie w samym regionie, niższa niż w innych krajach Unii Europejskiej aktywność zawodowa osób młodych, duża skala bezrobocia długoterminowego oraz duża liczba osób z niskimi kwalifikacjami zawodowymi. Chcąc wspierać i pobudzać aktywność zawodową osób w szczególnie trudnej sytuacji, w Planach działania preferowano jako uczestników projektu osoby defaworyzowane na rynku pracy poprzez stosowanie w początkowym okresie programowania kryteriów strategicznych. Kolejnym krokiem było uwzględnienie ww. grup w kryteriach dostępu. Położono szczególny nacisk na wspieranie osób pozostających bez zatrudnienia, w szczególności ludzi młodych, osób starszych, kobiet, osób o kwalifikacjach niedostosowanych do potrzeb rynku pracy, osób

niepełnosprawnych. Wykorzystanie wsparcia realizowanego w projektach współfinansowanych z EFS pozwoliło na zwiększenie szans na powrót na rynek pracy ww. grup, o czym świadczą osiągnięte wskaźniki. W ramach projektów z Priorytetu VI (bez Poddziałania 6.1.2), aż 88 335 osób zakończyło udział w projektach. Biorąc pod uwagę wartości docelowe zaplanowane w SzOP PO KL dla wskaźników dot. osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, warto zwrócić uwagę, na fakt, że zostały one znacznie przekroczone (osoby długotrwale bezrobotne – 290,33%, osoby niepełnosprawne – 271,91%, osoby z terenów wiejskich – 358,31%), co świadczy o efektywności podjętych działań skierowanych na wsparcie ww. grup. Jedną z form pobudzenia aktywności zawodowej była promocja przedsiębiorczości ze szczególnym uwzględnieniem osób defaworyzowanych na rynku pracy. W ramach Działania 6.2 i Poddziałania 6.1.3 - 17 177 osób otrzymało środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej, z czego 9 587 osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy otrzymało bezzwrotne dotacje (w tym 593 osoby niepełnosprawne, 4 214 osób długotrwale bezrobotnych, 5 688 osób z terenów wiejskich oraz 1 925 osób w wieku 50-64 lata). Podjęte działania przyczyniły się do zmniejszenia problemów występujących na regionalnym rynku pracy i wspierały grupy docelowe w szczególnie niekorzystnej sytuacji.

Cel szczegółowy 1- Zwiększenie zasięgu oddziaływania Aktywnej Polityki Rynku Pracy:

Wskaźniki produktu:

Liczba osób, które zakończyły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu (w tym: liczba osób, które zostały objęte Indywidualnym Planem Działania) – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 88 335 osób, w tym 41 912 osób objęto IPD, co stanowi odpowiednio 121,70% i 195,60% wartości docelowej.

Wartości powyższych wskaźników dla całego Priorytetu VI osiągnięto głównie dzięki projektom systemowym w PUP, na których realizację przeznaczono zdecydowanie największą pulę pieniędzy (78,36% to osoby, które zakończyły udział w projektach w ramach Poddziałania 6.1.3). Identyfikację potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia poprzez zastosowanie IPD, można uznać za jedną z najskuteczniejszych form wsparcia, ponieważ w sposób optymalny pozwala dostosować formy wsparcia do specyficznych potrzeb uczestników. Mając na uwadze, iż zastosowanie IPD przyczynia się do zwiększenia skuteczności i efektywności realizowanego wsparcia, w Planie działania na rok 2011 wprowadzono w ramach Poddziałania 6.1.3 kryterium dostępu obligujące projektodawców do objęcia IPD co najmniej 30% uczestników. Natomiast w przypadku Poddziałania 6.1.1 zastosowano kryterium strategiczne, które przewidywało objęcie IPD wszystkich uczestników projektu. W 2012 roku ww. kryterium zostało przyjęte już jako kryterium dostępu w ramach Poddziałania 6.1.1 i 6.1.3. Na spotkaniach informacyjno-promocyjnych organizowanych przez IP2 przekazywano potencjalnym Projektodawcom praktyczną wiedzę w zakresie formułowania założeń projektu z uwzględnieniem obowiązujących kryteriów szczegółowych. Zachęcano Projektodawców do wykorzystywania IPD powstałych w innych projektach, w których brali udział uczestnicy projektu. Promowano dobrą praktykę, jaką jest na etapie rekrutacji diagnozowanie czy dana osoba w ciągu ostatnich 12 miesięcy otrzymała wsparcie w postaci IPD. Jeżeli tak było, to zachęcano do wykorzystania produktów w postaci IPD przy tworzeniu nowego IPD. Zapobiegało to dublowaniu form wsparcia, spadku jego efektywności, a także zniechęceniu uczestników projektu do uczestnictwa w projekcie. Skuteczność takiego podejścia potwierdzają wyniki badania ewaluacyjnego „Ocena zależności pomiędzy doбором form wsparcia a profilem uczestników, w kontekście potrzeb lokalnego/regionalnego rynku pracy, na przykładzie projektów konkursowych realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.1 i 8.1.1 PO KL, na Dolnym Śląsku” (raport z grudnia 2011 r.).

Liczba kluczowych pracowników PSZ, którzy zakończyli udział w szkoleniach w systemie pozaszkolnym, istotnych z punktu widzenia regionalnego rynku pracy - osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 395 osób, co stanowi 76,40% wartości docelowej. Przedmiotowy wskaźnik podlegał urealnianiu, które wymagało zmniejszenia wartości osiągniętej o liczbę osób korzystających kilkakrotnie z powyższego wsparcia w różnych projektach (wartość przed urealnieniem – 530 pracowników PSZ).

Większość projektów wspierających pracę Powiatowych Urzędów Pracy koncentrowała się na wsparciu w postaci dofinansowania zatrudnienia doradców zawodowych i pośredników pracy, a w mniejszym stopniu na wsparciu szkoleniowym (w formach pozaszkolnych). W wyniku realizacji projektów w latach 2008-2013 dofinansowaniem objęto około 280 etatów pośredników pracy i doradców zawodowych, jednakże ta forma wsparcia nie miała odzwierciedlenia we wskaźnikach Programu. Zgodnie z sugestią IP, IP2 podejmowała negocjacje z wszystkimi Powiatowymi Urzędami Pracy, których projekty zostały rekomendowane do dofinansowania, w zakresie możliwości zwiększenia liczby kluczowych pracowników PSZ objętych szkoleniami. W wyniku negocjacji, część z Powiatowych Urzędów Pracy zwiększyła planowaną wartość docelową wskaźnika, jednak nie zagwarantowało to osiągnięcia wartości docelowej na poziomie 517 osób. Ponadto przyjęta metodologia pomiaru wskaźnika nie obejmuje danych dotyczących wsparcia udzielanego kluczowym pracownikom PSZ, którzy kształcili się w formach szkolnych, tj. brak

np. liczby pracowników realizujących studia podyplomowe (około 60 osób) oraz nie obejmuje osób otrzymujących wsparcie, ale nie przynależących do grupy pracowników kluczowych. Udział wszystkich grup pracowników PSZ w kształceniu prowadzi do podnoszenia kwalifikacji oraz wpisuje się w cel szczegółowy 1. Pracownicy publicznych służb zatrudnienia, poprzez podnoszenie swoich kwalifikacji i kompetencji, realizują warunek dążenia do zapewnienia odpowiednich warunków organizacyjnych i instytucjonalnych na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych.

Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej (w tym: liczba osób, które otrzymały bezzwrotne dotacje oraz liczba osób, które skorzystały z instrumentów zwrotnych) – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 17 177 osób, w tym 16 964 osoby otrzymały bezzwrotne dotacje, a 213 osób skorzystało z instrumentów zwrotnych, co stanowi odpowiednio 195,88%, 196,78% oraz 143,92% wartości docelowej.

Wyraźnie znaczący udział w osiągniętej wartości wskaźnika mają projekty Poddziałania 6.1.3, w których uznaje się, że wsparcie w postaci udzielenia środków na rozpoczęcie przedsiębiorczości, co generuje miejsca pracy, jest jedną z najbardziej efektywnych form wsparcia redukujących bezrobocie. Natomiast jeśli chodzi o Działanie 6.2, z badania ewaluacyjnego *Ocena trwałości wsparcia skierowanego na rozwój przedsiębiorczości udzielonego uczestnikom projektów, którzy rozpoczęli działalność gospodarczą w ramach Działania 6.2 oraz Poddziałania 8.1.2 PO KL* (raport z listopada 2012 r.) wynika, że po upływie obowiązkowych 12 miesięcy utrzymania działalności gospodarczej ok. 60,5% przedsiębiorstw utrzymuje się na rynku. Spośród firm, które cechują się przeżywalnością powyżej obowiązkowego czasu trwania, zaledwie 19,4% deklaruje, że zatrudniło innych pracowników. Badanie to potwierdziło fakt, że aktywizacja zawodowa w Działaniu 6.2 miała głównie charakter samozatrudnienia.

Wskaźnik dotyczący bezzwrotnych dotacji został zrealizowany głównie dzięki projektom systemowym PUP. Udział tych projektów w zrealizowanej wartości wskaźnika (tj. 16 964 osoby) wynosi aż 90,64%. Z instrumentów zwrotnych – udzielanych tylko w ramach jednego pilotażowego projektu - skorzystało 213 osób, co stanowi 143,92% wartości docelowej. Projektodawca zaplanował, że 160 osób skorzysta z instrumentów zwrotnych, a wykonał wskaźnik na poziomie wyższym od wstępnego założenia. Łącznie do projektu zrekrutowano 560 osób, z czego 387 osób przerwało udział w projekcie. Na liczbę uczestników, którzy przerwali udział w projekcie składają się osoby, które przeszły w projekcie cykl szkoleniowo-doradczy i nie otrzymały pożyczek na otwarcie działalności gospodarczej oraz osoby, które otrzymały pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej, lecz z przyczyn nie leżących po stronie Beneficjenta rozwiązano z nimi umowy pożyczki, np. z powodu niespełnienia kryterium prowadzenia działalności przez okres 12 miesięcy od dnia podpisania umowy. Ponadto do osób, które przerwały udział w projekcie zaliczane są również te osoby, które otrzymały pożyczki, lecz nie rozliczyły środków (tzn. nie przedstawiły dowodów jej wykorzystania, zgodnie z umową pożyczki) do końca okresu realizacji projektu tj. do 31.12.2015 r.

Ponadto w ramach projektu inżynierii finansowej realizowane są wskaźniki, dla których nie określono wartości docelowej na poziomie Priorytetu:

Liczba osób, które skorzystały z usług doradczych (projekty inżynierii finansowej) - Beneficjent zaplanował, że 150 osób skorzysta z usług doradczych, wartość ta została przekroczona bowiem 370 osób (246,67%) objęto doradztwem.

Liczba osób, które uczestniczyły w szkoleniach (projekty inżynierii finansowej)- zaplanowany przez Beneficjenta wskaźnik na poziomie 140 osób, został osiągnięty zaledwie w prawie 13 procentach (18 osób uczestniczyło w szkoleniach). Beneficjent zgłaszał, że w projekcie występowały problemy związane z organizacją szkoleń. Formularze rekrutacyjne wraz z deklaracjami wpływały do Beneficjenta w długich odstępach czasowych i dlatego dużym problemem było zorganizowanie grupy ok. 10-12 osobowej, aby można było przeprowadzić szkolenie. Poza tym Beneficjent zwracał uwagę na fakt, że osoby, którym przyznano już pożyczkę i które rozpoczęły działalność gospodarczą nie wyrażają chęci udziału w szkoleniu, często argumentując swoją decyzję brakiem czasu. Beneficjent zwracał uwagę, że wszyscy uczestnicy projektu na każdym etapie (doradztwa zawodowego, biznesowego, składania wniosku, podpisywania umowy) są informowani i zachęceni do skorzystania ze szkolenia, jednak w momencie przystąpienia do projektu, nie wykazują zainteresowania tą formą wsparcia. W związku z faktem, iż udział w szkoleniu nie jest obowiązkowy, Beneficjent nie miał wpływu na decyzję uczestnika, niemniej dokładał wszelkich starań, aby zachęcić uczestników projektu do skorzystania ze szkoleń. IP2 zobowiązała Beneficjenta do podejmowania działań zmierzających do osiągnięcia założonej liczby osób uczestniczących w szkoleniu. Jednakże, mimo podjętych działań, nie udało się zrekrutować większej liczby osób do udziału w szkoleniach. Beneficjent zapewnił uczestnikom projektu możliwość otrzymania doradztwa oraz szkoleń umożliwiających zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności

gospodarczej. W toku realizacji projektu uczestnicy zdecydowanie wybierali wsparcie w postaci indywidualnego doradztwa zawodowego i biznesowego.

Wskaźniki rezultatu:

Odsetek kluczowych pracowników PSZ, którzy zakończyli udział w szkoleniach w systemie pozaszkolnym, istotnych z punktu widzenia regionalnego rynku pracy – wartość wskaźnika rezultatu osiągnięta w 2015 roku wynosi 49,62%. Jest to wskaźnik bazujący na danych rocznych. Na przestrzeni lat powyższy wskaźnik osiągnął najwyższą wartość w roku 2013 – 53,39%. Pomimo osiągniętej wartości odpowiadającego mu wskaźnika produktu na poziomie 76,40%, nie osiągnięto zakładanej wartości docelowej w 100%. W województwie dolnośląskim znacząco wzrosła liczba kluczowych pracowników PSZ w stosunku do roku 2006 (będącej bazą do wyznaczenia wartości docelowej wskaźnika), osiągając na koniec 2015 roku wartość 796 osób, co ma wpływ na osiągniętą wartość powyższego wskaźnika rezultatu.

Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej - od początku wdrażania wskaźnik ten sukcesywnie wzrastał, przekraczając już w roku 2011 wartość docelową oraz osiągając na koniec okresu sprawozdawczego wartość 17 281 miejsc pracy, co stanowi 214,67% wartości docelowej. Uczestnicy projektów, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej poza stworzeniem miejsca pracy dla siebie dodatkowo utworzyli je dla 104 osób.

Efektywność zatrudnieniowa w Priorytecie VI:

Wskaźnik efektywności zatrudnieniowej (ogółem) w projektach w ramach Priorytetu VI (Działanie 6.1) został osiągnięty na poziomie 73,76% (K-71,84%; M-76,28%). Na powyższy wynik składają się projekty realizowane w ramach Poddziałania 6.1.1 oraz 6.1.3. W Poddziałaniu 6.1.1 zatrudnienie znalazło 698 osób z 1 726, które zakończyły udział w 32 projektach. Efektywność zatrudnieniowa (6.1.1) została osiągnięta na poziomie: *ogółem* 40,44%, *-w tym osoby w wieku 50-64 lata* – 37,81%, *osoby młode* – 44,15%, *osoby niepełnosprawne* – 37,19%, *osoby długotrwale bezrobotne* – 40,73% i *osoby niekwalifikujące się do wymienionych grup* – 45,45%. Ostatecznie, w ramach 31 z 32 projektów, efektywność zatrudnieniowa została osiągnięta na zadowalającym poziomie, gdzie w większości tych projektów przekroczyła pułap określony w kryterium dostępu. W 1 projekcie Beneficjent nie osiągnął wymaganej efektywności zatrudnieniowej w grupie osób w wieku 15-24 lata, co skutkowało zastosowaniem reguły proporcjonalności i uznaniem części wydatków za niekwalifikowalne. W ramach Poddziałania 6.1.3 osiągnięto efektywność zatrudnieniową we wszystkich 27 projektach realizowanych przez PUP (*ogółem* – 75,37%, *w tym osoby w wieku 15-30 lat* – 75,87%, *osoby w wieku 50-64 lata* – 65,76%, *osoby niepełnosprawne* – 63,65%, *osoby długotrwale bezrobotne* – 68,69% oraz *osoby niekwalifikujące się do ww. grup docelowych* – 89,05%). **Wskaźnik efektywności zatrudnieniowej (ogółem) dla Priorytetu VI** wynosi 73,76%, co świadczy o tym, że blisko 3/4 uczestników projektów podjęła zatrudnienie. W całym okresie programowania 2007-2013 efektywność zatrudnieniowa dla poszczególnych grup docelowych została przekroczona w stosunku do wartości zakładanych w *Planach działania*. Osiągnięte wartości przedstawiono w załączniku 10 do sprawozdania oraz w części opisowej dotyczącej celów szczegółowych. Przedstawiony powyżej stan potwierdza badanie ewaluacyjne *Ocena skuteczności, jakości i trwałości interwencji EFS na Dolnym Śląsku w zakresie efektywności zatrudnieniowej projektów Priorytetu VI, VII i VIII (Działanie 8.1) PO KL, w kontekście poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej i wzrostu konkurencyjności regionu* (raport z sierpnia 2014 r.), z którego wynika, że najwyższa wartość wskaźnika efektywności zatrudnieniowej została osiągnięta w Priorytecie VI, przy czym w sposób szczególny przyczyniły się do tego projekty systemowe PUP realizowane w ramach Poddziałania 6.1.3. Czynnikiem było w dużej mierze doświadczenie pracowników PUP i samej instytucji w pracy z grupami docelowymi. Stosunkowo najniższe wartości wskaźnik osiągał w przypadku osób niepełnosprawnych, zwłaszcza kobiet oraz w grupie osób 50-64 lata. Najwyższe wartości wskaźnik przyjmował w grupach niekwalifikujących się do żadnej z wyróżnionych grup docelowych.

Cel szczegółowy 2 - Zwiększenie poziomu zatrudnienia wśród osób młodych:

Wskaźniki produktu:

Liczba osób, które zakończyły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu w wieku 15-24 lata oraz w wieku 15-24 lata zamieszkujących obszary wiejskie – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 29 509 i 11 723 osób, co stanowi odpowiednio 151,44% i 151,11% wartości docelowej.

Liczba osób w wieku 15-24 lata, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej (w tym: liczba osób, które otrzymały bezzwrotne dotacje oraz liczba osób, które skorzystały z instrumentów zwrotnych) – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 2 741 osób, w tym 2 717 osób otrzymało bezzwrotne dotacje (159,35% wartości docelowej) a 24 osoby skorzystały z instrumentów zwrotnych.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej (15-24 lata) - od początku wdrażania wskaźnik ten sukcesywnie wzrastał, przekraczając w roku 2013 wartość docelową oraz osiągając na koniec okresu programowania wartość 2 754 miejsca pracy, co stanowi 146,88% wartości docelowej.

Osiągnięcie tak wysokiej wartości wskaźników było możliwe dzięki zastosowaniu kompleksowych działań wspierających uczestników projektów. Kluczowe było dostosowanie form wsparcia do ich predyspozycji oraz specyficznych potrzeb począwszy od odpowiedniego sposobu rekrutacji poprzez skuteczne działania zwiększające ich szanse na zatrudnienie. W wyniku przeprowadzonego badania ewaluacyjnego pt. „Ocena trafności doboru i efektywności programów aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.1 PO KL w odniesieniu do sytuacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia w województwie dolnośląskim” (raport z grudnia 2010 r.) stwierdzono konieczność zwiększenia udziału osób młodych w projektach Poddziałania 6.1.1. Tym samym w kolejnych latach kryteria dostępu w tym Poddziałaniu zakładały objęcie wsparciem osób w wieku 15-24 lata. Ponadto, na osiągniętą wartość wskaźnika miało głównie wpływ kryterium dostępu obowiązujące w 2013 roku w projektach systemowych Poddziałania 6.1.3, które zobowiązało Beneficjentów do tego, aby grupę docelową projektu stanowiły w co najmniej 50% osoby w wieku 15-30 lat. Natomiast w 2014 roku zgodnie z kryterium dostępu, minimum 20% całej grupy docelowej w projektach systemowych stanowiły osoby młode poniżej 25 roku życia, które nie były zatrudnione ani nie uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu. Powyższe działania IP oraz IP2 przyczyniły się do zapewnienia wysokiego stopnia realizacji wszystkich wskaźników dotyczących udziału osób młodych w projektach realizowanych w ramach Priorytetu VI.

Dla uczestników projektów będących osobami młodymi **efektywność zatrudnieniowa** monitorowana w projektach Działania 6.1 kształtuje się na poziomie 74,75% (K-73,57%; M-76,45%). Planowana wartość wskaźnika do osiągnięcia to 40%, zatem plan został znacznie przekroczony.

Cel szczegółowy 3 – Zmniejszenie bezrobocia wśród osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (kobiety, osoby długotrwale bezrobotne, osoby niepełnosprawne, osoby bezrobotne zamieszkujące na obszarach wiejskich):

Wskaźniki produktu:

Liczba osób, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, które zakończyły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu (w tym: liczba osób niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, z terenów wiejskich) – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 55 893 osoby (podwskaźniki odpowiednio: 5 933, 25 613, 29 170 osób), co stanowi 197,94% (podwskaźniki odpowiednio: 271,91%, 290,33% i 358,31%) wartości docelowej.

Liczba osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, które otrzymały bezzwrotne dotacje (w tym: liczba osób niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, z terenów wiejskich) – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 9 587 osób (podwskaźniki odpowiednio: 593, 4 214, 5 688 osób), co stanowi 339,36% (podwskaźniki odpowiednio: 232,55%, 477,78% i 698,77%) wartości docelowej.

Największy udział w realizacji wskaźników dotyczących grupy osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (wraz z podgrupami) mają projekty systemowe Poddziałania 6.1.3 (86%), przy mniejszym udziale projektów pozostałych Działania. Zdaniem IP oraz IP2 wynika to głównie z największej alokacji przeznaczonych na realizację projektów Poddziałania 6.1.3. Tym samym w projektach PUP objęto wsparciem największą ilość osób. W wyniku przeprowadzonego badania ewaluacyjnego *Ocena trafności doboru i efektywności programów aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.1 PO KL w odniesieniu do sytuacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia w województwie dolnośląskim* (raport z grudnia 2010 r.) stwierdzono konieczność zwiększenia udziału osób niepełnosprawnych w projektach Poddziałania 6.1.1. W początkowym okresie programowania występowały problemy z uczestnictwem osób niepełnosprawnych w realizowanych projektach. Była to jedna z wielu grup będących w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, która została objęta kryteriami strategicznymi. Niestety okazało się, że Projektodawcy kierowali wsparcie w ramach projektów do innych defaworyzowanych na rynku grup. W kolejnych latach organizowano odrębne nabory na projekty skierowane wyłącznie do osób niepełnosprawnych. Wzrost wskaźników był możliwy dzięki wyodrębnieniu puli środków na projekty skierowane wyłącznie do osób niepełnosprawnych. Pozostałe osoby należące do grupy defaworyzowanej na rynku pracy (w tym osoby o niskich kwalifikacjach) także doświadczały wielu trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy, stąd też uzasadnione było skierowanie do nich wsparcia, które wpłynęło na ich reintegrację z rynkiem pracy. Było to możliwe dzięki programom aktywizacji zawodowej, które obejmowały kompleksowe formy wsparcia w postaci szkoleń prowadzących do podniesienia, uzupełnienia bądź zmiany kwalifikacji zawodowych, staży/praktyk zawodowych i subsydiowania zatrudnienia. Osoby te również mogły

skorzystać ze środków na podjęcie działalności gospodarczej. Należy również wspomnieć, że występowały trudności w przypadku pomiaru mierników dotyczących osób niepełnosprawnych. Projektodawcy realizujący projekty, których grupą docelową nie są osoby niepełnosprawne (ale które również mogą w nich uczestniczyć), nie mieli obowiązku odnotowywania ich udziału w projekcie, zatem wskaźnik udziału osób niepełnosprawnych we wsparciu może być w rzeczywistości wyższy od wykazywanego.

Liczba projektów wspierających rozwój inicjatyw lokalnych - wartość docelowa wskaźnika monitorowanego w Działaniu 6.3 określona na poziomie 41, została przekroczona i wynosi 61 projektów wspierających rozwój inicjatyw lokalnych. Tym samym stopień realizacji wskaźnika wynosi 148,78% w stosunku do założonej wartości docelowej. Oznacza to, że zrealizowano znacznie więcej projektów, niż zakładano.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej (przekazanych osobom w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy) - od początku wdrażania wskaźnik ten sukcesywnie wzrastał, przekraczając już w roku 2010 wartość docelową oraz osiągając na koniec okresu sprawozdawczego wartość 9 623 miejsca pracy, co stanowi 309,72% wartości docelowej.

Dla uczestników projektów będących osobami niepełnosprawnymi **efektywność zatrudnieniowa** monitorowana w projektach Działania 6.1 kształtuje się na poziomie 58,06% (K-56,55%; M-60,40%). Planowana wartość miernika do osiągnięcia to 30%, zatem plan został zrealizowany. Natomiast w grupie osób długotrwale bezrobotnych osiągnięto efektywność zatrudnieniową na poziomie 67,03% (K-65,36%; M-69,43%).

Cel szczegółowy 4 – Zwiększenie poziomu zatrudnienia wśród osób starszych:

Wskaźnik produktu:

Liczba osób w wieku 50-64 lata, które zakończyły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 15 499 osób, co stanowi 117,08% wartości docelowej.

W wyniku przeprowadzonego badania ewaluacyjnego *Ocena szkoleń realizowanych w województwie dolnośląskim w ramach projektów dla Poddziałania 6.1.1, 7.2.1, 8.1.1, 8.1.2 PO KL w kontekście wpływu na sytuację zawodową ich uczestników* (raport z września 2011 r.) stwierdzono, że ze względu na wiek uczestnika, najmniejszy udział w projektach szkoleniowych mają osoby powyżej 50 roku życia. Tym samym w kolejnych latach kryteria dostępu w tym Poddziałaniu zakładały objęcie wsparciem osób w wieku 50-64 lata. Jednak największy udział w osiągnięciu wszystkich wskaźników w tej grupie uczestników projektów miały projekty realizowane przez PUP w ramach Poddziałania 6.1.3. W 2013r. wprowadzono w Planach działania kryterium dostępu, które zakładało, że co najmniej 25% uczestników będą stanowiły osoby starsze. Zarówno dzięki kryterium dostępu zakładającemu w *Planie działania na lata 2014-2015*, że co najmniej 50% uczestników projektów realizowanych przez PUP muszą stanowić osoby powyżej 50 roku życia lub osoby młode do ukończenia 30 roku życia, jak również dzięki zwiększonej puli środków z FP, znacząco wzrosła wartość wskaźnika, przekraczając w II półroczu 2014 roku wartość 100% w ramach całego Priorytetu VI.

Liczba osób w wieku 50-64 lata, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej (w tym: liczba osób, które otrzymały bezzwrotne dotacje oraz liczba osób, które skorzystały z instrumentów zwrotnych) – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 1 938 osób, w tym 1 925 osób otrzymało bezzwrotne dotacje (239,43% wartości docelowej) oraz 13 osób skorzystało z instrumentów zwrotnych.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej (przekazanych osobom w wieku 50-64 lata) - od początku wdrażania wskaźnik ten sukcesywnie wzrastał, przekraczając już w roku 2011 wartość docelową oraz osiągając na koniec okresu sprawozdawczego wartość 1 946 miejsc pracy, co stanowi 220,14% wartości docelowej.

Dla uczestników projektów w wieku 50+ **efektywność zatrudnieniowa** monitorowana w projektach Działania 6.1 kształtuje się na poziomie 63,61%. Projekty dedykowane osobom 50+, z racji dostosowania do potrzeb tej grupy uczestników cechowała duża skuteczność, co pozwoliło osiągnąć efektywność zatrudnieniową na wskazanym wysokim poziomie. Planowana wartość miernika do osiągnięcia to 35%, zatem plan został zrealizowany.

PRIORYTET VII

Wśród wymienionych poniżej wskaźników produktu jedynie dwa nie zostały w pełni zrealizowane. Wszystkie pozostałe zostały przekroczone. Projekty w ramach Priorytetu VII przyczyniały się do osiągnięcia następujących celów szczegółowych Priorytetu:

Cel szczegółowy 1 - Poprawa dostępu do rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Wskaźniki produktu:

Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji (w tym osoby z terenów wiejskich) – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 26 144 osoby, w tym 8 727 z terenów wiejskich, co stanowi odpowiednio 76,40% i 93,98% wartości docelowej.

Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów - osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 28 082 osoby, co stanowi 88,43% wartości docelowej.

Jak wskazywano w poprzednich sprawozdaniach, wartości docelowe powyższych wskaźników nie zostały osiągnięte na poziomie 100%. W opinii IP2 i IP na niższe od oczekiwanych wykonanie ww. wskaźników miało wpływ kilka czynników. Przede wszystkim należy wskazać, że nie wszystkie ośrodki pomocy społecznej w regionie podjęły realizację projektów systemowych w ramach Priorytetu VII PO KL. Odnośnie projektów realizowanych przez PCPR należy zauważyć, że ich realizacja przekładała się zadowalająco na osiągnięcie wskaźników w porównaniu z realizowanymi projektami przez OPS-y. Można zauważyć, że wiele osób przerwało udział w projekcie przed jego zakończeniem (co w konsekwencji powodowało utrudnienia związane z wprowadzeniem do udziału w projekcie nowej osoby z listy rezerwowej). W ramach Poddziałania 7.1.1 przerwało udział 6,45% osób, które rozpoczęły udział w projekcie, natomiast w 7.1.2 – 8,51%. Mimo wszelkich starań podejmowanych ze strony wnioskodawców, niejednokrotnie nie udawało się objąć kolejnych uczestników projektu wymaganymi trzema instrumentami aktywnej integracji. Osoby, które rozpoczęły udział w projekcie miały niską motywację do jego pomyślnego zakończenia. Równolegle zmniejszała się liczba osób korzystających z instytucji integracji i pomocy społecznej w regionie. Występowała także niska frekwencja uczestników objętych projektem spowodowana nietrzeźwością, bądź niechęcią do uczestnictwa w pewnych formach zajęć (np. w spotkaniach z psychologiem) osób pochodzących z rodzin patologicznych i dysfunkcyjnych. Obserwując realizację projektów w ramach Poddziałania 7.1.1 oraz 7.1.2, IP2 zwracała uwagę na spadek zainteresowania klientów OPS udziałem w projekcie, co było spowodowane:

- uzależnieniem (konieczność wstrzeźliwości alkoholowej na czas szkoleń, udziału w projekcie, z uwagi na chorobę alkoholową występuje mniejsza motywacja do samorozwoju i kształcenia zawodowego);
- warunkami finansowymi (dostęp do świadczeń finansowych w ramach systemu pomocy społecznej, w tym w ramach projektów, jest zdeterminowany spełnieniem określonego w ustawie o pomocy społecznej kryterium dochodowego; beneficjenci pomocy społecznej mają świadomość, iż uzyskują zasiłek socjalny bez konieczności wysiłku/uczestniczenia w projekcie);
- pracą dorywczą (tzw. „na czarno”, co uniemożliwia jednoczesne uczestniczenie w projekcie);
- zwiększającą się liczbą podmiotów realizujących inne projekty, których klienci pomocy społecznej mogą być uczestnikami;
- względami osobistymi (np. brak ambicji dotyczących kształcenia i rozwoju osobistego).

Przeciwdziałając niektórym ww. czynnikom ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie oferowały w projektach pomoc psychologiczną, jak również konsultowały z PUP grupę docelową planowaną do objęcia wsparciem w ramach projektu systemowego w zakresie tych uczestników, którzy są zarejestrowani w PUP. Zastosowanie takiej formy działania miało na celu właściwy dobór uczestników do projektu i optymalizację zakresu wsparcia. Było to również dla OPS-ów i PCPR-ów jedno z kryteriów dostępu, zgodnie z którym grupa docelowa zaplanowana do objęcia wsparciem podlegała konsultacjom z PUP. IP2 pozytywnie opiniowała zmiany w projekcie w przypadku pojawiających się oszczędności zgłoszonych przez beneficjenta w celu objęcia dodatkowej liczby uczestników wsparciem, co miało wpływ na zwiększenie wskaźnika. Nie wszystkie jednak ośrodki przyjmowały taką formę działania, z uwagi na występujące ryzyko związane ze znalezieniem nowej grupy osób chcących przystąpić do projektu oraz na działania związane ze wznowieniem procedur głównie związanych z zamówieniami publicznymi. Należy również nadmienić, że pomimo wcześniejszych oczekiwań, przeprowadzona w 2012 r. zmiana metodologii pomiaru wskaźnika również nie wpłynęła znacząco na przyrost wskaźnika *Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi*, ze względu na fakt, że niewiele uczestników decydowało się na powrót do projektu. Zgodnie z Podręcznikiem wskaźników PO KL, w części dotyczącej udziału uczestników w poszczególnych formach wsparcia, monitorowane są jedynie osoby objęte kontraktem socjalnym. Beneficjenci realizujący projekt systemowy mieli możliwość skorzystania nie tylko z tego narzędzia, ale również Programu Aktywności Lokalnej (PAL) i Programu integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. W przypadku, gdy zdecydowali się na realizację jednego z dwóch wyżej wspomnianych narzędzi, osoby nim objęte były wykazywane jedynie w ramach wskaźnika *Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji – w tym osoby z terenów wiejskich*. Natomiast nie były wykazywane w ramach wskaźnika *Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów*. IP2 oszacowała, że blisko 3 040 osób w latach 2008-2015 zostało objętych wsparciem w ramach innego narzędzia niż kontrakt socjalny.

W celu jak najwyższego osiągnięcia omawianych wskaźników, poza dokonaną przez IP w 2014 r. realokacją środków do Poddziałania 7.1.2 (za zgodą IZ), która pozwoliła na realizację projektów przez PCPR-y w wydłużonym terminie - do czerwca 2015 r., w 2015 r. dokonano nadkontraktacji środków (za zgodą IZ) i podpisano 3 aneksy zwiększające wartość realizowanych przez PCPR-y projektów systemowych. Działanie to spowodowało wzrost wskaźników, niemniej jednak zaplanowane w SzOP wartości docelowe nie zostały osiągnięte, pomimo podjętych działań zaradczych.

Należy przypomnieć również, iż widząc wcześniej zagrożenie nieosiągnięcia wskaźników województwo dolnośląskie zabiegało od 2010 r. o obniżenie wartości docelowych wskaźników ujętych w SzOP, jednak zmiana taka nie nastąpiła w ramach przeglądu śródkresowego wskaźników.

Liczba pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej bezpośrednio zajmujących się aktywną integracją, którzy w wyniku wsparcia z EFS podnieśli swoje kwalifikacje – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 1 819 osób, co stanowi 148,37% wartości docelowej.

Wysoki stopień realizacji wskaźnika został osiągnięty dzięki obejmowaniu przez Beneficjenta (Dolnośląski Ośrodek Pomocy Społecznej - DOPS) wsparciem szerokiej grupy pracowników, zgodnie z zapotrzebowaniem jednostek pomocy społecznej. Biorąc pod uwagę wnioski zawarte w badaniu ewaluacyjnym *Badanie ewaluacyjne projektów systemowych realizowanych w Poddziałaniu 7.1.1 oraz 7.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w zakresie oceny jakości wsparcia przewidzianego w tych projektach systemowych oraz pozyskanie kompleksowej wiedzy na temat sposobu zarządzania i wdrażania przedmiotowych projektów* przeprowadzonym przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej, stwierdzono dość niską wiedzę pracowników niektórych ośrodków OPS i PCPR realizujących projekty systemowe w zakresie zarządzania projektem, jak i brak umiejętności w pisaniu wniosków. Raport końcowy wysoko ocenia wpływ wsparcia udzielonego w ramach projektu systemowego na wzrost kompetencji zawodowych pracowników OPS/PCPR. Jednocześnie, zarówno przedstawiciele instytucji pomocy społecznej jak i IP2, dostrzegają problem dotyczący efektywności szkoleń i konieczności ich wyprofilowania pod kątem zakresu i odbiorcy. Zatem mimo nadwykonania wskaźnika nie zaspokaja to w pełni potrzeb regionu. Należy więc kontynuować działania związane z podnoszeniem kwalifikacji pracowników pomocy społecznej.

Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zakończyły udział w Prioryciecie - osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 10 975 osób, co stanowi 115,33% wartości docelowej.

Wprawdzie w początkowej fazie wdrażania Działania 7.2 (opóźnienia w kontraktacji środków w ramach konkursów z roku 2008, podpisywanie umów oraz rozpoczęcie realizacji projektów dopiero w roku 2009), możliwość wykazywania wskaźnika przez beneficjentów we wnioskach o płatność była przesunięta w czasie, jednak w związku z wieloletniością projektów (projekty 30-36 miesięczne) realizowanych w ramach Działania 7.2 oraz faktem, że wskaźnik mierzony był w momencie zakończenia udziału w projekcie zgodnie z zaplanowaną ścieżką wsparcia indywidualnie dla każdego uczestnika, uzyskano widoczny wzrost wartości wskaźnika i jego wykonanie dopiero w końcowej fazie wdrażania programu. Jak wykazały wyniki przeprowadzonego w 2011 roku badania: *Ocena szkoleń realizowanych w województwie dolnośląskim w ramach projektów dla Poddziałania 6.1.1, 7.2.1, 8.1.1, 8.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w kontekście wpływu na sytuację zawodową ich uczestników*, najczęściej stosowaną przez Projektodawców formą szkoleniową były prelekcje i wykłady teoretyczne, mniej popularne były ćwiczenia praktyczne. Obniżało to skuteczność szkoleń, szczególnie w przypadku Poddziałania 7.2.1, w ramach których uczestnicy o niskiej pozycji na rynku pracy powinni być wyposażeni w kompetencje cenione przez pracodawców, w tym w szczególności w umiejętności praktyczne. Niewielu (37%) Beneficjentów w ramach wszystkich Poddziałania nawiązało współpracę z pracodawcami. W przypadku osób zagrożonych wykluczeniem społecznym współpraca z pracodawcami, szczególnie w postaci praktyk, staży i subsydiowanego zatrudnienia, ma kluczowe znaczenie dla powodzenia procesu aktywizacji zawodowej i reintegracji. Podstawowymi barierami w nawiązywaniu współpracy z przedsiębiorcami były: niedostrzeganie potrzeby nawiązania współpracy z pracodawcami przez beneficjentów, brak zainteresowania współpracą ze strony pracodawców, brak funduszy na nawiązanie takiej współpracy, obawy dotyczące występowania pomocy publicznej. Szkolenia kierowane do grup defaworyzowanych na rynku pracy odznaczają się umiarkowaną skutecznością. Nawet przy uwzględnieniu specyficznych potrzeb i deficytów grup docelowych wymagających wyższych nakładów i zastosowania innych metod należy zauważyć, iż szkolenia realizowane w ramach Poddziałania 7.2.1 nie wpłynęły na zmianę sytuacji zawodowej 66,7% ich uczestników. Biorąc pod uwagę uzyskane wyniki oraz rekomendacje z niniejszego badania, działania IP oraz IP2 w tym zakresie skupiały się głównie na: 1) wprowadzeniu w Planach Działania kryterium dostępu realizacji szkoleń "mieszanych" - łączących wiedzę teoretyczną z umiejętnościami praktycznymi, a w przypadku szkoleń specjalistycznych - realizowanie zgodnie z programami określonymi dla danych zawodów/specjalizacji; 2) działaniach informacyjnych w zakresie realizacji projektów szkoleniowych z pomocą publiczną, podkreślenia znaczenia i korzyści wynikających

ze współpracy projektodawców z pracodawcami, w szczególności dla uczestników/uczestniczek projektów; 3) wprowadzeniu w Planach Działania kryterium dostępu/strategicznego dla Poddziałania 7.2.1, związanego z realizacją szkoleń adekwatnych do potrzeb grup docelowych, z wyłączeniem szkoleń ogólnych oraz przeprowadzeniem analizy możliwości zatrudnienia na lokalnym rynku pracy, która przyczyni się do zwiększenia szans na podjęcie zatrudnienia po zakończeniu realizacji projektu. Również badanie ewaluacyjne zrealizowane w 2013 roku: *Badanie i ocena działań aktywizacyjnych, adresowanych do osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem zawodowym i/lub społecznym w projektach realizowanych w ramach Priorytetu VI i VII PO KL w województwie dolnośląskim, w kontekście wpływu udzielonego wsparcia na funkcjonowanie uczestników projektów w życiu zawodowym*, pozwoliło określić przyczyny, dla których pracodawcy obawiali się zatrudniać osoby wykluczone/zagrożone wykluczeniem społecznym. Mimo dostrzegania przez przedsiębiorców licznych korzyści z zatrudniania tych osób (np. osoby w wieku 50+ postrzegane są jako doświadczone i bardziej zaangażowane w wykonywane obowiązki), wciąż dość stereotypowo postrzegają oni te grupy. Zasadne zatem było podejmowanie działań poszczególnych instytucji zmierzających do promowania korzyści wynikających z zatrudniania osób wykluczonych/zagrożonych wykluczeniem społecznym i/lub zawodowym, celem przełamywania negatywnych stereotypów, a także promowanie staży (o możliwie jak najdłuższym okresie trwania pozwalającym na zdobycie doświadczenia) oraz elastycznych form zatrudnienia jako skutecznych narzędzi w procesie aktywizacji zawodowej tych osób. Dzięki działaniom informacyjno – promocyjnym IP2, mającym na celu zachęcanie beneficjentów, obok prowadzonej na etapie rekrutacji do projektu analizy predyspozycji i potrzeb uczestników, do badania także ich poziomu motywacji do podjęcia pracy i zmiany sytuacji społeczno – zawodowej, uzyskano efekt pogłębionych diagnoz potrzeb, co zwiększyło skuteczność projektów i trwałość interwencji. Natomiast promowanie dobrych praktyk mające na celu pokazywanie korzystnych efektów staży miało korzystny wpływ na jakość i skuteczność udzielanego wsparcia.

Liczba osób niepełnosprawnych, które zakończyły udział w projektach realizowanych w ramach Działania – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 661 osób, co stanowi 122,18% wartości docelowej.

Wskaźnik osiągnięto na powyższym poziomie dzięki wydzieleniu odrębnego Działania dedykowanego wsparciu osób niepełnosprawnych oraz dużemu zainteresowaniu osób niepełnosprawnych uczestnictwem w realizowanych formach wsparcia. IP2 wyrażała zgodę na to, aby wszelkie oszczędności wygenerowane w trakcie realizacji projektu przeznaczane były na dodatkową rekrutację uczestników. W 2013 r. zrealizowane zostało badanie ewaluacyjne *Badanie i ocena działań aktywizacyjnych, adresowanych do osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem zawodowym i/lub społecznym w projektach realizowanych w ramach Priorytetu VI i VII PO KL w województwie dolnośląskim, w kontekście wpływu udzielonego wsparcia na funkcjonowanie uczestników projektów w życiu zawodowym*. Kluczowym wnioskiem z badania, było występowanie wysokiego zróżnicowania potrzeb wśród osób wykluczonych społecznie i zawodowo, co przekładało się na konieczność różnicowania działań celem aktywizacji uczestników. Ta różnorodność oczekiwań stanowi wyzwanie dla instytucji planujących wsparcie oraz projektodawców, aby oferowane tym osobom wsparcie było możliwie jak najbardziej zindywidualizowane. Warto nadmienić również, że jeśli projekt jest ściśle dedykowany osobom niepełnosprawnym i dostosowany indywidualnie do potrzeb ON, to osiąga dobre efekty a zatem warto wyodrębnić pule na projekty skierowane do tej właśnie grupy odbiorców. O skuteczności wsparcia skierowanego do osób niepełnosprawnych świadczy fakt, że 193 osoby z 661, które zakończyły udział w projekcie znalazły zatrudnienie. Osiągnięta wartość wskaźnika efektywności zatrudnieniowej wynosi 29,20%, przy założonej w Planach działania 20% wartości docelowej.

Liczba projektów wspierających rozwój inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych - osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 167 projektów, co stanowi 111,33% wartości docelowej.

Mając na uwadze osiągnięcie przedmiotowego wskaźnika należy wskazać na znaczne zainteresowanie realizacją inicjatyw oddolnych szczególnie w zakresie działań o charakterze informacyjnym, promocyjnym, szkoleniowym czy doradczym oraz działań przyczyniających się do integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich. Uwzględniając społeczną identyfikację i akceptację, odnoszącą się do pozytywnego stosunku społeczności lokalnej do potrzeb i problemów będących przedmiotem i celem projektów oraz społeczną partycypację, rozumianą jako współudział w tworzeniu ramowych założeń projektów, należy podkreślić dużą wagę realizowanych w ramach Działania 7.3 projektów, jako elementu szerszej polityki społecznej. Powyższe inicjatywy bowiem służyły integracji społecznej, jak i zawodowej uczestników projektów.

Wskaźniki rezultatu:

Odsetek klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zostali objęci kontraktami socjalnymi: wartość wskaźnika rezultatu osiągnięta w 2015 roku wynosi 5,34%. Ponieważ jest to wskaźnik bazujący na danych rocznych a w roku 2015 projekty w ramach Działania 7.1 były w końcowej fazie realizacji i rozliczania, tym samym w skali roku stosunkowo niewiele osób objęto kontraktami socjalnymi. Niemniej jednak na przestrzeni lat powyższy

wskaźnik oscylował wokół zakładanej wartości osiągając najwyższe wartości w latach: 2009 i 2012 (odpowiednio 13,48% i 13,02%, co stanowiło przekroczenie zakładanej wartości docelowej wynoszącej 10%).

Odsetek klientów instytucji pomocy społecznej będących w wieku aktywności zawodowej i nie pracujących, którzy w ramach Priorytetu zostali objęci działaniami aktywnej integracji: wartość wskaźnika rezultatu osiągnięta w 2015 roku wynosi 2,71%. Ponieważ jest to wskaźnik bazujący na danych rocznych a w roku 2015 projekty w ramach Działania 7.1 były w końcowej fazie realizacji i rozliczania, tym samym w skali roku stosunkowo niewiele osób objęto działaniami aktywnej integracji. Niemniej jednak na przestrzeni lat powyższy wskaźnik zbliżał się wartości docelowej, przekraczając zakładaną wartość docelową określoną na poziomie 15% w latach: 2009-2010 (odpowiednio 18,38% i 17,29%).

Odsetek pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej bezpośrednio zajmujących się aktywną integracją, którzy podnieśli swoje kwalifikacje – od początku wdrażania wskaźnik ten sukcesywnie wzrastał, przekraczając już w roku 2013 poziom 100% oraz osiągając na koniec okresu sprawozdawczego poziom 115,05%.

Cel szczegółowy 2 - Wzmocnienie i poszerzenie zakresu działań sektora ekonomii społecznej.

Wskaźniki produktu:

Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną - osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 1 299 podmiotów, co stanowi 269,50% wartości docelowej.

W ocenie IP2 oraz IP nadwykonanie powyższego wskaźnika świadczy o dużej aktywności Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, których zadaniem jest kompleksowe obejmowanie wsparciem podmiotów ekonomii społecznej z Dolnego Śląska, Koncepcja wspierania OWES na Dolnym Śląsku za pomocą środków PO KL polegała na wsparciu utworzenia i funkcjonowania czterech trwałych ośrodków o subregionalnych zasięgach działania, zapewniających kompleksowość i powszechność wsparcia dla dolnośląskiej ekonomii społecznej. W związku z działalnością wskazanych OWES w 4 subregionach województwa dolnośląskiego wsparciem została objęta bardzo liczna grupa podmiotów ekonomii społecznej, do której skierowane było wsparcie doradcze, szkoleniowe oraz usługi księgowo, prawne i marketingowe. Ponadto należy zaznaczyć, iż dzięki działalności OWES powstały nowe podmioty ekonomii społecznej (spółdzielnie socjalne, stowarzyszenia, fundacje).

Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej - osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 14 176 osób, co stanowi 625,32% wartości docelowej.

Nadwykonanie powyższego wskaźnika świadczy o dużej aktywności Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, których zadaniem jest między innymi kompleksowe obejmowanie wsparciem (w postaci działań animacyjnych, doradztwa czy szkoleń) osób fizycznych z Dolnego Śląska, chcących prowadzić działalność w sektorze ekonomii społecznej. Z uwagi na wsparcie oferowane przez doświadczone OWES-y w ramach projektów Poddziałania 7.2.2 a także projekty podmiotów ekonomii społecznej, które oferowały różnorodne wsparcie skierowane do osób fizycznych (w ramach Poddziałania 7.2.1) nastąpiło tak duże nadwykonanie powyższego wskaźnika.

Liczba podmiotów ekonomii społecznej utworzonych dzięki wsparciu z EFS - osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 35 PES, co stanowi 159,09% wartości docelowej. Ww. stopień osiągnięcia wskaźnika świadczy o dużym zainteresowaniu tą formą wsparcia wśród uczestników projektów a także związana była z faktem realizacji równolegle w tym samym czasie 3 projektów wspierających spółdzielczość socjalną na terenie całego województwa dolnośląskiego.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie w ramach Priorytetu, funkcjonujących co najmniej 2 lata po zakończeniu udziału w projekcie – osiągnięta wartość wskaźnika wynosi 5, co stanowi 250% wartości docelowej.

Przedmiotowy wskaźnik mierzy liczbę instytucji wspierających ekonomię społeczną, które realizowały projekty w ramach Poddziałania 7.2.2 oraz funkcjonują po upływie dwóch lat od daty zakończenia realizacji projektu. Beneficjenci realizowali jeszcze inne projekty, a zgodnie z *Podręcznikiem wskaźników* w przypadku, gdy instytucja realizuje kolejny projekt ze środków PO KL, mający na celu wsparcie danego IWES-u, moment pomiaru wskaźnika odnosi się do zakończenia okresu realizacji ostatniego projektu. Do 31.03.2016 wizyta monitorująca wykazała funkcjonowanie 1 instytucji. Pozostałe 4 projekty zakończyły się we wrześniu 2014 r. oraz w 2015 r. IP2 zobowiązana jest do przeprowadzenia wizyty monitorującej celem sprawdzenia, czy dana instytucja funkcjonuje zgodnie z zakresem usług, w związku z którymi otrzymała dofinansowanie (badanie trwałości). Przeprowadzenie wizyty monitorującej powinno nastąpić po zakończeniu okresu dwuletniego, wtedy również będzie znana ostateczna wartość wskaźnika. W momencie sporządzania sprawozdania końcowego trwałość funkcjonowania danej instytucji zweryfikowana przy pomocy wyszukiwarki KRS i OPP - wynosi 5. Wartość ta może ulec zmianie.

Od roku 2011 w Planie działania dla Poddziałania 7.2.1 oraz od roku 2012 w Planie działania dla Działania 7.4 poprzez zastosowanie kryterium dostępu wprowadzona została konieczność monitorowania **efektu zatrudnieniowego**, przyczyniającego się do wzrostu poziomu zatrudnienia oraz zwiększenia efektywności realizowanych projektów. Od roku 2011 w projektach objętych wskaźnikiem efektywności zatrudnieniowej w ramach Działania 7.2. udział zakończyło 3 011 osób oraz 859 osób znalazło lub kontynuuje zatrudnienie. Osiągnięta wartość wskaźnika efektywności zatrudnieniowej w ramach Działania 7.2 wynosi 28,53%, przy założonej 20% wartości docelowej. W projektach objętych wskaźnikiem efektywności zatrudnieniowej w ramach Działania 7.4 udział zakończyło 661 osób, spośród których 193 znalazły zatrudnienie. Wartość wskaźnika efektywności zatrudnieniowej w tym działaniu została osiągnięta na poziomie 29,20%, przy założonej 20% wartości docelowej.

Przedstawiony powyżej stan potwierdza badanie ewaluacyjne *Ocena skuteczności, jakości i trwałości interwencji EFS na Dolnym Śląsku w zakresie efektywności zatrudnieniowej projektów Priorytetu VI, VII i VIII (Działanie 8.1) PO KL, w kontekście poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej i wzrostu konkurencyjności regionu* (raport z sierpnia 2014 r.), z którego wynika, że w przypadku Poddziałania 7.2.1 występuje istotna różnica pod względem efektywności zatrudnieniowej między projektami realizowanymi przed wprowadzeniem wskaźnika zatrudnieniowego, a projektami realizowanymi po jego wprowadzeniu – tj. wprowadzenie wymogu zwiększyło wpływ podejmowanych działań integracyjnych na wzrost zatrudnienia. Badanie dowiodło, że rozwiązanie w postaci wprowadzenia wskaźnika efektywności zatrudnieniowej sprawdziło się i powinno być kontynuowane w perspektywie finansowej 2014-2020, jednak przy zwróceniu uwagi na dostosowanie wymaganych poziomów efektywności zatrudnieniowej do charakterystyki wspieranych grup oraz do tego, że wsparcie osób wykluczonych ma za zadanie w pierwszej kolejności ich integrację społeczną, a następnie dopiero zawodową.

PRIORYTET VIII

W Priorytecie VIII **przekroczono wszystkie zaplanowane wartości docelowe wskaźników produktów (wraz z podwskaźnikami) i rezultatów** określonych dla województwa dolnośląskiego. Analizując wysokie poziomy osiągniętych wartości wskaźników, należy podkreślić duże zaangażowanie instytucji wdrażających Program. Dzięki interwencji PO KL ułatwiono przeprowadzenie procesów restrukturyzacyjnych i adaptacyjnych, m.in. poprzez odpowiednie oddziaływanie na jakość kapitału ludzkiego. W ramach PO KL udzielane było również wsparcie na rzecz budowania gospodarki opartej na wiedzy, natomiast inwestowanie w młode kadry naukowe, realizowane za pomocą naukowych stypendiów przyznawanych doktorantom kierunków kluczowych dla rozwoju gospodarki Dolnego Śląska sprzyjało poprawie innowacyjności i zwiększeniu konkurencyjności regionu.

Projekty w ramach **Priorytetu VIII** przyczyniają się do osiągnięcia następujących celów szczegółowych Priorytetu:

Cel szczegółowy 1: Rozwój wykwalifikowanej i zdolnej do adaptacji siły roboczej

Wskaźniki produktu:

Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych - do końca okresu sprawozdawczego objęto wsparciem 15 747 przedsiębiorstw, co stanowi 152,65% stopnia realizacji wskaźnika planowanego na cały okres programowania. Na przekroczenie wartości docelowej wskaźnika (już w I półroczu 2014 r.) wpłynęły celowe działania zaradcze podjęte odpowiednio wcześniej przez IP i IP2, wśród których należy wymienić m. in. zwiększenie alokacji na projekty w Poddziałaniu 8.1.1 na formy wsparcia objęte pomocą publiczną, przeznaczając na nią oszczędności z alokacji w ramach Poddziałania 8.1.2 i 8.1.3 oraz wprowadzenie kryterium strategicznego dotyczącego objęcia wsparciem przedsiębiorstw niekorzystających dotąd z pomocy PO KL w ramach formy wsparcia, o którą się ubiegali w projekcie tj. szkoleń lub doradztwa objętych zasadami pomocy publicznej. Dodatkowo podpisano umowy na realizację prawie wszystkich projektów znajdujących się na dalszych miejscach listy rankingowej z konkursu nr I/8.1.1/A/12, co również miało wpływ na wzrost liczby przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem. Ponadto IP2 na bieżąco w uzasadnionych przypadkach wyrażała zgodę na wykorzystanie oszczędności projektowych z przeznaczeniem na dodatkowe działania w ramach projektu, które wiązały się ze zwiększeniem wartości wskaźników odnoszących się do celów projektu, w tym również w projektach wyłonionych do dofinansowania z pilotażowego konkursu nr II/8.1.1/B/12 na operatorów wsparcia, w ramach którego przyjęto do dofinansowania 4 projekty na 4 subregiony woj. dolnośląskiego, które założyły objęcie wsparciem ponad 850 firm (ostatecznie udział w projektach zakończyło 1 130 przedsiębiorstw). Należy podkreślić, iż wskaźnik był problematyczny, co potwierdziły wyniki badania ewaluacyjnego pt. „*Ocena zależności pomiędzy doбором form wsparcia a profilem uczestników, w kontekście potrzeb lokalnego/regionalnego rynku pracy, na przykładzie projektów konkursowych realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.1 i 8.1.1 PO KL na Dolnym Śląsku*”: wnioskodawcy postrzegali realizację projektów z pomocą publiczną jako trudną, a tym samym zniechęcali się do

realizacji tego typu projektów, nawet gdyby tego typu projekty mogły być adekwatne do potrzeb uczestników projektu i rynku pracy. Jedną z wdrożonych rekomendacji było zintensyfikowanie rozpowszechnienia wśród projektodawców wiedzy na temat realizacji projektów z pomocą publiczną.

Liczba pracowników o niskich kwalifikacjach, którzy zakończyli udział w projektach (wskaźnik wprowadzony podczas przeglądu śródkresowego w 2011 r.) – do końca okresu sprawozdawczego 25 504 osoby objęto wsparciem, co stanowi 179,21% stopnia realizacji wskaźnika na lata 2007-2013. W celu zwiększenia uczestnictwa w projektach pracowników o niskich kwalifikacjach, w konkursach ogłoszonych w latach 2011 i 2012 promowano punktami strategicznymi osoby z wykształceniem co najwyżej średnim. Powyższe przełożyło się na wysoki poziom osiągniętego wskaźnika oraz szybkie osiągnięcie wartości docelowej – już w I półroczu 2013 r.

Liczba pracujących osób dorosłych, które zakończyły udział w projektach szkoleniowych, w tym liczba osób w wieku powyżej 50. roku życia (wśród wszystkich osób pracujących ponad 14% stanowili pracownicy w wieku 50+) – do końca okresu sprawozdawczego wsparciem objęto 70 745 osób, w tym 10 057 powyżej 50 roku życia, co stanowi odpowiednio 473,46% i 330,71% wartości docelowej. Od początku wdrażania nie było zagrożenia w osiągnięciu wartości docelowej wskaźnika głównego, którą przekroczone już w 2010 r. W przypadku podwskaźnika pojawiło się zagrożenie nieosiągnięcia wartości docelowej, dlatego w 2009 r. oraz 2010 r. wprowadzono kryterium strategiczne, które preferowało wsparcie kierowane do osób w wieku +45 i dzięki temu w I półroczu 2011 r. przekroczone wartość docelową. Po dokonaniu analizy danych pozyskanych z modułu tego wskaźnika wynika, że przedsiębiorstwa delegowały znacznie większą liczbę osób - osiągnięto ponad 70 tys. pracowników w stosunku do ponad 15 tys. przedsiębiorstw, czyli na 1 przedsiębiorstwo przypadało średnio 5 pracowników. Ponadto, należy zauważyć, iż w ww. wskaźniku ujmowane są także osoby, które zgłaszały się do projektów z własnej inicjatywy (tzw. „łatwiejsi” uczestnicy, charakterystyczni dla zjawiska creamingu), a zatem średnia liczba osób delegowanych z przedsiębiorstw była jeszcze większa. Procesy modernizacyjne i adaptacyjne wymusiły ciągłą aktualizację, podnoszenie i zmianę kwalifikacji oraz umiejętności pracowników, co przełożyło się na zwiększenie zapotrzebowania na szkolenia, które były dostosowane do kierunków rozwoju regionu. Przeszkolenie tak dużej liczby pracowników miało znaczący wpływ na rozwój kadr w regionie, a tym samym dla gospodarki Dolnego Śląska.

Wpływ na realizację ww. wskaźników na poziomie przekraczającym założenia dla całego okresu programowania w odniesieniu do osób, które zakończyły udział w projektach (w tym osób 50+) miała wysoka ocena szkoleń przez uczestników uwzględniająca również pozytywny wpływ na podniesienie kompetencji zawodowych, co było czynnikiem zachęcającym do udziału w szkoleniach. Wskazują na to wyniki badania ewaluacyjnego przeprowadzonego w 2011 r. pt.: „Ocena szkoleń realizowanych w województwie dolnośląskim w ramach projektów dla Poddziałania 6.1.1, 7.2.1, 8.1.1, 8.1.2 PO KL w kontekście wpływu na sytuację zawodową ich uczestników”. Prawie 95% uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 8.1.1 oceniło szkolenia na poziomie „dobrym” bądź „raczej dobrym”, w Poddziałaniu 8.1.2 – 83,3%. Znacząca większość respondentów, którzy byli uczestnikami projektów w ramach Poddziałania 8.1.1 pozytywnie oceniła wpływ szkolenia na podniesienie ich kompetencji zawodowych – aż 73,5%, a w Poddziałaniu 8.1.2 - 83,3%. Pozytywna opinia o realizowanych projektach była czynnikiem zachęcającym do aplikowania o dotacje unijne większej liczby projektodawców. Dostrzegając korzyści z przeszkolenia pracowników podnoszących kwalifikacje przedsiębiorcy chętniej przystępowali do projektu, co w konsekwencji wpłynęło na przyrost wskaźnika *Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych*.

Liczba przedsiębiorstw, których pracownicy zakończyli udział w szkoleniach w ramach Priorytetu (nie określono wartości docelowej) – do końca okresu programowania udział we wsparciu zakończyli pracownicy z 12 745 przedsiębiorstw. Największy przyrost o ponad 5,7 tys. przedsiębiorstw wystąpił w 2014 r. i spowodowany był zakończeniem w tym okresie znacznej liczby projektów z konkursów z roku 2012, które skierowane były na wsparcie przedsiębiorstw i ich pracowników, co generowało wzrost wskaźnika *Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte wsparciem w zakresie projektów szkoleniowych*, a co za tym idzie również powyższego wskaźnika.

Liczba osób, które ukończyły udział w stażach lub szkoleniach praktycznych w podziale na pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych i pracowników naukowych w przedsiębiorstwach.

Do końca okresu programowania 356 osób objęto wsparciem, w tym 48 pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych oraz 308 pracowników naukowych w przedsiębiorstwach, co stanowi odpowiednio 791,11%, 218,18%, 1339,13% stopnia realizacji wskaźnika na lata 2007-2013. Początkowo Beneficjenci aplikowali o dofinansowanie projektów realizujących przeważnie pierwszy podwskaźnik, co wpłynęło na wysoki stopień jego realizacji (na obecnym poziomie został osiągnięty już na koniec 2010 r.). W celu zwiększenia liczby projektów, w których naukowcy odbywają staże w przedsiębiorstwach, IP wprowadziła kryterium strategiczne i w latach 2011 i 2012 przyjmowane do realizacji projekty realizowały już tylko drugi podwskaźnik. W przypadku konkursów

ogłaszanych w kolejnych latach, IP zdecydowała, że w ogóle nie będzie możliwe realizowanie szkoleń lub staży w jednostkach naukowych. Dzięki takim decyzjom, od 2012 r. realizacja wskaźnika zaczęła systematycznie wzrastać i ostatecznie nastąpiło duże nadwykonanie.

Liczba doktorantów, którzy otrzymali stypendia naukowe – do końca okresu sprawozdawczego wsparciem objęto 538 doktorantów, co stanowi 169,18% stopnia realizacji wskaźnika. Wskaźnik został osiągnięty w ramach realizacji 3 projektów systemowych. Istotny wpływ na innowacyjność i zwiększenie konkurencyjności regionu miało inwestowanie w młode kadry naukowe, realizowane za pomocą stypendiów doktoranckich. Zainteresowanie tą formą wsparcia miało tendencję wzrostową – już w połowie okresu programowania stopień realizacji wskaźnika przekroczył 62%.

Liczba osób, które były objęte wsparciem w zakresie rozpoczynania własnej działalności gospodarczej typu spin off lub spin out – do końca okresu sprawozdawczego objęto wsparciem 2 084 osoby. Wartość docelową osiągnięto już w 2009 r. Blisko 40-krotne przekroczenie wartości docelowej wskaźnika spowodowane było znacznie większym niż przewidywano zainteresowaniem wnioskodawców. Poziom wykorzystania alokacji pod względem zakontraktowanych środków (99,50%) jest znacznie niższy od stopnia realizacji wskaźnika - 2 854,79%.

Wskaźnik rezultatu:

Odsetek przedsiębiorstw, których pracownicy zakończyli udział w szkoleniach w ramach Priorytetu - w ogólnej liczbie aktywnych przedsiębiorstw (projekty o charakterze regionalnym) - (przekroczona wartość docelowa na koniec 31.03.2016 r. o ponad 3 pkt. proc.) Na jego wzrost miała wpływ wartość wskaźnika produktu *Liczba przedsiębiorstw, których pracownicy zakończyli udział w szkoleniach w ramach Priorytetu*, który jest mierzony „na wyjściu”, czyli po zakończeniu udziału w projekcie. Zwiększenie liczby przedsiębiorstw spowodowane było zakończeniem realizacji znacznej liczby projektów z konkursów ogłoszonych w roku 2012, które skierowane były na wsparcie przedsiębiorstw i ich pracowników. Zgodnie z założeniami IP wskaźnik sukcesywnie wzrastał i już w 2014 r. przekroczył wartość docelową.

Cel szczegółowy 2: Poprawa funkcjonowania systemu przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą

Wskaźniki produktu:

Liczba przedsiębiorstw, którym udzielono wsparcia w zakresie skutecznego przewidywania i zarządzania zmianą – do końca okresu sprawozdawczego objęto wsparciem 387 przedsiębiorstw, co stanowi 967,50% wartości stopnia realizacji wskaźnika i zdecydowanie przewyższa poziom wykorzystania alokacji na podstawie zakontraktowanych środków, wynoszący 100,63 % i świadczy o bardzo efektywnym wykorzystaniu środków. W ramach projektów, w których wskaźnik był wykazywany m.in. zainicjowano współpracę z różnymi instytucjami oraz opracowano strategie zarządzania zmianą gospodarczą, dzięki czemu działania interwencyjne były mocniej skoncentrowane na zapobieganiu negatywnym zmianom społeczno-gospodarczym.

Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania oraz Liczba osób zwolnionych w przedsiębiorstwach dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania – na koniec okresu programowania widoczne jest duże nadwykonanie wskaźników, które osiągnęły poziom odpowiednio: 290,69% (1 936 osób) oraz 188,19% (1 530 osób). Osiągnięcie tak wysokich efektów jest w głównej mierze skutkiem zrealizowania w projektów systemowych „szybkiego reagowania”, które były efektywniejsze niż wcześniej realizowane projekty konkursowe. Realizacja wskaźników była ściśle powiązana z sytuacją społeczno-gospodarczą w regionie i uzależniona od potrzeb zgłaszanych w projekcie „szybkiego reagowania”, dlatego IP widząc ogromne potrzeby w zakresie „zwolnień monitorowanych” w regionie zdecydowała o kontynuacji wsparcia na kolejne lata – ostatnie dwa projekty zakończyły się w II i III kwartale 2015 r. (w tym skierowany do pracowników sektora oświaty). PO KL zostało wykorzystane jako narzędzie antykryzysowe.

Liczba partnerstw (sieci współpracy) zawiązanych na szczeblu lokalnym i regionalnym do końca okresu sprawozdawczego zawiązano ich 71. Osiągnięty wysoki poziom realizacji wskaźnika (443,75%) znacznie przewyższa poziom wykorzystania alokacji na podstawie zakontraktowanych środków, wynoszący 100,64%. Tworzenie sieci współpracy było nowym zjawiskiem w Polsce, które PO KL wsparło. W celu przeciwdziałania wzrostowi bezrobocia wywołanego procesami adaptacyjnymi i modernizacyjnymi, należało wspomóc działania zmierzające do zawiązywania i aktywnego funkcjonowania partnerstw lokalnych, które miały na celu lepsze prognozowanie zmian zachodzących na lokalnym rynku pracy oraz opracowanie działań zaradczych i instrumentów szybkiego reagowania w przypadku wystąpienia niespodziewanej zmiany gospodarczej. Należy wspomnieć, że w porównaniu do wartości wskaźnika uzyskanych przez inne województwa na koniec 2009 r., województwo dolnośląskie uplasowało się wtedy na drugim miejscu w Polsce pod względem stopnia jego realizacji.

Ponadto należy podkreślić osiągnięte poziomy poniższych wskaźników produktu (dla których nie określono wartości docelowych): **Liczba osób, które otrzymały: a) jednorazowy dodatek relokacyjny/mobilnościowy, b) jednorazowy dodatek motywacyjny, c) środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej** oraz **Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej** (przekroczono wartości założone w Planie działania na lata 2014-2015), które zostały wprowadzone nowelizacją SzOP z 01.06.2010 r. i były monitorowane w projektach outplacement'owych (zrealizowano 5 projektów konkursowych i 4 systemowe).

Wskaźnik rezultatu:

Relacja liczby pracowników zagrożonych utratą pracy i osób zwolnionych w przedsiębiorstwach dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi objętych działaniami szybkiego reagowania w stosunku do liczby pracowników objętych zwolnieniami grupowymi, zgłaszanymi do urzędów pracy - (ponad 4-krotnie przekroczona wartość docelowa w 2015 r.). Działaniami „szybkiego reagowania” w 2015 roku objęto 680 osób, co stanowi prawie 44% osób objętych zwolnieniami grupowymi zgłaszanymi do urzędów pracy w województwie dolnośląskim w 2015 r. Powyższe wskazuje na celowość działań systemowych podjętych przez Samorząd Województwa w 2009 r. i kontynuowanych przez cały okres programowania w regionie.

Efektywność zatrudnieniowa:

Zgodnie z Planami działań z lat 2008-2010 dla Priorytetu VIII efektywność zatrudnieniowa nie była mierzona w projektach w ramach Działania 8.1, a jej monitorowanie nastąpiło dopiero w projekcie systemowym szybkiego reagowania pn. „Aktywizacja rynku pracy - wsparcie osób, które utraciły zatrudnienie z przyczyn dotyczących pracodawców” w ramach Poddziałania 8.1.2. W projekcie założono, że wskaźnik efektywności zatrudnieniowej uczestników projektu (mierzony na zakończenie jego realizacji) wynosić będzie co najmniej 55% (uczestnicy, którzy podejmą pracę lub rozpoczną prowadzenie działalności gospodarczej). Wykonanie wskaźnika wyniosło 60,6% (na 637 osób, które zakończyły udział w projekcie, 386 osób znalazło lub kontynuowało zatrudnienie), przekraczając tym samym założoną wartość. W kolejnych latach 2013 - 2014 przyjęto do realizacji dwa projekty systemowe, w których również monitorowany był wskaźnik – tj. projekt systemowy Urzędu Marszałkowskiego pn. „Aktywizacja rynku pracy na Dolnym Śląsku” oraz projekt systemowy własny realizowany przez DWUP pn. „Aktywizacja zawodowa pracowników sektora oświaty na dolnośląskim rynku pracy”. Ostatecznie wskaźnik efektywności zatrudnieniowej w ww. projektach przekroczył wartości planowane (50%) i wyniósł odpowiednio 63,04% oraz 59,95%. Jednocześnie warto wskazać, iż w zrealizowanym już projekcie szybkiego reagowania pn. „Wsparcie pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i ich pracowników szansą stabilizacji regionalnego rynku pracy”, który nie był objęty kryterium efektywności zatrudnieniowej, Beneficjent dostarczył raport ewaluacyjny, w którym przedstawił dane dotyczące pomiaru efektu zatrudnieniowego w projekcie. Na podstawie analizy dokumentów potwierdzających podjęcie pracy przez uczestników projektu oraz wywiadów telefonicznych na zakończenie okresu realizacji projektu (październik 2011 r.) wynika, iż 259 osób znalazło alternatywne miejsce zatrudnienia, zatem efektywność zatrudnieniowa wyniosła ponad 53%.

Wskaźnik efektywności zatrudnieniowej (ogółem) dla Priorytetu VIII wynosi 61,18%, co świadczy o tym, że niemal 2/3 uczestników projektów, których celem było utrzymanie aktywności na rynku pracy osób zagrożonych zwolnieniem, podjęło zatrudnienie.

W 2014 r. na zlecenie IW (IP2) przeprowadzone zostało badanie ewaluacyjne pt.: „Ocena skuteczności, jakości i trwałości interwencji EFS na Dolnym Śląsku w zakresie efektywności zatrudnieniowej projektów Priorytetu VI, VII i VIII (Działanie 8.1) PO KL, w kontekście poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej i wzrostu konkurencyjności regionu”. Przeprowadzona analiza wykazała, że wskaźnik efektywności zatrudnieniowej został osiągnięty w odniesieniu do wszystkich zaplanowanych wartości. Najbardziej efektywnym działaniem wspierającym outplacement okazały się dotacje na założenie działalności gospodarczej. Stosunkowo najniższe wartości wskaźnik osiągał w przypadku osób niepełnosprawnych, zwłaszcza kobiet oraz w grupie osób w wieku 50-64 lata. Najwyższe wartości wskaźnik przyjmował w grupach niekwalifikujących się do żadnej z wyróżnionych grup docelowych, tj. w grupie osób w wieku 25(30) - 49 lat, niedotkniętych niepełnosprawnością i bezrobotnych krócej niż 12 miesięcy. Najwyższą efektywnością charakteryzowały się takie formy wsparcia jak staże, szkolenia i zakładanie własnej działalności gospodarczej. Stosunkowo słabiej wypadały działania psychologiczne i doradcze, niezwiązane ściśle z rynkiem pracy, określaniem predyspozycji zawodowych i innymi podobnymi działaniami z wstępnego etapu uczestnictwa w projektach. Projekty objęte wskaźnikiem efektywności zatrudnieniowej w bardzo małym stopniu wpłynęły na mobilność, natomiast w dużym – na motywację uczestników. Do najważniejszych trudności w osiągnięciu wskaźnika zatrudnieniowego należała niechęć do podjęcia pracy wśród uczestników (wynikająca z przyczyn takich jak np. niezadawalające warunki proponowane przez pracodawców bądź kwestie

rodzinne) oraz niemożność znalezienia pracy mimo starań. Beneficjenci stosowali tu środki zaradcze w postaci np. aktywnej pomocy i kontaktów oraz negocjacji z potencjalnymi pracodawcami, a także udzielając dodatkowego indywidualnego wsparcia dla uczestników. Do najważniejszych branż, w których uczestnicy projektów znaleźli zatrudnienie, należały branże związane z produkcją i przemysłem, handlem oraz branża budowlana i gastronomiczno-spożywcza. Liczbowo wyrażony wpływ interwencji PO KL objętej mierzaniem efektu zatrudnieniowego na zmniejszenie bezrobocia w regionie wyniósł około 2,8% - taki odsetek wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowi bowiem średnioroczny odpływ z bezrobocia dzięki projektom objętym wskaźnikiem.

Badanie dowiodło, że rozwiązanie w postaci wprowadzenia wskaźnika efektywności zatrudnieniowej sprawdziło się i powinno być kontynuowane w perspektywie finansowej 2014-2020.

PRIORYTET IX

Wśród wymienionych poniżej wskaźników jedynie trzy wskaźniki produktu oraz jeden rezultatu nie zostały w pełni zrealizowane. Wszystkie pozostałe wskaźniki osiągnęły wartości docelowe zaplanowane w SzOP i dla większości z nich odnotowano przekroczenie (nadwykonanie). Projekty w ramach Priorytetu IX przyczyniają się do osiągnięcia następujących celów szczegółowych Priorytetu:

Cel szczegółowy 1: Zmniejszenie nierówności w upowszechnieniu edukacji, szczególnie pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi:

Wskaźniki produktu:

Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w ramach Priorytetu: na koniec okresu sprawozdawczego odnotowano wykonanie wskaźnika na poziomie 320 ośrodków wychowania przedszkolnego – zgodnie z prognozą IP.

Pomimo wielu działań wdrożonych przez IP **nie osiągnięto wartości docelowej**. Zdaniem IP wpływ na nieosiągnięcie wartości docelowej miały przede wszystkim wprowadzone w styczniu 2012 r. w SzOP zmiany dotyczące: obowiązku wnoszenia wkładów własnych przez Beneficjentów, wprowadzenia wymogu ograniczenia realizacji projektu na terenie 30% gmin województwa o najniższym w skali regionu stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej oraz konieczności zapewnienia trwałości działań projektowych. Potwierdził to raport z badania ewaluacyjnego pn.: „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”. Również podejście do edukacji przedszkolnej części rodziców dzieci w wieku przedszkolnym wpłynęło na przedstawioną sytuację. Zdarzało się, iż bezrobotni rodzice dzieci (w szczególności na obszarach wiejskich) nie widzieli oraz nie rozumieli potrzeby posyłania dzieci do przedszkoli, skoro zapewniona była im opieka w domu. W III kw. 2013 r. IP ogłosiła ostatnie 2 konkursy ukierunkowane na upowszechnienie edukacji przedszkolnej w województwie. Późne ogłoszenie tych konkursów podyktowane było zapowiadany przez IZ zmianami w SzOP, które zniosły ograniczenie realizacji projektu na terenie 30% gmin województwa o najniższym w skali regionu stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Dodatkowo IP przeprowadziła analizę danych statystycznych, z której wynikało, że wciąż pomiędzy obszarem wiejskim i miejskim istniała wyraźna dysproporcja w dostępie do edukacji przedszkolnej. Z tego powodu, w celu objęcia wsparciem PO KL jak największej liczby przedszkolaków z terenów wiejskich, IP zdecydowała, że jeden z ogłaszanych w 2013 r. konkursów będzie dedykowany tylko dla placówek położonych na obszarach wiejskich. Ponadto w celu optymalizowania efektywności kosztowej przyjmowanych do realizacji projektów IP określiła limit możliwego dofinansowania przypadający na 1 placówkę na 300 000 PLN. Dodatkowo w 2014 r. w celu wykorzystania alokacji przeznaczonej na realizację projektu systemowego „Modernizacja oddziałów przedszkolnych” oraz zwiększenia stopnia realizacji wskaźnika dotyczącego edukacji przedszkolnej, IP przeprowadziła 2 uzupełniające nabory wniosków.

Pomimo pozytywnych efektów w postaci zwiększenia zainteresowania Beneficjentów naborami, nie osiągnięto wartości docelowej. Jednak, biorąc pod uwagę problemy związane z przebiegiem oraz niskim zainteresowaniem ogłaszanymi konkursami, osiągniętą wartość końcową należy uznać za satysfakcjonującą. Na uznanie zasługuje fakt, że spośród wszystkich placówek, które otrzymały do tej pory wsparcie, ponad 84% położonych jest na terenach wiejskich, co w znacznym stopniu przyczyniło się do realizacji jednego z głównych celów PO KL, czyli zmniejszenia dysproporcji w dostępie do edukacji. W 2007 r. wskaźnik upowszechnienia na obszarach wiejskich Dolnego Śląska kształtował się na poziomie 18,9% i był ponad trzykrotnie niższy niż na terenach miejskich. Natomiast na koniec 2014 r. wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich wzrósł do poziomu 56,45%, a dysproporcja jest niespełna dwukrotnie niższa w porównaniu do obszarów miejskich (91,72% upowszechnienia edukacji przedszkolnej). Na jej sukcesywne zmniejszanie z całą pewnością miała wpływ nie tylko reforma edukacji przedszkolnej, ale również wdrażanie PO KL w województwie dolnośląskim. Ponadto należy podkreślić, iż prawie

80% przedszkoli utworzonych ze środków PO KL z konkursów ogłoszonych do 2011 r. funkcjonowało także po zakończeniu finansowania z Programu (na podstawie danych IP). Natomiast od 2012 r., kiedy wprowadzono kryterium trwałości projektu, **wszystkie utworzone przedszkola**, które podlegały kontroli trwałości, nadal **funkcjonowały** (czyli 100% utworzonych przedszkoli kontynuowało działalność po zakończeniu realizacji).

Liczba osób dorosłych w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w ramach Priorytetu: do końca okresu sprawozdawczego wsparciem objęto 27 875 osób. Znaczny przyrost wskaźnika nastąpił pod koniec okresu realizacji Programu, bowiem był on wykazywany w momencie zakończenia udziału w projekcie. Jego nadwykonanie (272,22%) jest przede wszystkim efektem dwukrotnego przesunięcia niewykorzystanych środków w Działaniach Priorytetu IX w celu dofinansowania większej liczby projektów w Poddziałaniu 9.6.2. Zdaniem IP oraz IP2 decyzja ta pozwoliła na efektywne i racjonalne wykorzystanie oszczędności w Działaniach/Poddziałaniach Priorytetu IX. Kolejne przyjęte do dofinansowania projekty miały duże znaczenie dla regionalnego rynku pracy, oferowane przez nie wsparcie w głównej mierze koncentrowało się na grupach docelowych pozostających w najtrudniejszej sytuacji (wykazujących największą lukę kompetencyjną w zakresie ICT i umiejętności językowych) i posiadających największe potrzeby w dostępie do szkoleń. Badanie ewaluacyjne pt. „*Wpływ działań PO KL w województwie dolnośląskim na podniesienie kompetencji regionalnych zasobów ludzkich, w kontekście upowszechniania i wdrażania idei kształcenia ustawicznego*” (raport z czerwca 2015 r.) wykazało, że uczestnikami projektów w ramach Działania 9.6 były w głównej mierze osoby powyżej 50 roku życia z przeważającym udziałem kobiet.

Liczba osób dorosłych, które skorzystały z usług doradztwa edukacyjno-szkoleniowego:

pierwsze umowy o dofinansowanie projektów w ramach Poddziałania 9.6.3 zostały podpisane w 2013 r. i dopiero w 2015 r. odnotowano znaczący przyrost wskaźnika – o 619 osób. Wartość docelowa wskaźnika nie została określona w SzOP PO KL, jednak w Planie Działania na rok 2012 określone zostało kryterium dostępu, w ramach którego wsparciem powinno zostać objętych co najmniej 500 osób. Osiągnięta wartość wskaźnika – 1010 osób, przekroczyła ostrożne szacunki IP2 (ok. 660 osób).

Liczba oddolnych inicjatyw społecznych podejmowanych w ramach Priorytetu: jego realizacja przebiegła prawidłowo, przewyższając w połowie okresu programowania wartość docelową. Do końca okresu programowania wskaźnik jeszcze wzrastał – ostatecznie do 649 i tym samym stopień realizacji wskaźnika przekroczył zakładaną wartość docelową, co można ocenić jako wynik zdecydowanie satysfakcjonujący.

Wskaźniki rezultatu:

Odsetek dzieci w wieku 3 – 5 lat uczestniczących w różnych formach edukacji przedszkolnej w ramach Priorytetu na obszarach wiejskich w stosunku do ogólnej liczby dzieci w tej grupie: na koniec 31.03.2016 r. stopień realizacji wskaźnika ukształtował się na poziomie 21,02% i po raz kolejny przekroczył wartość docelową. Pomimo obserwowanego w ostatnich latach niższego zainteresowania konkursami (w porównaniu z pierwszymi latami wdrażania PO KL) ogłaszanych w ramach Poddziałania 9.1.1, IP nie odnotowała drastycznego spadku liczby dzieci w wieku 3-5 lat, które otrzymywały wsparcie. Wsparciem objęto 6 249 dzieci w wieku 3-5 lat, które uczestniczyły w różnych formach edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich w woj. dolnośląskim. Na zaobserwowane nieznaczne zahamowanie wzrostu przedmiotowego wskaźnika w głównej mierze miały wpływ sytuacje opisane przy wskaźniku produktu dotyczącego liczby ośrodków wychowania przedszkolnego. Na przestrzeni ostatnich lat widoczna była zmniejszająca się liczba dofinansowanych projektów (w szczególności związana z niższym niż spodziewane zainteresowaniem ogłaszanych konkursami oraz trudnymi do zrealizowania kryteriami).

Odsetek osób w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w stosunku do całkowitej liczby osób w tej grupie wiekowej: do końca okresu sprawozdawczego, podobnie jak w przypadku adekwatnego wskaźnika produktu, odnotowano bardzo znaczący wzrost wartości, która ukształtowała się na poziomie 1,61%. Możliwe pełne osiągnięcie wskaźnika produktu jak również rezultatu możliwe było przede wszystkim dzięki decyzji IP o dokonaniu w 2013 oraz 2014 r. realokacji niewykorzystanych środków (z Działań 9.1, 9.3, 9.4, 9.5, Poddziałania 9.6.1 i 9.6.3) do Poddziałania 9.6.2, w efekcie której IP2 mogła podpisać w 2014 r. kolejne umowy o dofinansowanie projektów w ramach konkursu ogłoszonego w 2013 r. Należy także zaznaczyć, że na wysoki stopień osiągnięcia wskaźników wpływ miały również kryteria określone w ogłoszonych w 2012 i 2013 r. konkursach w ramach Działania 9.6. Wprowadzono kryteria dostępu wykluczające sytuacje, w których środki trafiałyby kilkakrotnie do tych samych osób. Dodatkowo w celu zachęcenia jak największej liczby osób do wzięcia udziału w projektach oraz zapewnienia wysokiej jakości oferowanych szkoleń wprowadzono także kryterium dostępu nakładające obowiązek na Projektodawcę, aby oferowane kursy zakończone były możliwością uzyskania certyfikatu potwierdzającego zdobycie przez uczestników projektu konkretnej wiedzy, umiejętności i kompetencji. Oczywiście IP oraz IP2 każdorazowo w przypadku ogłaszania konkursów w ramach Działań 9.3 i 9.6 prowadziła kampanię informacyjno – promocyjną oraz

organizowała spotkania z potencjalnymi Projektodawcami w celu wyjaśnienia specyfiki wsparcia oraz zachęcenia do realizowania projektów. Wskaźnik uczestnictwa w kształceniu ustawicznym osób w wieku 25-64 lata był w dużej mierze uzależniony od posiadanego poziomu wykształcenia uczestników. Osoby posiadające wykształcenie wyższe były znacznie bardziej zainteresowane uczestnictwem w różnych formach edukacji niż osoby o niskich kwalifikacjach i relatywnie gorszej sytuacji na rynku pracy. W związku z tym w konkursach ogłoszonych w 2012 i 2013 r. w ramach Poddziałania 9.6.2 wprowadzono także kryterium strategiczne promujące udział w szkoleniach osób z wykształceniem co najwyżej średnim, a także osób niepełnosprawnych, osób powyżej 50 roku życia oraz osób pozostających bez zatrudnienia przez okres ostatnich 6 miesięcy przed przystąpieniem do projektu. Dzięki podjętym działaniom do 31.03.2016 r., wsparciem objęto 35 504 osoby (w tym 2 190 osób niepełnosprawnych, 3 551 osób z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i niższym, 18 611 osób z wykształceniem ponadgimnazjalnym oraz 1 806 osób długotrwale bezrobotnych). Udział w projektach zakończyło 33 989 osób, z których 27 049 osób to osoby w wieku 25-64 lata, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym.

Cel szczegółowy 2: Zmniejszenie nierówności w jakości usług edukacyjnych, szczególnie pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi (w zakresie kształcenia ogólnego):

Wskaźniki produktu:

Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu, w podziale na obszary miejskie i wiejskie:

do końca realizacji PO KL programy rozwojowe zostały wdrożone w 803 szkołach prowadzących kształcenie ogólne, co stanowi 91,67% wartości docelowej wskaźnika. Na wynik ten wpłynęła zarówno realizacja projektów wyłonionych w trybie konkursowym, jak i realizacja zakończonego w roku 2011 projektu systemowego „Dolnośląska szkoła liderem jakościowych zmian w polskim systemie edukacji”, który objął swym wsparciem 259 szkół. Wartość docelowa podwskaźnika dotyczącego szkół z obszarów miejskich (395) została osiągnięta – wsparciem objęto 402 szkoły. Na początku realizacji programu obserwowano znaczne zainteresowanie proponowanym wsparciem wśród organów prowadzących szkoły z obszarów miejskich, w związku z czym nie było problemów z jego realizacją – już w I połowie 2013 r. osiągnięto wartość docelową. W przypadku podwskaźnika dotyczącego szkół z obszarów wiejskich został on osiągnięty na poziomie 401 szkół kształcenia ogólnego, co stanowi 83,37% wartości docelowej (481). Wyraźna dysproporcja we wdrażaniu programów rozwojowych w placówkach położonych na obszarach miejskich i wiejskich, ulegała systematycznemu i wyraźnemu zmniejszeniu. Jest to efekt podejmowanych przez IP w ostatnich latach intensywnych działań informacyjno-promocyjnych oraz premiujących (poprzez kryteria strategiczne i dostępu) projekty obejmujące wsparciem szkoły z obszarów wiejskich. Podejmowane przez IP działania zaradcze, które szczegółowo zostały opisane w poprzednich sprawozdaniach, w znacznym stopniu przyczyniły się do zmniejszenia dysproporcji pomiędzy stopniem realizacji wskaźnika dla szkół z obszarów miejskich i wiejskich, dlatego należy uznać tę wartość za satysfakcjonującą.

Liczba szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dotyczące indywidualizacji nauczania: wskaźnik ukształtował się na poziomie 97,77% wartości docelowej, który należy uznać za zadowalający. Na jego niższy (niż pierwotnie oczekiwano) poziom w największym stopniu wpłynęły zmiany organizacyjne zachodzące w systemie oświaty w ostatnich latach, na które IP nie miała wpływu: głównie łączenie oraz likwidacja placówek (w latach 2007-2011 liczba szkół podstawowych w województwie dolnośląskim zmalała o 37 instytucji), co potwierdziło również zrealizowane w 2012 r. badanie ewaluacyjne pn.: „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”. Dzięki podjętym środkom zaradczym przez IP oraz zaangażowaniu pracowników, którzy na bieżąco monitorowali oraz weryfikowali sytuację poszczególnych Beneficjentów i ich projektów, wskaźnik został osiągnięty na poziomie bliskim 100%.

Wskaźniki rezultatu:

Odsetek szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych, prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu, w podziale na obszary miejskie i wiejskie: wdrożone przez IP działania przyniosły pozytywny efekt i wartości wskaźnika głównego wraz z podwskaźnikami uległy znacznemu wzrostowi, niemniej jednak żaden z nich **nie osiągnął wartości docelowej**. Biorąc pod uwagę przytoczone wyżej problemy we wdrażaniu Poddziałania 9.1.2 osiągnięte wartości należy uznać za satysfakcjonujące. Na koniec 2015 r. wskaźnik został zrealizowany na poziomie 50,53% (wskaźnik główny), 39,03% (podwskaźnik dotyczący szkół z terenów miejskich) oraz 71,74% (podwskaźnik dotyczący szkół z obszarów wiejskich). Warto odnotować, że wykazane wartości są nieznacznie niższe od wartości docelowych określonych dla tych wskaźników, które wynoszą odpowiednio: dla wskaźnika głównego 60%, dla podwskaźników: 42% i 80%.

Odsetek szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dotyczące indywidualizacji nauczania: na koniec 2015 r. wskaźnik ukształtował się na poziomie 77,33%, co oznacza przekroczenie zakładanej wartości docelowej

(w 2013 r. przekroczona została po raz pierwszy), która wynosi 70%. Na 794 szkoły podstawowe aż w 614 zrealizowano programy indywidualizacji nauczania w klasach I-III, co w ocenie IP jest dużym sukcesem.

Cel szczegółowy 3: Podniesienie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego.

Wskaźniki produktu:

Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe oraz Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych: na koniec okresu programowania widoczne jest duże nadwykonanie wskaźników, które osiągnęły poziom odpowiednio 125,11% (279 szkół) oraz 162,87% (272 szkoły). Osiągnięcie tak wysokich efektów jest w głównej mierze skutkiem zrealizowania w ramach Działania 9.2 dwóch projektów systemowych o zasięgu ogólnoregionalnym, kompleksowo wspierających szkolnictwo zawodowe (*Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku I i II*).

Wskaźniki rezultatu:

Odsetek szkół prowadzących kształcenie zawodowe, które wdrożyły programy rozwojowe w relacji do wszystkich szkół tego typu i Odsetek szkół prowadzących kształcenie zawodowe, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych, w relacji do wszystkich szkół tego typu: na koniec 2015 r. wskaźniki ukształtowały się na poziomie: 97,89% i 95,44%, co oznacza odpowiednio prawie dwukrotne oraz ponad 2,5 raza większe wykonanie wartości docelowej określonej w SzOP. Od 2009 r., kiedy pierwszy raz odnotowano przekroczenie wartości docelowej, obserwowano również sukcesywny ich wzrost. Przyczyny nadwykonania są ściśle powiązane z prawidłową realizacją wyżej opisanych wskaźników produktu.

Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Priorytetu: już w 2013 r. wskaźnik przekroczył wartość docelową, a na koniec okresu sprawozdawczego osiągnął wartość 35 749 osób. Oznacza to ponad dwukrotne nadwykonanie wskaźnika. Bardzo dobry rezultat jest efektem zrealizowanych na Dolnym Śląsku projektów systemowych: *Modernizacja kształcenia zawodowego I i II*.

Cel szczegółowy 4: wzmocnienie rozwoju zawodowego i podnoszenia kwalifikacji nauczycieli, szczególnie na obszarach wiejskich.

Wskaźnik produktu:

Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach, z podziałem na nauczycieli na obszarach wiejskich i nauczycieli kształcenia zawodowego: od początku realizacji Działania 9.4 w województwie dolnośląskim 8 671 nauczycieli uczestniczyło w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach. Stopień realizacji wskaźnika ukształtował się na poziomie 156,46%. W 2013 r. odnotowano przekroczenie wartości docelowej wskaźnika głównego. Realizacja podwskaźnika dotyczącego nauczycieli kształcenia zawodowego przebiegała bez problemów i wartość docelową przekroczone już w I półroczu 2012 r. Podwskaźnik dotyczący wsparcia nauczycieli z obszarów wiejskich stanowił najbardziej problemowy obszar wsparcia w ramach Działania 9.4 i dopiero w 2014 r. przekroczył wartość docelową. Problemy we wcześniejszych latach z osiągnięciem satysfakcjonującego poziomu podwskaźnika związane były przede wszystkim z faktem, że ośrodki kształcenia zlokalizowane są w miastach i konieczność dojazdów zniechęcała potencjalnych odbiorców projektów do wzięcia udziału w tej formie wsparcia, co potwierdziło przeprowadzone w II poł. 2012 r. badanie ewaluacyjne pn.: „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”. W odpowiedzi na zaobserwowany problem IP zdecydowała się podjąć szereg działań w celu zwiększenia udziału nauczycieli z terenów wiejskich w programach szkoleń wdrażanych w ramach Priorytetu IX, w szczególności Działania 9.4. Jednym z głównych działań IP było ogłoszenie w 2012 r. konkursu dedykowanego tylko nauczycielom z obszarów wiejskich, a także zorganizowanie spotkań informacyjnych z potencjalnymi Beneficjentami w celu przybliżenia tematyki konkursów organizowanych w Działaniu 9.4. Dodatkowo, mając na uwadze pozytywne efekty realizowanego w poprzednich latach projektu systemowego, IP zdecydowała się na rozpoczęcie realizacji kolejnego projektu systemowego, którego celem było objęcie wsparciem ok. 1 000 nauczycieli z obszarów wiejskich. Biorąc pod uwagę wysokie nadwykonanie wskaźnika i podwskaźników, można uznać, że podjęte działania IP w tym obszarze okazały się skuteczne.

Wskaźnik rezultatu:

Odsetek nauczycieli, którzy podnieśli swoje kompetencje w wyniku doskonalenia zawodowego w krótkich formach w relacji do ogólnej liczby nauczycieli, z podziałem na nauczycieli na obszarach wiejskich i nauczycieli kształcenia zawodowego: osiągnięte na koniec 2015 r. wartości kształtują się odpowiednio na poziomie 18,40%, 52,37% (obszary wiejskie), 37,86% (kształcenie zawodowe). Oznacza to, że zarówno wskaźnik główny, jak i oba podwskaźniki zostały w pełni osiągnięte. Należy podkreślić, iż prawie 5-krotnie przekroczono wartość docelową określoną dla nauczycieli kształcenia zawodowego, co jest wynikiem działań IP wdrożonych i opisanych powyżej.

W opinii IP, Priorytet IX stanowi odpowiedź na problem nierównego dostępu do edukacji osób, które napotykać na trudności w tym zakresie. Analizując realizację poszczególnych wskaźników oraz zestawiając rezultaty z założonymi do zrealizowania na Dolnym Śląsku celami oraz sytuacją społeczno-gospodarczą regionu, można stwierdzić, że **EFS miał wpływ na zmniejszenie zdiagnozowanych w województwie problemów**. Potwierdziło to również badanie ewaluacyjne przeprowadzone w 2012 r. na zlecenie IP pn.: „*Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim*”. Z przeprowadzonego badania wynika, że PO KL wpłynęła na rozszerzenie oferty edukacyjnej oraz podniesienie jakości kształcenia poprzez realizowane w szkołach ogólnych i zawodowych programy rozwojowe, głównie dzięki zajęciom dodatkowym, które wpływają w szczególności na rozwój kompetencji w zakresie języków obcych, nauk ścisłych oraz informatyki. Na jakość kształcenia wpływa również poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne oraz doradztwo zawodowe (zwłaszcza w przypadku szkół kształcenia zawodowego). Stosowane chętnie przez szkoły w ramach programów rozwojowych platformy e-learningowe oraz platformy internetowe czy tablice interaktywne, ułatwiają przyswajanie wiedzy osobom z problemami w nauce, co jest istotne w kontekście wyrównywania szans edukacyjnych. Na podniesienie jakości edukacji na Dolnym Śląsku oprócz programów rozwojowych realizowanych w szkołach wszystkich szczebli wpłynęły również **działania podejmowane w ramach projektów systemowych indywidualizacji procesu nauczania**. Jak pokazują wyniki badania, nie można jednoznacznie ocenić, czy realizacja indywidualizacji nauczania przyczyni się do wzmacniania Standardu IV i V w szkołach, gdyż szkoły podstawowe i tak są zobligowane do wspierania uczniów w tym zakresie. Jednakże projekty te umożliwiły szkołom rozszerzenie zakresu wsparcia, co przyczyniło się do wzrostu znaczenia tych działań dla wyrównywania szans edukacyjnych uczniów. Na wyrównywanie szans edukacyjnych wpłynęły także **działania skierowane na upowszechnianie edukacji przedszkolnej na terenie Dolnego Śląska**. Jednym z głównych celów działań podejmowanych w tym zakresie było zwiększenie dostępu do edukacji na obszarach wiejskich. Pomimo nieosiągnięcia wartości docelowej wskaźnika, ponad 80% wszystkich wspartych w ramach EFS placówek stanowiły te położone na obszarach wiejskich. Działania podejmowane w ramach Priorytetu IX wpłynęły również na **podniesienie atrakcyjności oferty edukacyjnej** poprzez dostarczenie na rynek pracy i edukacji kadry nauczycielskiej wyposażonej w kompetencje kluczowe, posiadającej umiejętności w zakresie indywidualnej pracy z uczniem. Projekty realizowane w ramach Działania 9.4 skupiły się głównie na kształceniu kompetencji kluczowych (doskonaleniu umiejętności językowych oraz ICT, w tym wykorzystaniu nowoczesnych technologii w procesie nauczania) oraz zindywidualizowanym podejściu do ucznia. Oferowane dolnośląskim nauczycielom formy wsparcia odpowiadały potrzebom związanym ze strategicznymi kierunkami rozwoju regionu i zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje poprzez doskonalenie umiejętności ICT oraz wykorzystanie technologii informatyczno-komunikacyjnych w procesie edukacji. Ponadto warto podkreślić, że wyniki ww. badania wykazały również, iż **realizacja programów rozwojowych w szkołach wpłynęła na zwiększenie zainteresowania młodzieży kształceniem zawodowym**. Bezpośrednie oddziaływanie dodatkowych zajęć lekcyjnych oraz staży i praktyk zawodowych przejawiały się tym, że uczniowie szkół zawodowych chętniej uczyli się zawodu. Równie istotną rolę w przygotowaniu do funkcjonowania na rynku pracy pełniło doradztwo zawodowe. W stosunku do uczniów szkół zawodowych przybierało ono formę podnoszenia kompetencji związanych z poszukiwaniem pracy oraz dostosowywaniem posiadanych kwalifikacji zawodowych do pracodawców funkcjonujących na lokalnym i regionalnym rynku pracy.

Wpływ na zmniejszenie zdiagnozowanych problemów w województwie potwierdziły również wyniki przeprowadzonego przez IP2 badania ewaluacyjnego pn. „*Wpływ działań PO KL w województwie dolnośląskim na podniesienie kompetencji regionalnych zasobów ludzkich, w kontekście upowszechniania i wdrażania idei kształcenia ustawicznego*” – raport z czerwca 2015 r. Celem głównym ewaluacji była analiza i ocena wpływu działań PO KL w województwie dolnośląskim na podniesienie kompetencji regionalnych zasobów ludzkich, w kontekście upowszechniania i wdrażania idei kształcenia ustawicznego. Powołując się na wyniki badania należy wskazać, że aż 88,4% projektodawców wyraziło opinię, że **interwencja EFS pozwoliła na upowszechnienie idei kształcenia ustawicznego na Dolnym Śląsku**. Za szczególnie istotne uznano objęcie wsparciem grup marginalizowanych na rynku pracy. Osoby z wyższym wykształceniem i zamieszkujące obszary miejskie wykazują bowiem większą aktywność w zakresie podnoszenia kompetencji zawodowych, zarówno z uwagi na łatwiejszy dostęp do oferty, jak i większą potrzebę dalszej nauki. W oparciu o wyniki badania określono, że największą luką kompetencyjną charakteryzowały się osoby z niskim poziomem wykształcenia oraz osoby powyżej 50 roku życia (73,3%). Dla 77,5% badanych udział w projekcie szkoleniowym był pierwszą okazją do poszerzenia wiedzy i umiejętności do wymagań rynku pracy. Interwencja podejmowana w ramach Działania 9.6 pozwoliła zatem

zniwelować bariery związane z dostępem do kształcenia. Mieszkańcy obszarów wiejskich o ograniczonych możliwościach nauki, otrzymali szansę poprawy kwalifikacji.

2. Analiza stanu realizacji Priorytetu w okresie objętym sprawozdaniem

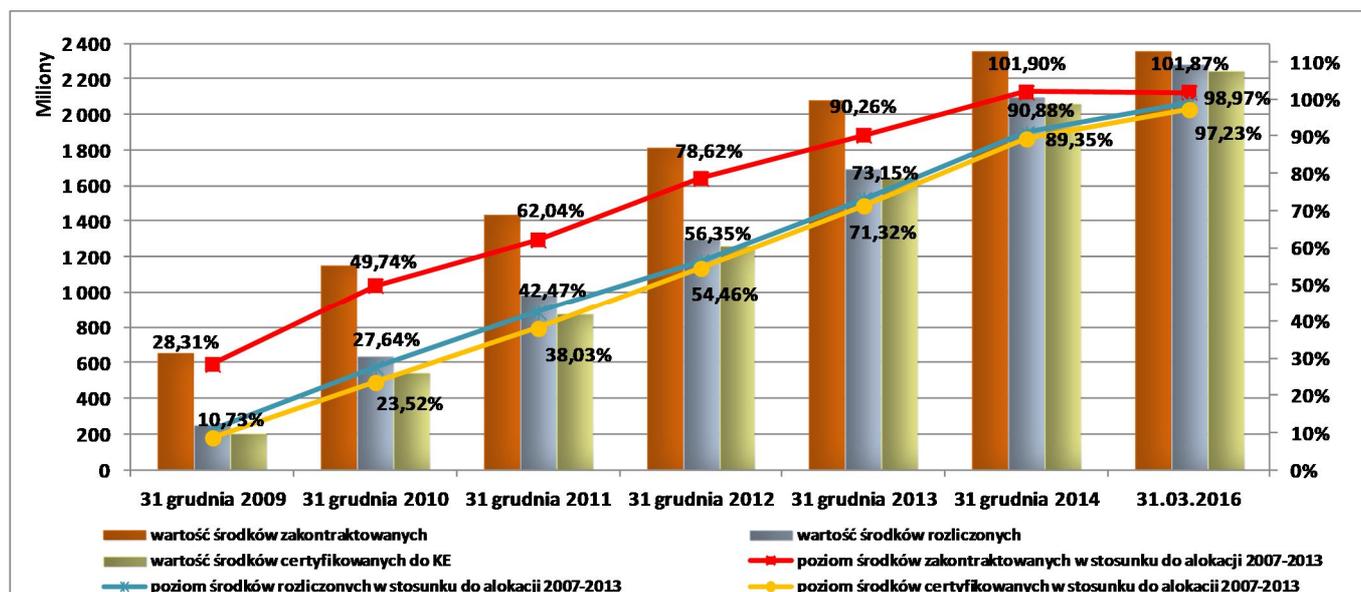
INFORMACJE OGÓLNE:

W województwie dolnośląskim, w ramach Priorytetów VI-IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki ogłoszono łącznie 157 konkursów. Na liczbę tę składają się: 92 konkursy w trybie otwartym, 65 zamknięte, 13 na projekty współpracy ponadnarodowej i 11 na projekty innowacyjne. Największa liczba konkursów przypadła na lata 2010-2011, ostatnie zaś zostały ogłoszone w 2013 roku. W ramach PO KL organizowane były również nabory systemowe: PUP – 7 naborów, OPS – 7 naborów, PCPR – 7 naborów, DOPS – 6 naborów, w ramach modernizacji oddziałów przedszkolnych – 2 nabory oraz w ramach indywidualizacji nauczania - 4 nabory. Łącznie w województwie dolnośląskim ogłoszono 33 nabory w trybie systemowym.

W okresie programowania 2007-2013 łącznie zawarto 2 675 umów, w tym 300 umów w ramach Priorytetu VI, 470 umów w ramach Priorytetu VII (uwzględniając osiem umów rozwiązanych), 472 umowy z Priorytetu VIII oraz 1 433 umowy w ramach Priorytetu IX. Łączna wartość środków publicznych zakontraktowanych w ramach podpisanych umów wynosi ponad 2 350 mln PLN, co stanowi 101,87% alokacji przewidzianej na cały okres programowania (2007-2013) przeliczonej po kursie sprawozdawczym. Osiągnięty wysoki poziom nie jest wynikiem przekontraktowania a rzeczywisty poziom wykorzystania alokacji, uwzględniający ponowne zakontraktowanie oszczędności pochodzących z zakończonych i rozliczonych projektów, przekracza 100% w Poddziałaniu 6.1.3, w którym kontraktowane są środki z Funduszu Pracy przekraczające wartość dostępnej alokacji (zgodna na podpisywanie umów do limitu FP).

Wartość wydatków poniesionych ze środków publicznych w ramach zatwierdzonych oraz wprowadzonych do KSI wniosków o płatność wynosi ponad 2 283 mln PLN, co stanowi 98,97% wartości alokacji zaplanowanej na cały okres programowania (2007-2013). Wszystkie zakontraktowane środki zostały rozliczone we wnioskach o płatność a jedynie w ramach rozliczenia 53 projektów (tj. 1,98% z liczby wszystkich podpisanych umów komponentu regionalnego DŚ) pozostają kwoty sporne, dla których IP/IP2 nie mogło dokonać poświadczenia prawidłowości poniesienia wydatków i zagwarantować, że nie zawierają wydatków obarczonych błędem. Dotyczy to głównie kwot nieprawidłowo wydatkowanych w projektach, podlegających procedurze odzyskiwania od Beneficjentów. Szczegóły dotyczące spornych kwot zostały ujęte w Tabelach 1-4 przekazanych do IZ wraz z Zestawieniem zgodności do Poświadczenia i deklaracji wydatków IP za okres do 31.03.2016 r.

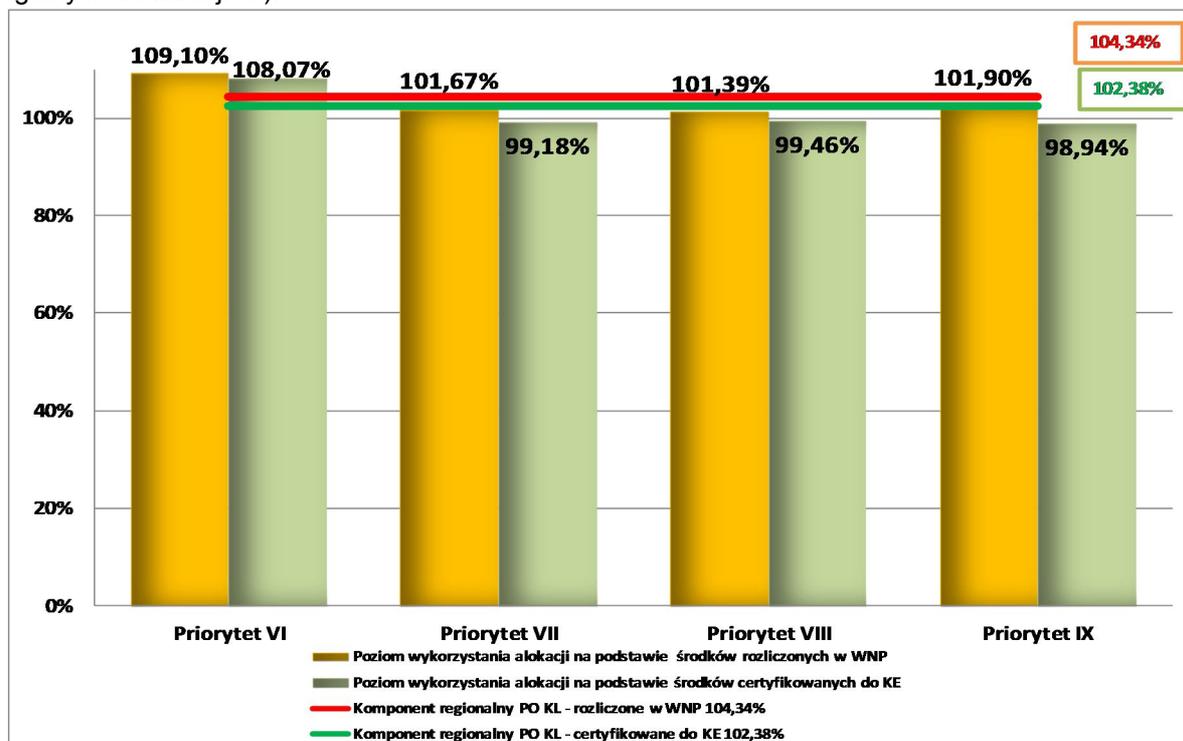
Stopień zakontraktowania, rozliczania oraz certyfikacji w kolejnych okresach w stosunku do alokacji 2007-2013, przedstawiono na poniższym wykresie. Do przeliczenia alokacji przyjęto kurs sprawozdawczy Euro wg EBC z dnia 26.02.2016 r. wynoszący 4,3631 PLN.

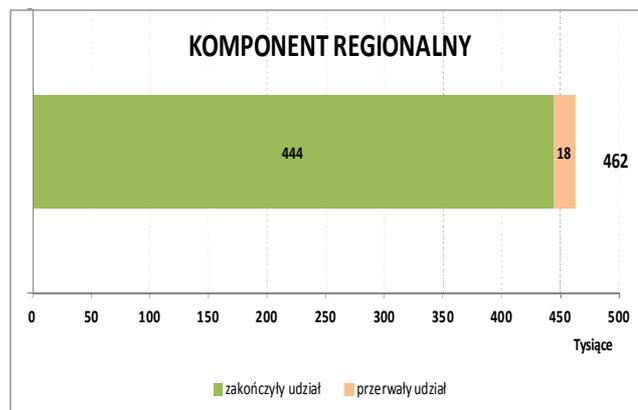
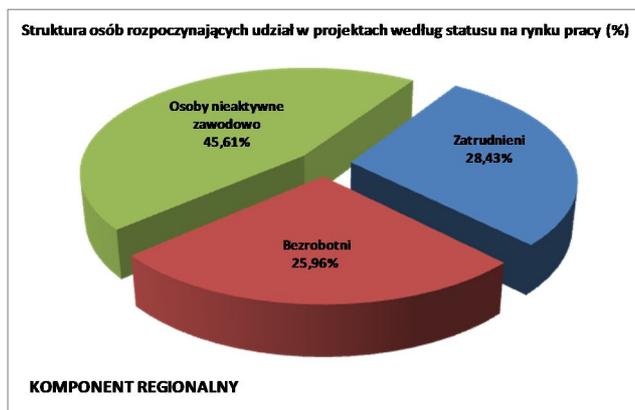
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych IP i IP2 (wg stanu na 31/03/2016)

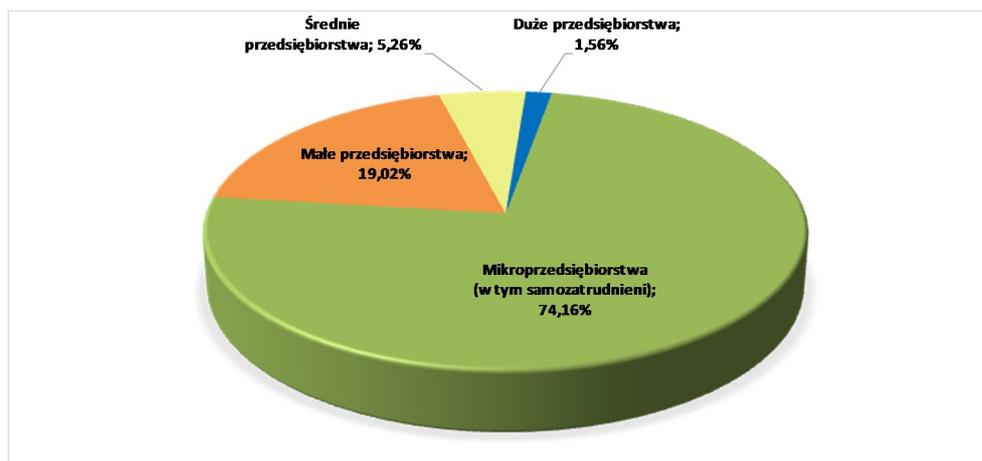
Zgodnie z danymi na koniec 2015 roku do KE certyfikowano 541,4 mln euro, co stanowi 102,38% całej alokacji przyznanej dla województwa dolnośląskiego w ramach PO KL 2007-2013. Biorąc pod uwagę, że na dzień sporządzenia sprawozdania pozostają kwoty niecertyfikowane jeszcze do KE w ramach przekazanych i zatwierdzonych przez IZ deklaracji wydatków należy podkreślić iż **w województwie dolnośląskim alokacja w ramach PO KL została w pełni wykorzystana**.

Stopień rozliczenia oraz certyfikacji w poszczególnych Priorytetach w stosunku do alokacji 2007-2013, przedstawiono na poniższym wykresie. Do przeliczenia przyjęto alokację urealnioną, bazującą na wzorze do wyliczenia algorytmu kontraktowania wolnych środków (przeliczenie na euro wg kursu certyfikowania poszczególnych deklaracji IC).

W projektach wyłonionych do dofinansowania w ramach Priorytetów VI-IX PO KL rozpoczęło udział 461 960 osób, zakończyło 444 368 osób, co oznacza, że 17 592 osoby przerwały udział w projekcie. Poniższe wykresy obrazują udział uczestników w realizowanych projektach, strukturę osób rozpoczynających udział w projektach według statusu na rynku pracy a także strukturę przedsiębiorstw, które przystąpiły do udziału w projektach w ramach PO KL:

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych IP i IP2 (wg stanu na 31/03/2016)

PRIORYTET VI

• Postęp finansowy

W ramach Priorytetu VI w województwie dolnośląskim zawarto 300 umów. Łączna wartość zakontraktowanych środków wynosi ponad 880 mln PLN. Wartość środków publicznych zakontraktowanych w ramach podpisanych umów wynosi blisko 878 mln PLN, co stanowi 105,56% wykorzystania alokacji przewidzianej dla Priorytetu VI na cały okres programowania 2007 - 2013. Osiągnięty wysoki poziom nie jest wynikiem przekontraktowania, gdyż rzeczywisty poziom wykorzystania alokacji, uwzględniający ponowne zakontraktowanie oszczędności pochodzących z zakończonych i rozliczonych projektów nie przekracza 100% (z wyjątkiem Poddziałania 6.1.3, w którym kontraktowane są środki z Funduszu Pracy przekraczające wartość dostępnej alokacji – IZ wyraziła zgodę na podpisywanie umów do limitu FP).

Wartość wydatków poniesionych ze środków publicznych, w ramach 3 261 zatwierdzonych oraz wprowadzonych do KSI SIMIK 07-13 wniosków o płatność, wynosi ponad 858 mln PLN, co stanowi 103,26% wykorzystania alokacji przeznaczonej na cały okres programowania. Wszystkie zakontraktowane środki zostały rozliczone we wnioskach o płatność, a jedynie w ramach rozliczenia 10 projektów pozostają kwoty sporne, dla których IP/IP2 nie mogło dokonać poświadczenia prawidłowości poniesienia wydatków i zagwarantować, iż nie zawierają wydatków obciążonych błędem. Szczegóły dotyczące spornej kwoty zostały ujęte w Tabelach 1-4 przekazanych do IZ wraz z Zestawieniem zgodności do Poświadczenia i deklaracji wydatków IP za okres do 31.03.2016 r. Poziom wykorzystania alokacji na podstawie rozliczenia środków wyliczony po kursie urealnionym wynosi 109,10%, a do KE certyfikowano blisko 854 mln PLN (108,07%). Biorąc pod uwagę, że na dzień sporządzenia sprawozdania pozostają kwoty niecertyfikowane jeszcze do KE w ramach przekazanych i zatwierdzonych przez IZ deklaracji wydatków należy podkreślić, iż w województwie dolnośląskim alokacja w ramach PRIORYTETU VI PO KL została w pełni wykorzystana. Poziom kontraktacji i wydatkowania ma odzwierciedlenie w osiągniętych wartościach wskaźników i świadczy o przełożeniu wykorzystanych środków na liczbę podmiotów lub osób, którym udzielono wsparcia.

Dokonując analizy poziomu realizacji celów, a także mając na uwadze wysokość dostępnych środków w Priorytecie VI (z wyłączeniem Poddziałania 6.1.3), Zarząd Województwa Dolnośląskiego 24.09.2013 r. podjął decyzję kierunkową o wydatkowaniu niewykorzystanych wówczas środków (tj. wolnej alokacji), na dofinansowanie nowych projektów w ramach Poddziałania 6.1.1, wyłonionych w naborze w 2012 roku, ale niedofinansowanych z uwagi na brak środków wynikających z algorytmu. Powyższe pozytywnie wpłynęło na przyrosty wskaźników produktu oraz rezultatu. W celu wykonania tej decyzji, 30.04.2014 roku dokonano realokacji środków pozostających na Poddziałaniu 6.1.2 oraz Działaniu 6.2 do Poddziałania 6.1.1, co znalazło odzwierciedlenie w tabeli finansowej będącej załącznikiem do SzOP z dnia 01.07.2014 r. i pozwoliło na dofinansowanie kolejnych 3 projektów z konkursu z 2012 r. Następnie we wrześniu 2014 roku dokonano realokacji pozostającej wolnej kwoty z Poddziałania 6.1.2 do Poddziałania 6.1.1, co skutkowało podpisaniem ostatniej umowy o dofinansowanie, tym samym wykorzystując w pełni dostępne środki w ramach Priorytetu VI. Poziom zarówno środków zakontraktowanych (105,56%), jak i rozliczonych (103,26%), w stosunku do alokacji 2007-2013 występujący w **Działaniu 6.1** jest bardzo dobry. Łącznie podpisano 177 umów o dofinansowanie na kwotę blisko 755 mln PLN. Należy pamiętać, iż w Działaniu 6.1 przekroczenie zarówno poziomu zakontraktowanych jak i rozliczonych środków wynika przede wszystkim z możliwości kontraktowania środków poprzez PUP w Poddziałaniu 6.1.3 do limitu Funduszu Pracy (powyżej alokacji EFS). Zgodnie z decyzjami kierunkowymi Instytucji Zarządzającej PO KL

wszystkie oszczędności wygenerowane w ramach wolnych środków ze wszystkich Poddziałania/Działania od 2014 roku, zostały przesunięte do Poddziałania 6.1.3, co pozwoliło racjonalnie wykorzystać alokację na poziomie komponentu regionalnego i PO KL.

W odniesieniu do **Działania 6.2** kontraktacja środków w ramach alokacji 2007-2013 przebiegała zadawalająco. Łącznie zawarto 62 umowy o dofinansowanie o wartości ok. 119,8 mln PLN (99,23%). Poziom rozliczenia środków wynosi 95,63% całkowitej alokacji. Należy jednak zauważyć, że pomimo zadowalającego poziomu kontraktacji i rozliczenia, udział Działania 6.2 (ze względu na stosunkowo małą ilość dostępnych środków) w osiągnięciu wartości docelowej wskaźników określonej na poziomie Priorytetu jest niewielki.

W ramach **Działania 6.3** zawarto 61 umów o dofinansowanie o wartości ok. 2,86 mln PLN. Poziom zakontraktowanych środków w Działaniu 6.3 w odniesieniu do alokacji 2007-2013 wynosi 101,57%, a rozliczonych odpowiednio 98,42%. Realizacja projektów w tym Działaniu została zakończona i rozliczona w 2012 roku. W ramach działania przewidywano wartość docelową wskaźnika na poziomie 41 dla *projektów wspierających rozwój inicjatyw lokalnych*, a zrealizowano 61 takich projektów. W projektach prowadzono głównie działania szkoleniowe i doradcze, natomiast projekty ukierunkowane na rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym nie cieszyły się zainteresowaniem. Alokacja Działania 6.3 była także wykorzystana do dofinansowania projektów innowacyjnych realizowanych w Priorytecie VI.

- **Przebieg procesu wnioskowania w ramach procedury konkursowej**

W ramach Priorytetu VI łącznie ogłoszono 37 konkursów. Wśród tej liczby przeprowadzono trzy konkursy na projekty innowacyjne oraz trzy na projekty współpracy ponadnarodowej.

Największym zainteresowaniem Projektodawców w konkursach ogłaszanych w Poddziałaniu 6.1.1 cieszyły się projekty polegające na organizacji warsztatów oraz szkoleń z technik aktywnego poszukiwania pracy oraz programów aktywizacji zawodowej, obejmujących przede wszystkim szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych. Mniejsze zainteresowanie ze strony Projektodawców dotyczyło projektów ukierunkowanych na: wsparcie szkoleniowo-doradcze pracownika, który uzyskał zatrudnienie w ramach projektu; wspieranie inicjatyw na rzecz podnoszenia mobilności geograficznej oraz opracowanie i rozpowszechnianie informacji o ofertach pracy; możliwości udziału w szkoleniach i stażach oraz innych oferowanych usługach i instrumentach aktywizacji zawodowej. Jednym z wprowadzonych rozwiązań było zastosowanie w 2011 roku kryterium dostępu łączącego realizację programów aktywizacji zawodowej z innymi formami wsparcia, takimi jak np. IPD, organizacja warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy, wsparcie psychologiczno-doradcze osób wchodzących i powracających na rynek pracy. Ponadto, w 2012 roku wprowadzono kryteria premijujące mające na celu szersze obejmowanie wsparciem osób długotrwale bezrobotnych, w szczególności poprzez wsparcie w postaci subsydiowanego zatrudnienia. Dodatkowo, IP2 w ramach prowadzonych spotkań z Projektodawcami promowała tematykę subsydiowania zatrudnienia, konieczność opracowywania Indywidualnych Planów Działania oraz wskazywała niezbędną dopasowania wybieranych form wsparcia do potrzeb preferowanych grup docelowych oraz ukierunkowania na branże o największym potencjale rozwojowym. Plan działania na rok 2012 przewidywał także wyodrębnioną pulę środków dla projektów skierowanych wyłącznie do osób niepełnosprawnych, co przełożyło się na wzrost udziału osób niepełnosprawnych w projektach Poddziałania 6.1.1. W projektach skierowanych do osób niepełnosprawnych zaplanowano, obok form aktywizacji zawodowej, szerokie wsparcie psychologiczno-doradcze mające na celu likwidację barier i problemów związanych z wejściem na rynek pracy.

W Poddziałaniu 6.1.2 zainteresowaniem projektodawców cieszyły się formy wsparcia polegające na dofinansowaniu zatrudnienia doradców zawodowych i pośredników pracy oraz dofinansowaniu szkoleń i studiów podyplomowych prowadzących do podniesienia kompetencji i jakości usług Powiatowych Urzędów Pracy. Działania badawcze z zakresu rynku pracy były realizowane w projektach systemowych.

W Poddziałaniu 6.1.3 w ramach realizowanych projektów finansowane były instrumenty i usługi wymienione w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, takie jak: szkolenia, staże, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace interwencyjne, wyposażenie i doposażenie stanowiska pracy, przyznanie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej. Największym zainteresowaniem wśród uczestników projektów systemowych PUP cieszyła się jednak forma wsparcia, którą było otrzymanie środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej, co przełożyło się na wysoki poziom osiągniętego wskaźnika *Liczba osób, które otrzymały bezzwrotne dotacje*. Ponadto uczestnicy projektów zainteresowani byli także szkoleniami i stażami, które umożliwiały im zdobycie nowych kwalifikacji, a co się z tym wiąże - wzrost szans na podjęcie zatrudnienia.

W Działaniu 6.2 projekty, które otrzymały dofinansowanie, zakładały kompleksowość wszystkich dostępnych form wsparcia. Wprowadzone kryteria dostępu gwarantowały realizację projektów przez podmioty posiadające doświadczenie w prowadzeniu działalności w obszarze merytorycznym, którego dotyczył projekt. Dodatkowo wprowadzono wymóg weryfikacji predyspozycji do samodzielnego założenia i prowadzenia działalności gospodarczej uczestników projektów. Preferowanymi grupami docelowymi były osoby w wieku 15-24 lata, powyżej 45 roku życia, kobiety oraz osoby niepełnosprawne. Celem promocji przedsiębiorczości wśród osób niepełnosprawnych w ramach konkursów prowadzono odrębne nabory na projekty skierowane wyłącznie do tej grupy docelowej. W 2012 roku w Działaniu 6.2 przeprowadzono również nabór na pilotażowy program instrumentów zwrotnych inżynierii finansowej (mikropożyczki). W wyniku rozstrzygnięcia konkursu, do realizacji został przyjęty 1 projekt wdrażający instrumenty finansowe. Zaplanowana wartość docelowa dotycząca liczby udzielonych pożyczek została osiągnięta na poziomie przekraczającym 100% - co zostało opisane w części odnośnie analizy stopnia osiągnięcia zakładanych wartości wskaźników.

W Działaniu 6.3 zainteresowaniem Projektodawców cieszyły się projekty ukierunkowane na działania o charakterze aktywizacyjnym w kontekście poprawy zdolności do zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich. Projektodawcy nie byli zainteresowani typem operacji, jakim był rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym, jednak pomimo tego, wskaźnik *Liczba projektów wspierających rozwój inicjatyw lokalnych* został zrealizowany na wyższym poziomie od założonego.

W Priorytecie VI przeprowadzono trzy konkursy na projekty innowacyjne oraz trzy na projekty współpracy ponadnarodowej. W wyniku działań prowadzonych w projektach innowacyjnych wypracowywano nowe skuteczne metody i narzędzia aktywizacji społecznej i zawodowej oraz opracowywano rozwiązania uwzględniające współpracę podmiotów rynku pracy. W projektach wypracowano konkretne produkty finalne wraz ze strategią ich wdrażania oraz upowszechniania i włączania w główne nurty polityki zatrudnienia. Projekty innowacyjne były realizowane przy zaangażowaniu w proces tworzenia innowacyjnych rozwiązań grup docelowych, tzw. empowerment.

Projekty ponadnarodowe koncentrowały się na realizacji programów aktywizacji zawodowej, upowszechnianiu alternatywnych form zatrudnienia oraz rozwoju dialogu, partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju zawodowego ludności na poziomie regionalnym i lokalnym. Realizowano zarówno projekty wyodrębnionej współpracy ponadnarodowej, jak i projekty z komponentem ponadnarodowym. Ich celem było wykorzystanie doświadczeń partnerów ponadnarodowych w procesie wymiany wiedzy, w wyniku której korzystano z wypracowanych gotowych rozwiązań lub wypracowywano nowe rozwiązania mające służyć realizacji skutecznych programów aktywizacji zawodowej. Wybrane projekty innowacyjne i ponadnarodowe zostały opisane w punkcie 3 niniejszego sprawozdania.

• **Realizacja projektów systemowych**

W ramach Priorytetu VI łącznie zrealizowano 6 projektów systemowych własnych Samorządu Województwa na kwotę 10 559 406,14 PLN.

Do najważniejszych z nich można zaliczyć opisane poniżej. Wszystkie projekty były opisywane sukcesywnie w poprzednich sprawozdaniach z realizacji Priorytetu.

Bariery i szanse wsparcia i obsługi tzw. trudnego klienta instytucji rynku pracy na terenie Dolnego Śląska.

(POKL.06.01.02-02-019/08). Okres realizacji projektu: 01.09.2008 r. – 30.06.2010 r.; wartość projektu: 306 017,20 PLN.

Celem projektu było dostarczenie wiedzy doradcom zawodowym na temat zidentyfikowanych podczas realizacji projektu barier stojących przed klientami służb zatrudnienia, zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Wiedza ta pomogła w pracy z osobami długotrwale bezrobotnymi, podnieść jej jakość, a pośrednio poprzez właściwie ukierunkowaną pracę doradcą, przyczynić się do zmiany sytuacji osób długotrwale bezrobotnych poprzez przełamywanie barier utrudniających zatrudnienie. Odbiorcami upowszechnionych wyników badań byli doradcy zawodowi z Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy, zatrudnieni w Centrach Informacji i Planowania Kariery Zawodowej oraz z Powiatowych Urzędów Pracy, którzy zdobytą wiedzę wykorzystywali w swojej dalszej pracy doradczej.

W trakcie realizacji projektu założono i osiągnięto następujące rezultaty:

- raport z badań jakościowych i ilościowych,
- konferencja podsumowująca projekt i upowszechniająca wyniki badań z udziałem regionalnych i lokalnych instytucji rynku pracy,
- dostarczenie informacji i wiedzy w obszarze kompetencji doradcy zawodowego,

- dostarczenie informacji zwiększających świadomość doradców zawodowych związanych z barierami, na jakie napotykają osoby bezrobotne podejmujące próbę zmiany swojej sytuacji społeczno-zawodowej,
- dostarczenie aktualnej wiedzy związanej z postrzeganiem osób długotrwale bezrobotnych przez pracodawców, co w efekcie powinno skutkować doбором właściwych metod podczas pracy z osobami będącymi w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

W ramach projektu zostało zatwierdzonych 7 wniosków o płatność, na łączną kwotę 290 699,31 PLN, co stanowi 94,99 % przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona.

Doradztwo na odległość – badanie alternatywnej formy poradnictwa zawodowego (POKL.06.01.02-02-020/08). Okres realizacji projektu: 01.08.2008 r. - 30.09.2009 r., wartość projektu: 159 902,00 PLN.

Celem projektu było zgromadzenie i udostępnienie doradcom zawodowym wiedzy na temat lokalnych uwarunkowań społecznych, w jakich miałyby się odbywać świadczenie usługi poradnictwa zawodowego na odległość oraz warunków technicznych koniecznych do jej wprowadzenia. Realizacja projektu pozwoliła na poszerzenie wiedzy doradców na temat alternatywnych form prowadzenia poradnictwa zawodowego, przyczyniła się do upowszechniania tej usługi, a w dalszej konsekwencji stworzyła szanse bardziej profesjonalnej i skutecznej obsługi klientów w zakresie podnoszenia aktywności zawodowej. Odbiorcami upowszechnionych wyników badań byli doradcy zawodowi zatrudnieni w Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędzie Pracy (w Centrach Informacji i Planowania Kariery Zawodowej) oraz w Powiatowych Urzędach Pracy, którzy zdobytą wiedzę wykorzystywali w swojej pracy doradczej z klientami.

W trakcie realizacji projektu założono i osiągnięto następujące rezultaty:

- raport z badań ilościowych i jakościowych,
- wydanie i rozpowszechnienie publikacji zawierającej raporty badań z wnioskami, komentarzami specjalistów oraz ich rekomendacjami (250 szt.),
- konferencja wojewódzka promująca wyniki badań z wystąpieniami specjalistów w zakresie poradnictwa zawodowego i nowoczesnych technik komunikacji,
- wzrost wiedzy doradców zawodowych na temat poradnictwa na odległość, a tym samym wsparcie ich w realizacji zadań na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych,
- zdobycie przez doradców zawodowych wiedzy o możliwościach i warunkach technicznych realizacji usługi poradnictwa na odległość,
- promocja usługi oraz wzrost wiedzy na temat potrzeb w zakresie promocji poradnictwa zawodowego,
- określenie grup docelowych oraz form usługi poradnictwa na odległość.

W ramach projektu zostało zatwierdzonych 4 wniosków o płatność, na łączną kwotę 135 028,42 PLN, co stanowi 84,44% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona.

Wdrażanie i promocja usługi poradnictwa zawodowego na odległość (POKL.06.01.02-02-017/10)

Okres realizacji projektu: 01.10.2010 r. - 31.01.2012 r.; wartość projektu: 247 359,00 PLN.

Celem projektu było wdrożenie i promocja usług poradnictwa zawodowego na odległość świadczonych przez doradców zawodowych Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy na terenie Dolnego Śląska. Zrealizowano działania związane z promocją projektu wykonując ulotki i plakaty, które zostały przekazane Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej oraz PUP z terenu województwa dolnośląskiego.

W ramach realizacji projektu utworzono portal internetowy (www.poradnictwonaodleglosc.dwup.pl) wspierający świadczenie usług przez doradców zawodowych. W prasie zamieszczono 11 artykułów dotyczących realizacji projektu. Dokonano zakupu zestawów słuchawkowych oraz 5 laptopów z oprogramowaniem na wyposażenie stanowisk pracy doradców zawodowych mających świadczyć usługę poradnictwa zawodowego na odległość. W czerwcu 2011 roku rozpoczęto świadczenie usługi z wykorzystaniem zakupionego sprzętu.

W 2011 roku przeprowadzono szkolenia: Komunikacja przez telefon; Asertywność oraz radzenie sobie ze stresem w kontaktach telefonicznych; Emisja głosu (dwie edycje); Nowoczesne technologie informatyczne w pracy doradców zawodowych oraz Zarządzanie informacją zawodową. Ponadto, zorganizowano i przeprowadzono seminarium promujące i podsumowujące stan wdrożenia nowej usługi – poradnictwa na odległość.

W ramach projektu zostało zatwierdzonych 6 wniosków o płatność, na łączną kwotę 199 048,76 PLN, co stanowi 80,47% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona.

Ponadto realizowany był projekt systemowy **Wolontariat – włącz się!** (POKL.06.01.01-02-001/11) Beneficjenta PL 2012 Sp. z o.o. Projekt został opisany w części dotyczącej komplementarności, niniejszego sprawozdania.

- **Analiza struktury uczestników**

W projektach wyłonionych do dofinansowania w ramach Priorytetu VI rozpoczęło udział 96 511 osób, zakończyło udział 88 949 osób a 7 562 osoby przerwały udział w projektach.

Z analizy danych zawartych w załącznikach sprawozdawczych wynika, że w Priorytecie VI kobiety stanowią zdecydowaną większość uczestników projektów (63%). Jednocześnie status uczestnika na rynku pracy, który rozpoczyna udział w projekcie, to najczęściej osoba bezrobotna (85%), a wśród osób zatrudnionych przeważają osoby zatrudnione w administracji publicznej (52% ogółu zatrudnionych to głównie pracownicy PSZ biorący udział w projektach Poddziałania 6.1.2), ze zdecydowaną przewagą kobiet (90%). Najwięcej uczestników charakteryzuje się wykształceniem ponadgimnazjalnym (52%), około 23% uczestników posiada wykształcenie wyższe i są to głównie kobiety. Nieco mniejszą grupę stanowią osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i niższym (14%). Najmniejszą grupę stanowią uczestnicy z wykształceniem pomaturalnym (11%). Dużą część uczestników (33%) stanowiły osoby z terenów wiejskich. We wszystkich Działaniach/ Poddziałaniach Priorytetu VI PO KL występują nieliczne osoby należące do kategorii migranci (2 kobiety, 1 mężczyzna) lub mniejszości narodowych i etnicznych (2 kobiety).

Analizując strukturę uczestników projektów pod względem wieku, należy zauważyć, że osoby młode, w wieku 15-24 lata stanowiły 34% ogółu rozpoczynających udział w projektach, natomiast osoby w wieku starszym 55-64 lata – 8%. Wśród grup osób o szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, wsparcie kierowane było do osób niepełnosprawnych, a ich udział w projektach wynosi 7%. W związku z celami określonymi na poziomie Priorytetu VI oraz osiągniętymi wskaźnikami, IP stwierdza, że wsparcie kierowane było do właściwych grup docelowych. Projekty wyłonione do dofinansowania w latach 2011, 2012, 2013 oraz 2014, sukcesywnie zwiększają udział ww. grup wśród uczestników projektów i tym samym aktywizują większą liczbę osób młodych, niepełnosprawnych oraz w wieku 50-64 lata. Po dokonaniu analizy struktury uczestników projektów realizowanych w ramach Priorytetu VI na podstawie danych zawartych w załącznikach nr 2-6 nie zidentyfikowano szczególnego rodzaju grup, które są niedoreprezentowane lub nadreprezentowane w odniesieniu do grup docelowych wskazanych w SzOP.

PRIORYTET VII

- **Postęp finansowy:**

W ramach Priorytetu VII w województwie dolnośląskim zawarto 462 umowy. Łączna wartość zakontraktowanych środków ogółem oraz wartość środków publicznych wynosi blisko 431 mln PLN, co stanowi 95,59% wykorzystania alokacji przewidzianej dla Priorytetu VII na cały okres programowania 2007 - 2013. Uwzględniając w ramach Priorytetu VII osiem rozwiązanych umów ramowych w Poddziałaniu 7.1.1, w przypadku których rozwiązanie umowy jest traktowane jako zakończenie realizacji projektu, łącznie podpisano 470 umów na kwotę ponad 440 mln PLN, co stanowi 97,72% dostępnej alokacji. Osiągnięty poziom uwzględnia ponowne zakontraktowanie oszczędności pochodzących z zakończonych i rozliczonych projektów.

Wartość wydatków poniesionych ze środków publicznych, w ramach 4 476 zatwierdzonych oraz wprowadzonych do KSI SIMIK 07-13 wniosków o płatność, wynosi ponad 434,6 mln PLN, co stanowi 96,46% wykorzystania alokacji przeznaczonej na cały okres programowania. Wszystkie zakontraktowane środki zostały rozliczone we wnioskach o płatność a jedynie w ramach rozliczenia 6 projektów pozostają kwoty sporne, dla których IP/IP2 nie mogło dokonać poświadczenia prawidłowości poniesienia wydatków i zagwarantować, iż nie zawierają wydatków obarczonych błędem. Szczegóły dotyczące spornej kwoty zostały ujęte w Tabelach 1-4 przekazanych do IZ wraz z Zestawieniem zgodności do Poświadczenia i deklaracji wydatków IP za okres do 31.03.2016 r. Poziom wykorzystania alokacji na podstawie rozliczenia środków, wyliczony po kursie urealnionym wynosi 101,67% a do KE certyfikowano blisko 424 mln PLN (99,18%). Biorąc pod uwagę, że na dzień sporządzenia sprawozdania pozostają kwoty niecertyfikowane jeszcze do KE w ramach przekazanych i zatwierdzonych przez IZ deklaracji wydatków należy podkreślić iż w województwie dolnośląskim alokacja w ramach PRIORYTETU VII PO KL została wykorzystana.

W ramach **Działania 7.1** podpisano 175 umów na kwotę ponad 264 mln PLN (uwzględniającą również kwoty z podpisanymi aneksów). Wliczając osiem rozwiązanych umów ramowych w Poddziałaniu 7.1.1, w przypadku których rozwiązanie umowy jest traktowane jako zakończenie realizacji projektu, łącznie podpisano 183 umowy na kwotę prawie 274 mln PLN, co stanowi 96,94% dostępnej alokacji dla Działania 7.1. Wydatki uznane za kwalifikowalne w 3 008 zatwierdzonych wnioskach o płatność wyniosły prawie 274 mln PLN. IP2 od stycznia 2010 r. wdrażała sukcesywnie rekomendacje zawarte w badaniu ewaluacyjnym *Ocena realizacji projektów systemowych w województwie dolnośląskim w ramach Poddziałania 7.1.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej i 7.1.2 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra*

pomocyrodzinie, Działania 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji, Priorytetu VII Promocja integracji społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 polegające m.in. na kontynuowaniu: działań informacyjnych, mobilizujących OPS/PCPR do lepszego przygotowania wniosków aplikacyjnych; szkoleń dla OPS/PCPR o charakterze technicznym/warsztatowym z zakresu finansowej części wniosku; umieszczania na stronie internetowej pytań i odpowiedzi dotyczących aplikowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych OPS/PCPR a także prezentacje z poszczególnych spotkań informacyjnych i szkoleniowych, jak również publikacje dotyczące EFS; indywidualnych konsultacji w zakresie przygotowania wniosku o dofinansowanie, a także utrzymywaniu kontaktu telefonicznego oraz elektronicznego pracowników IP2 z beneficjentami. Pomimo nieosiągnięcia wartości docelowych części wskaźników adekwatnych dla Działania 7.1, postęp finansowy w zakresie realizacji projektów systemowych w ramach tego Działania należy ocenić jako zadowalający. Poziom wykorzystania alokacji dla Działania 7.1 na podstawie zakontraktowanych środków wynosi 93,53% (łącznie z umowami rozwiązanymi - 96,94%) – odpowiednio 90,25% (z umowami rozwiązanymi 97,40%) dla Poddziałania 7.1.1, 96,48% dla Poddziałania 7.1.2 oraz 96,76% dla Poddziałania 7.1.3. W ramach Poddziałania 7.1.1 wszystkie projekty systemowe realizowane przez ośrodki pomocy społecznej zakończyły realizację do końca 2014 r. i do końca czerwca 2015 r. zostały rozliczone. Niestety, jak już wspomniano, nie wszystkie ośrodki pomocy społecznej zaaplikowały o dostępne środki w poszczególnych latach. Natomiast należy podkreślić, iż w ramach Poddziałania 7.1.2 zapotrzebowanie na środki na lata 2014-2015 zgłosiło 29 ośrodków i wszystkie zaaplikowały. W ramach dostępnych wolnych środków wynikających z algorytmu oraz zgody Ministerstwa Finansów i Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju na nadkontraktację w 2015 r. podpisano 3 aneksy zwiększające wartość projektów realizowanych przez PCPR-y o 482 300 PLN oraz przedłużono termin ich realizacji do 30.09.2015. W ramach Działania 7.1 wszystkie projekty zostały zakończone, zamknięte i rozliczone.

W ramach **Działania 7.2** podpisano 98 umów o dofinansowanie projektów na kwotę ponad 130 mln PLN. Wydatki uznane za kwalifikowalne w 891 zatwierdzonych wnioskach o płatność wyniosły blisko 126 mln PLN. Poziom wykorzystania alokacji dla Działania 7.2 na podstawie zakontraktowanych środków wynosi 99,56% (99,87% dla Poddziałania 7.2.1 i 98,75% dla Poddziałania 7.2.2). W Działaniu 7.2 realizowane również były projekty ponadnarodowe oraz z komponentem ponadnarodowym (6 projektów o wartości powyżej 10 mln PLN) a także 1 projekt innowacyjny (blisko 1,3 mln PLN). W 2015 roku podpisano 6 aneksów zwiększających wartość realizowanych projektów (2 w Poddziałaniu 7.2.1 - zwiększenie o 0,4 mln PLN oraz 4 w ramach 7.2.2 - zwiększenie o 0,4 mln PLN), co bezpośrednio miało przełożenie na poziom wykorzystania alokacji. Aneksy zostały podpisane w wyniku zgody Ministerstwa Finansów i Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju na nadkontraktację. Większość dofinansowanych projektów posiadała co najmniej dwuletni okres realizacji, a termin zakończenia 13 z 98 projektów przypadał na wrzesień-październik 2015 r. Niemniej jednak rozliczenie przebiegało terminowo i jedynie w przypadku 3 projektów pozostają kwoty sporne.

W ramach **Działania 7.3** podpisano 173 umowy o dofinansowanie projektów na kwotę ponad 17 mln PLN, co stanowi 98,13% wartości alokacji przewidzianej dla Działania na lata 2007-2013 (w tym 6 projektów innowacyjnych o wartości prawie 9,4 mln PLN). Wydatki uznane za kwalifikowalne w 427 zatwierdzonych wnioskach o płatność wyniosły blisko 16,7 mln PLN. Osiągnięty poziom wykorzystania alokacji na lata 2007-2013 oceniany jest jako zadowalający. Mimo, iż kwota alokacji zaplanowana w Planie działania na lata 2008 i 2009 była zawyżona w stosunku do stwierdzonych w pierwszych konkursach potrzeb, to dzięki przesunięciom środków w ramach Priorytetu VII, wykorzystano dostępną pulę środków. W pierwszych latach realizacji PO KL w ramach Działania 7.3 wystąpiło zagrożenie, iż będzie za mało projektów pozytywnych pod względem jakościowym i finansowym, aby w pełni zakontraktować środki w ramach alokacji na lata 2007-2009. W kolejnych latach wartość alokacji była obniżana na poziomie konstruowania Planów działania. W ramach alokacji Działania 7.3 dofinansowano projekty innowacyjne, w tym IP2 umożliwiła dla projektów innowacyjnych realizację komponentu ponadnarodowego zgłaszanego, jako zmiana do realizowanych już projektów. Rozliczenie projektów przebiegało terminowo i jedynie w przypadku 3 projektów pozostają kwoty sporne.

Jako zadowalający oceniany jest także poziom realizacji w ramach **Działania 7.4**. Podpisano 16 umów o dofinansowanie projektów na kwotę blisko 19 mln PLN, co stanowi 92,46% wartości alokacji przewidzianej dla Działania na lata 2007-2013 (w tym 1 uchwała na realizację projektu systemowego o wartości 2,6 mln PLN). Niewykorzystane środki w ramach Działania 7.4 zostały realokowane do Działania 7.1 w celu zwiększenia wartości projektów realizowanych przez PCPR-y a także do Działania 7.2. Wydatki uznane za kwalifikowalne w 150 zatwierdzonych wnioskach o płatność wyniosły 11,7 mln PLN. Rozliczenie projektów przebiegało terminowo a w przypadku 1 projektu pozostają kwoty sporne.

- **Przebieg procesu wnioskowania w ramach procedury konkursowej**

W ramach Priorytetu VII łącznie ogłoszono 27 konkursów. Wśród tej liczby przeprowadzono dwa konkursy na projekty innowacyjne oraz trzy na projekty współpracy ponadnarodowej.

Najczęściej realizowanymi w ramach Poddziałania 7.2.1 typami operacji były kursy i szkolenia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji zawodowych oraz rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych, niezbędnych na rynku pracy, staże, zajęcia reintegracji zawodowej u pracodawcy, poradnictwo psychologiczne, psychospołeczne prowadzące do integracji społecznej i zawodowej, poradnictwo zawodowe oraz pośrednictwo pracy.

W ramach Poddziałania 7.2.2 realizowane były projekty, które w czterech subregionach utworzyły Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES), które w sposób kompleksowy i profesjonalny zajmować się będą informowaniem, doradzaniem, szkoleniem oraz świadczeniem innej pomocy osobom i instytucjom działającym w sektorze ekonomii społecznej, a jednocześnie zobowiązały się do poddania certyfikacji, co będzie świadczyło o trwałości udzielonego wsparcia oraz projekty, które umożliwiają osobom fizycznym i/lub prawnym z terenu Dolnego Śląska utworzenie/przystąpienie i zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych.

W ramach Działania 7.3 należy wskazać iż realizowano inicjatywy oddolne szczególnie w zakresie działań o charakterze informacyjnym, promocyjnym, szkoleniowym czy doradczym oraz działań przyczyniających się do integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich. Powyższe inicjatywy służyły integracji społecznej jak i zawodowej uczestników projektów.

W ramach Działania 7.4, na podstawie złożonych wniosków o dofinansowanie, najczęściej realizowanym typem operacji były programy aktywizacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych, w ramach których dla każdego z uczestników przygotowywane i realizowane były indywidualne plany działania, opracowane w oparciu o analizę predyspozycji zawodowych danej osoby niepełnosprawnej, obejmujące co najmniej trzy formy wsparcia. Najczęściej występującymi formami wsparcia były szkolenia, staże, poradnictwo zawodowe i pośrednictwo pracy, co było uwarunkowane, m.in. kryteriami dostępu, nakazującymi dobór instrumentów pozwalających wprowadzić uczestnika na rynek pracy. Należy podkreślić również zainteresowanie usługami społecznymi w postaci zatrudniania asystenta osób niepełnosprawnych.

W Priorytecie VII przeprowadzono dwa konkursy na projekty innowacyjne oraz trzy na projekty współpracy ponadnarodowej. W ramach projektów ponadnarodowych ogłaszanych w Działaniu 7.2 najczęściej realizowane były kursy/treningi umiejętności społecznych, autoprezentacji, elastycznych form zatrudnienia, indywidualne doradztwo zawodowe, kursy z zakresu obsługi komputera, kursy zawodowe, staże oraz wsparcie psychologiczne. Natomiast w ramach Działania 7.4, w projektach ponadnarodowych najczęściej realizowane były zajęcia psychoedukacyjne i intergracyjne dla otoczenia, szkolenia z zakresu rozwijania umiejętności i kompetencji społecznych niezbędnych na rynku pracy, poradnictwo zawodowe, psychologiczne i psychospołeczne, szkolenia komputerowe oraz staże.

- **Realizacja projektów systemowych**

W Priorytecie VII zrealizowano 2 projekty systemowe własne Samorządu Województwa na łączną kwotę 2 820 445,86 PLN.

Sprawni w pracy (POKL.07.04.00-02-032/12) projekt realizowany przez Beneficjenta – Wydział ds. Osób Niepełnosprawnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Okres realizacji: 01.08.2012 r.- 31.12.2014 r. Wartość projektu: 2,6 mln PLN.

Celem projektu było podniesienie aktywności społeczno-zawodowej i poprawa dostępu do zatrudnienia u osób niepełnosprawnych z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności na rynku pracy oraz członków ich rodzin na terenie województwa dolnośląskiego poprzez wdrożenie instytucji Asystenta Osobistego Osoby Niepełnosprawnej i zmniejszenie barier poprzez realizację warsztatów, szkoleń, staży zawodowych i/lub udzielenie wsparcia psychologiczno-zawodowego

W trakcie realizacji projektu założono i osiągnięto następujące rezultaty:

- wypracowano rozwiązania umożliwiające aktywizację i wprowadzenie na rynek pracy osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności;
- wypracowano rozwiązania umożliwiające aktywizację i wprowadzenie na rynek pracy członków rodzin osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności zmuszonych dotychczas do rezygnacji z zarobkowania na rzecz opieki;
- zmniejszono bariery dostępności do podejmowania aktywności społecznej i zawodowej u osób niepełnosprawnych poprzez realizację warsztatów, szkoleń, staży zawodowych i wsparcie psychologiczno-zawodowe;

- zmniejszono bariery dostępu członkom rodzin osób niepełnosprawnych poprzez udzielenie wsparcia psychologiczno-zawodowego, realizację warsztatów i działań aktywizujących na rynku pracy;
- wprowadzono funkcję Asystenta Osobistego Osoby Niepełnosprawnej w celu przywrócenia na rynek pracy dwóch środowisk biernych zawodowo: podopiecznych i ich opiekunów;
- wprowadzono do projektu organizacje pozarządowe jako partnerów z czterech subregionów Dolnego Śląska w celu wypromowania instytucji AOON;
- wyłoniono liderów jednostek samorządu terytorialnego wdrażających instytucję AOON;
- wprowadzono program pilotażowy Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej na terenie Dolnego Śląska;
- podniesiono świadomość pracodawców biorących udział w spotkaniach informacyjno-promocyjnych w zakresie korzyści płynących z zatrudniania osób niepełnosprawnych;
- stworzono regionalną sieć liderów składającą się z jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych, którzy po zakończeniu projektu realizują idee i dobre praktyki w ramach roli AOON;
- stworzono zespół, który upowszechnia informacje i promuje instytucję AOON na rzecz osób niepełnosprawnych;
- przedstawiono zmiany w zapisach ustawy o rehabilitacji polegającą na wprowadzeniu instytucji AOON, w tym jej funkcję i zakres obowiązków;
- stworzono grupę roboczą pod egidą Wojewódzkiej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych, która opracowała zmiany w przepisach ustawy o rehabilitacji umożliwiające finansowanie AOON ze środków PFRON;
- opracowano publikację *Jesteśmy sobie potrzebni* pokazującą jak ważną rolę w życiu osób niepełnosprawnych pełni Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej.

Łącznie w ramach 10 wniosków o płatność zostały zatwierdzone wydatki w wysokości 2 589 202,27 PLN, co stanowi 99,58% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona..

Raport potrzeb i możliwości podmiotów integracyjno-społecznych województwa dolnośląskiego -

(POKL.07.02.01-02-082/10) projekt realizowany przez Beneficjenta - Wydział Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Okres realizacji: 01.04.2010 r.- 30.04.2011 r. Wartość projektu: 22 445,86 PLN.

Celem projektu było wykonanie raportu diagnozującego ówczesny stan potrzeb i możliwości podmiotów działających na rzecz aktywności i integracji społecznej na terenie województwa dolnośląskiego. Przedmiotem badania były podmioty integracyjno-społeczne, w szczególności instytucje pozarządowe na terenie woj. dolnośląskiego, które zarówno w swej charakterystyce, jak i obszarach aktywności są bardzo zróżnicowane. Przedmiotowe badanie pozwoliło na uzyskanie pełnego obrazu ich potencjału i możliwości, w szczególności w kontekście geograficznych uwarunkowań obszaru działania (w tym zjawiska peryferyjności w kontekście odniesienia do regionalnego ośrodka wzrostu, jakim jest Wrocław). Podkreślić należy, iż wzrost liczby aktywnych organizacji integracyjno-społecznych świadczy o systematycznym wzmacnianiu się struktur społeczeństwa obywatelskiego na Dolnym Śląsku. Jest to jasny sygnał o wzmacnianiu się wspólnot lokalnych i aktywizacji mieszkańców regionu.

W trakcie realizacji projektu założono i osiągnięto następujące rezultaty miękkie:

- podniesienie wiedzy administracji regionalnej i lokalnej w zakresie komplementarnego zarządzania potencjałem integracyjno – społecznym;
- upowszechnienie wiedzy o potrzebach i możliwościach podmiotów integracyjno – społecznych w zakresie rozwoju polityki społecznej z uwzględnieniem problemów organizacji zajmujących się kobietami i mężczyznami szczególnie narażonymi na wykluczenie społeczne;
- uodniesienie świadomości na temat obszarów aktywności organizacji pozarządowych, ich różnorodności, jak również uświadomienie istnienia tzw. „białych plam” w działalności podmiotów integracyjnych na Dolnym Śląsku;
- wzrost zaangażowania i współpracy pozarządowych środowisk lokalnych z terenów gmin i powiatów Dolnego Śląska w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzięki wiedzy zawartej w opracowaniach dotyczących potrzeb i możliwości podmiotów działających na rzecz aktywności i integracji społecznej na terenie województwa dolnośląskiego.

Do realizacji celów posłużyła strona internetowa Beneficjenta, szeroko rozumiana promocja projektu oraz dystrybucja raportu zawierającego wyniki badań. Osiągnięte rezultaty miękkie projektu systemowego pobudziły świadomość na temat znaczenia rozwoju polityki społecznej i ułatwiły inicjatywy władz regionalnych i lokalnych w

zakresie tworzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych. Zwróciły także uwagę na kwestię nierówności w dostępie do życia społecznego ze względu na płeć, niepełnosprawność, wiek czy wyznanie.

Łącznie w ramach 6 wniosków o płatność zostały zatwierdzone wydatki w wysokości 196 799,41 PLN, co stanowi 89,27% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona..

- **Analiza struktury uczestników**

W projektach wyłonionych do dofinansowania w ramach Priorytetu VII rozpoczęło udział 56 690 osób, zakończyło udział 53 575 osób a 3 115 osób przerwało udział w projektach.

Z analizy danych zawartych w załącznikach sprawozdawczych wynika, że w Priorytecie VII kobiety stanowią ponad 66% wszystkich uczestników. Przewaga udziału kobiet wśród uczestników rozpoczynających udział w projektach w ramach Priorytetu VII jest widoczna również w poszczególnych kategoriach (w podziale ze względu na status na rynku pracy, wykształcenie, zamieszkanie – miasto/wieś itd.).

Wśród osób, które rozpoczęły udział w projektach w ramach Priorytetu VII najliczniejszą grupę stanowią osoby bezrobotne oraz nieaktywne zawodowo, które łącznie stanowią blisko 78%. Biorąc pod uwagę główne grupy docelowe, do których kierowane jest wsparcie w ramach Priorytetu VII, tendencja ta jest jak najbardziej prawidłowa. Prawie połowa bezrobotnych uczestników projektów posiada status osoby długotrwale bezrobotnej. Pozostałe 22% to osoby zatrudnione, które w większości są uczestnikami projektów w Poddziałaniu 7.1.3.

Mieszkańcem terenów wiejskich jest prawie co trzeci uczestnik rozpoczynający udział w projekcie w ramach Priorytetu VII. Natomiast osoby niepełnosprawne stanowią ponad 21% wszystkich rozpoczynających udział w projektach uczestników. Jest to wynik zdecydowanie najlepszy wśród wszystkich czterech regionalnych Priorytetów PO KL, co jest odzwierciedleniem celów określonych dla poszczególnych obszarów wsparcia PO KL – wsparcie w ramach Priorytetu VII zostało ukierunkowane właśnie głównie na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób niepełnosprawnych. Udział osób niepełnosprawnych pozostaje na wysokim poziomie ze względu na realizację projektów w ramach Działania 7.4 – skierowanego do tej grupy osób.

Udział migrantów i osób pochodzących z mniejszości narodowych jest najwyższy spośród wszystkich Priorytetów. W ramach Priorytetu VII zostało objętych wsparciem 6 migrantów oraz 133 osoby pochodzące z mniejszości narodowych i etnicznych.

Osoby młode w wieku 15-24 lata, które zostały zidentyfikowane jako jedna z grup docelowych znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, stanowią ponad 25% ogółu uczestników. Natomiast osoby z grupy wiekowej 55-64 lata, która również jest szczególnie wspierana w ramach PO KL, stanowią prawie 13% wszystkich rozpoczynających udział w projekcie.

Biorąc pod uwagę wykształcenie uczestników projektów, największą grupę stanowią osoby z wykształceniem ponadgimnazjalnym (blisko 40%) oraz podstawowym, gimnazjalnym i niższym (blisko 33%). Ponadto 16% uczestników w Priorytecie legitymuje się wyższym wykształceniem. Należy zaznaczyć, iż są to głównie pracownicy socjalni, biorący udział w projekcie systemowym w ramach Poddziałania 7.1.3 oraz uczestnicy projektów w Poddziałaniu 7.2.2.

Po dokonaniu analizy struktury uczestników projektów realizowanych w ramach Priorytetu VII na podstawie danych zawartych w załącznikach nr 2-6 nie zidentyfikowano szczególnego rodzaju grup, które są niedoreprezentowane lub nadreprezentowane w odniesieniu do grup docelowych wskazanych w SzOP.

PRIORYTET VIII:

W ramach Priorytetu VIII od początku realizacji PO KL w województwie dolnośląskim zawarto 472 umowy, w tym 431 umów dla Działania 8.1 i 41 umów/decyzji dla Działania 8.2. Łączna wartość zakontraktowanych środków w Priorytecie VIII wynosi prawie 479 mln PLN. Wartość środków publicznych zakontraktowanych w ramach podpisanych umów wynosi prawie 465 mln PLN, co stanowi 100,69% wykorzystania alokacji przewidzianej dla Priorytetu VIII na cały okres programowania 2007 - 2013.

Poziom środków zakontraktowanych, w stosunku do alokacji 2007-2013 jest niemal identyczny w obydwu Działaniach, co w opinii IP i IP2 jest dużym sukcesem, bowiem świadczy o celowych działaniach IP dążących do pełnego wykorzystania środków na formy wsparcia określone dla Priorytetu VIII, które są istotne dla regionu. Istotny wpływ na poziom wykorzystania alokacji w ramach Priorytetu VIII miała realokacja środków w 2013 r., w ramach której przesunięto kwotę niemal 2 mln Euro z Działania 8.2 do Działania 8.1 w celu wykorzystania środków na inne formy wsparcia istotne dla regionu. Było to spowodowane dwoma czynnikami: po pierwsze w odpowiedzi na ogłaszane przez IP konkursy dla Działania 8.2 wnioskodawcy składali małą liczbę wniosków, a ich niska jakość często nie pozwalała na pozytywną ocenę merytoryczną, skutkiem czego alokacja przeznaczona na konkursy nie była w pełni wykorzystywana. Po drugie wydatkowanie środków do momentu realokacji okazało się na tyle efektywne, że

wszystkie wskaźniki zostały osiągnięte przy niepełnym wykorzystaniu alokacji, dlatego też racjonalne było wykorzystanie pozostałej alokacji w Działaniu 8.2 na realizację wskaźników w Działaniu 8.1.

Należy podkreślić, iż po uwzględnieniu różnic kursowych, oszczędności na projektach zakończonych oraz niekwalifikowania części wydatków poniesionych przez beneficjentów, w żadnym Działaniu Priorytetu VIII nie występuje przekroczenie 100% dostępnej alokacji 2007-2013. Poziom wykorzystania alokacji na podstawie zakontraktowanych środków (z uwzględnieniem ponownie zakontraktowanych oszczędności pochodzących z zakończonych i rozliczonych projektów) wynosi odpowiednio: w Priorytecie VIII – 100,69%, w Działaniu 8.1 – 100,96%, w Działaniu 8.2 – 99,51%.

W odniesieniu do projektów systemowych zrealizowanych w ramach Poddziałania 8.1.2, 8.1.4, 8.2.1 i 8.2.2 podpisano 20 umów (i/lub decyzji) na łączną kwotę prawie 75 mln PLN, z których rozliczono blisko 72 mln PLN, co stanowi 96% przekazanych środków. Nierozliczenie 100% alokacji przeznaczonej na realizację projektów systemowych wynika z oszczędności wygenerowanych w ramach projektów oraz z niekwalifikowania części wydatków poniesionych przez Beneficjentów systemowych.

Wartość wydatków poniesionych ze środków publicznych w ramach 3 317 zatwierdzonych oraz wprowadzonych do KSI SIMIK 07-13 wniosków o płatność, wynosi prawie 445 mln PLN, co stanowi 96,34% wykorzystania alokacji przeznaczonej dla Priorytetu VIII na cały okres programowania 2007-2013. Należy podkreślić, iż pod koniec okresu programowania IP i IP2 nadały kwestii rozliczania projektów charakter priorytetowy. Do końca okresu sprawozdawczego rozliczono 95,68% środków publicznych zakontraktowanych w ramach Priorytetu VIII.

Ocena IP

Pod koniec okresu programowania, głównie w 2015 r., w celu zmniejszenia lub wyeliminowania ryzyka opóźnień w rozliczaniu środków, zarówno IP jak również IP2, dużą wagę przywiązywały do szczegółowego monitorowania przebiegu realizacji poszczególnych projektów oraz do sprawnego rozliczania złożonych wniosków o płatność. Tempo kontraktacji i wydatkowania znajduje odzwierciedlenie w wartościach osiąganych wskaźników i świadczy o efektywnym przełożeniu wykorzystanych środków na liczbę podmiotów lub osób, którym udzielono wsparcia. W ramach Priorytetu VIII instytucje wdrażające PO KL w woj. dolnośląskim zidentyfikowały projekty, w których wykazano kwoty sporne w Tabelach 1-4 do poświadczenia i deklaracji wydatków IP i IP2 za okres do 31.03.2016 r.- łącznie 24 tego typu projekty (19 w Działaniu 8.1 i 5 w Działaniu 8.2).

• Przebieg procesu wnioskowania w ramach procedury konkursowej

W latach 2007-2013 ramach Priorytetu VIII ogłoszono 43 konkursy (drugi wynik – po Priorytecie IX – w komponencie regionalnym), w tym 3 na projekty innowacyjne oraz 4 na projekty współpracy ponadnarodowej.

W ramach Działania 8.1 w odpowiedzi na 28 ogłoszonych w latach 2008-2012 przez IP2 konkursów wpłynęły łącznie 3 202 wnioski o dofinansowanie.

W ramach Poddziałania 8.1.1 ogłoszono najwięcej konkursów. Największym zainteresowaniem beneficjentów cieszyły się formy wsparcia związane ze szkoleniami określone w SzOP, jako typ 1 (ogólne i specjalistyczne szkolenia oraz doradztwo związane ze szkoleniami dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw) i 3 (szkolenia, kursy i poradnictwo zawodowe skierowane do dorosłych osób pracujących, które z własnej inicjatywy zainteresowane były nabyciem nowych, uzupełnianiem lub podwyższaniem kwalifikacji i umiejętności), przy czym najpopularniejsze były projekty bez pomocy publicznej, obejmujące szkolenia dla osób zgłaszających się do udziału w nich z własnej inicjatywy. Na podstawie badania ewaluacyjnego pn. „*Ocena zależności pomiędzy doborem form wsparcia a profilem uczestników, w kontekście potrzeb lokalnego/regionalnego rynku pracy, na przykładzie projektów konkursowych realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.1 i 8.1.1 PO KL na Dolnym Śląsku*” zdecydowana większość badanych projektów skorzystała z formy wsparcia: „szkolenia, kursy i poradnictwo dla osób pracujących” 69%, zaś 31% stosowało „szkolenia dla kadry zarządzającej i pracowników przedsiębiorstw”. Formy wsparcia w postaci szkoleń i doradztwa były najłatwiejsze do przeprowadzenia oraz było na nie duże zapotrzebowanie na rynku pracy. Po usunięciu w 2012 r. z SzOP 3. typu wsparcia, który cieszył się największym zainteresowaniem, wnioskodawcy składali najczęściej wniosków na typ 1 z SzOP, czyli szkolenia ogólne i specjalistyczne oraz doradztwo związane ze szkoleniami dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw. Mniejszym zainteresowaniem cieszyło się doradztwo dla przedsiębiorców. Nawet po wprowadzeniu w Planie działania na 2011 r. kryterium strategicznego, tylko kilku Beneficjentów zdecydowało się na realizację tej formy wsparcia. Przyczyny niewielkiego zainteresowania przedsiębiorców do korzystania z doradztwa oraz beneficjentów chętnych do pisania projektów dotyczących realizacji tej formy wsparcia, IP2 upatruje w braku wiedzy merytorycznej i doświadczenia wnioskodawców, wymogu wnoszenia wkładu własnego oraz formalnościach związanych z udzielaniem pomocy publicznej. Potwierdziły to wyniki badania ewaluacyjnego pn. „*Ocena zależności*”

pomiędzy doбором form wsparcia a profilem uczestników, w kontekście potrzeb lokalnego/regionalnego rynku pracy, na przykładzie projektów konkursowych realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.1 i 8.1.1 PO KL na Dolnym Śląsku”: wnioskodawcy postrzegali realizację projektów z pomocą publiczną jako trudną, a tym samym zniechęcali się do realizacji tego typu projektów, nawet jeśli mogłyby być adekwatne do potrzeb uczestników projektu i rynku pracy. Dodatkowo w badaniu pn. *„Badanie i ocena wpływu projektu w ramach Poddziałania 8.1.1. i 8.1.2 PO KL na rozwój zawodowy oraz zdolności adaptacyjne ich uczestników, w kontekście zmian gospodarczych zachodzących na dolnośląskim rynku pracy”* wskazano na kolejne przyczyny: wyższy stopień unifikacji oferty oraz niskie dofinansowanie na tego typu projekty w porównaniu ze stawkami komercyjnymi.

W Poddziałaniu 8.1.2 do 2010 r. najbardziej popularne były formy wsparcia związane z przeprowadzaniem szkoleń dla osób odchodzących z rolnictwa, ze względu na łatwość organizacji oraz zapotrzebowanie rynku pracy w tym zakresie. Jednak na podstawie wyników badania ewaluacyjnego pn. *„Badanie i ocena wpływu projektów w ramach Poddziałania 8.1.1 oraz 8.1.2 PO KL na rozwój zawodowy oraz zdolności adaptacyjne ich uczestników, w kontekście zmian gospodarczych zachodzących na dolnośląskim rynku pracy”* oferowane wsparcie rzadko prowadziło do faktycznego odejścia z rolnictwa. Dużym zainteresowaniem cieszyło się wsparcie - pomoc w tworzeniu partnerstw lokalnych (...), mających na celu opracowanie i wdrażanie strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie lokalnym i wojewódzkim, ze względu na potrzeby samorządów związane z opracowywaniem przedmiotowych strategii. Projekty outplacementowe, początkowo nie cieszyły się popularnością. Na skutek niekorzystnych zmian zachodzących na rynku pracy i przeprowadzonej akcji promocyjnej outplacementu wśród beneficjentów, stopniowo takie projekty zaczęły być składane i wyłaniane do dofinansowania. Dodatkowo Beneficjenci systemowi podejmowali różnorodne i szerokie działania w celu zachęcenia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MMŚP) do uczestnictwa w ramach projektów outplacementowych poprzez m.in.: organizację konferencji dla przedsiębiorców na temat outplacementu oraz społecznej odpowiedzialności biznesu; spotkania rekrutacyjne przedstawicieli projektu z przedsiębiorcami zwalnającymi pracowników; uczestnictwo w spotkaniach organizowanych przez inne podmioty (PIFE, stowarzyszenia, urzędy gmin itp.); zamieszczanie informacji medialnych w prasie, telewizji, radiu; przeprowadzanie kampanii informacyjno-promocyjnych w Powiatowych Urzędach Pracy na Dolnym Śląsku (plakaty, ulotki, spotkania w PUP z przedstawicielami projektu i przedsiębiorcami). Odnotowano małe zainteresowanie beneficjentów formą wsparcia: szkolenia i doradztwo dla przedsiębiorców wspomagające proces zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa, który wynikał z objęcia tej formy wsparcia pomocą publiczną, gdzie część kosztów musiała być poniesiona z wkładu własnego przedsiębiorcy w ramach udzielonej pomocy publicznej. W konkursach ogłoszonych w latach 2011-2012 nadal największą popularnością cieszyły się szkolenia przekwalifikowujące i usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu i zdobycia nowych umiejętności zawodowych.

W Poddziałaniu 8.1.3 niewielkie zainteresowanie beneficjentów formami wsparcia wynikało z ograniczonej liczby podmiotów uprawnionych do aplikowania o środki (partnerzy społeczni: organizacje pracodawców i przedstawicielstwa pracownicze). Większość wniosków złożonych w odpowiedzi na konkursy ogłoszone w ramach Poddziałania 8.1.3 obejmowało 1 typ wsparcia z SzOP, czyli inicjatywy mające na celu wzrost adaptacyjności.

W ramach Poddziałania 8.2.1 w odpowiedzi na 15 ogłoszonych w latach 2008-2012 przez IP konkursów wpłynęły łącznie 174 wnioski o dofinansowanie. Wśród form wsparcia dopuszczonych do realizacji w województwie dolnośląskim największym zainteresowaniem beneficjentów cieszyły się szkolenia w zakresie spin off / spin out i staże przedsiębiorców w jednostkach naukowych. Natomiast w przypadku formy wsparcia polegającej na realizacji staży pracowników naukowych w przedsiębiorstwach niezbędne było podjęcie stosownych działań ze strony IP w celu zachęcenia beneficjentów do jej udzielania – zostały opisane przy wskaźniku produktu w części I.

W ramach Działania 8.2 w latach 2010-2012 ogłoszono 4 konkursy zamknięte na projekty współpracy ponadnarodowej, w których dopuszczano możliwość realizacji zarówno szkoleń z zakresu spin off/out jak i staży, czyli form wsparcia określonych w SzOP dla Poddziałania 8.2.1. Główny nacisk w tego typu projektach kładziony był jednak na przejęcie dobrych praktyk za pomocą wypracowanych w innych krajach modeli. Mogło się to odbywać z wykorzystaniem ww. wymienionych form wsparcia, ale nie musiało. W rezultacie 1 z 5 projektów współpracy ponadnarodowej realizował wskaźnik *Liczba osób, które były objęte wsparciem w zakresie rozpoczynania własnej działalności gospodarczej typu spin off i spin out*, a 2 realizowały wskaźnik *Liczba pracowników naukowych w przedsiębiorstwach, którzy ukończyli udział w stażach lub szkoleniach praktycznych*. Wykorzystanie „owskaźnikowanych” form wsparcia, pokazuje raczej, że były one wykorzystywane, gdy przyczyniały się do realizacji celu jakim było przejęcie w projektach danego modelu współpracy pomiędzy nauką i biznesem.

Ponadto na poziomie osi priorytetowej zostały ogłoszone trzy konkursy zamknięte na projekty innowacyjne. Przedmiotem pierwszego konkursu ogłoszonego w 2009 r. były projekty innowacyjne testujące mające na celu wypracowanie i wdrażanie nowych, lepszych, bardziej efektywnych rozwiązań sprzyjających równocześnie bezpieczeństwu socjalnemu obywateli i elastycznemu funkcjonowaniu rynku pracy. Wsparcie obejmować miało działania analizujące, testujące i wdrażające ideę flexicurity. Ze względu na innowacyjność, zakres form wsparcia jakie zostały przypisane do tego konkursu - tworzenie modeli wsparcia m.in. poprzez przeprowadzenie badań, analiz, testowanie nowych rozwiązań i instrumentów oraz weryfikacje skuteczności różnego rodzaju działań związanych z wdrażaniem idei flexicurity, a także wymogi wyszczególnione w dokumentacji konkursowej, w tym konieczność uwzględnienia komponentu ponadnarodowego zainteresowanie było niewielkie, ponieważ wpłynęły tylko 2 wnioski o dofinansowanie projektów, które nie otrzymały dofinansowania. Po wdrożeniu działań promocyjnych oraz zorganizowaniu spotkań z beneficjentami w odpowiedzi na konkursy ogłoszone w 2010 r. oraz w 2011 r. wpłynęło już odpowiednio więcej: 4 i 18 wniosków, z których wyłoniono do dofinansowania po jednym projekcie. W ramach pierwszego projektu dążono do poprawy jakości działań w zakresie wdrażania strategii CSR wśród 100 dolnośląskich MMŚP poprzez wypracowanie, przetestowanie, upowszechnienie i włączenie do polityki modelu biznesowego CSR, opartego na odpowiedzialnych społecznie relacjach z interesariuszami. Głównymi korzyściami wynikającymi z zastosowania modelu był wzrost konkurencyjności oraz innowacyjności przedsiębiorstw, przy jednoczesnym pogłębieniu wiedzy z zakresu CSR. Wyniki badania ewaluacyjnego przeprowadzonego na zakończenie realizacji projektu wskazały, że uczestnicy testowania posiadali niepełny obraz tego czym jest Społeczna Odpowiedzialność Biznesu, natomiast opracowany model umożliwił im pełne zrozumienie tego tematu. Można przypuszczać, że zgodnie z deklaracjami respondentów, opracowany model przyczyni się w perspektywie długofalowej do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw. Szersze informacje nt. projektu zostały zamieszczone w punkcie 3 sprawozdania. Drugi projekt (opisany szczegółowo w sprawozdaniu rocznym z realizacji Priorytetów za rok 2013) dążył do stworzenia na Dolnym Śląsku innowacyjnego i kompleksowego narzędzia współtworzonego przez MŚP i NGO. Produktem finalnym projektu jest Regionalny Program Wsparcia CSR dla przedsiębiorstw z sektora MŚP i organizacji pozarządowych (NGO).

Produkty finansowe z obydwu projektów zostały zwalidowane.

- **Realizacja projektów systemowych IP2 i IP**

W ramach Priorytetu VIII wystąpiło 6 przypadków zmiany trybu realizacji projektu z konkursowego na systemowy – wybrano dwa przykładowe, dla których zatwierdzenie końcowych wniosków o płatność nastąpiło w 2015 r. Pozostałe 4 projekty były opisywane sukcesywnie w sprawozdaniach z realizacji Priorytetu.

Projekt systemowy własny DWUP pn. **Aktywizacja zawodowa pracowników sektora oświaty na dolnośląskim rynku pracy** nr POKL.08.01.02-02-001/14 realizowany był przez Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy (DWUP) i Dolnośląskie Centrum Informacji Zawodowej i Doskonalenia Nauczycieli (DCIZiDN) w okresie od 01.02.2014 r. do 30.11.2015 r.

W ramach projektu rozliczono wydatki na kwotę 6 439 085,98 PLN (w tym DWUP – 5 702 167,19 PLN, DCIZiDN – 736 918,79 PLN), co stanowiło 98,04% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona. Celem głównym projektu było *Ograniczenie napływu bezrobotnych i skrócenie okresu pozostawania bez pracy wśród 400 pracowników sektora oświaty zwolnionych, zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia z przyczyn pracodawcy do 30.11.2015*. W wyniku realizacji projektu udział w projekcie rozpoczęło 470 osób zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia, zwolnionych z przyczyn pracodawcy, w tym 148 osób bezrobotnych, 42 osoby nieaktywne zawodowo i 280 zatrudnionych. W przypadku innych wskaźników określonych we wniosku o dofinansowanie: 445 osób zostało objętych poradnictwem zawodowym, 107 osób objęto poradnictwem psychologicznym, 394 osób szkoleniami zawodowymi/studiami podyplomowymi, 38 osób stażami/praktykami zawodowymi, 63 osoby szkoleniami z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, 63 osoby doradztwem indywidualnym związanym z zakładaniem działalności gospodarczej. 390 osób zakończyło szkolenia zawodowe/studia podyplomowe, 74 osoby otrzymały środki na założenie działalności gospodarczej, 17 osób otrzymało dodatek relokacyjny a 238 osoby podjęły zatrudnienie w efekcie udziału w projekcie. Osiągnięta na zakończenie realizacji projektu wartość wskaźnika efektywności zatrudnieniowej w ramach projektu wyniosła 59,95% - w Planie Działania na lata 2014-2015 założono 50%.

W początkowym okresie realizacji projektu wystąpiły opóźnienia w realizacji niektórych etapów zadań, które zostały nadrobione w późniejszym okresie realizacji projektu. W 2015 roku wystąpił problem z realizacją wskaźnika dotyczącego liczby przyznanych dodatków relokacyjnych spowodowany małym zainteresowaniem tą formą

wsparcia wśród uczestników. Ostatecznie w okresie realizacji projektu dodatek relokacyjny otrzymało 17 osób. W wyniku zmian części wskaźników zaplanowanych do osiągnięcia w ramach projektu dokonano zmian w Planie działania na rok 2014-2015, po uprzednim wyrażeniu zgody Instytucji Zarządzającej PO KL (ze względu na zmniejszenie wartości wskaźnika przekraczającej 20% zaplanowanej pierwotnie w Planie działania).

W projekcie wystąpiły również opóźnienia w realizacji usługi pośrednictwa pracy z uwagi na brak ofert od potencjalnych wykonawców na realizację tej usługi w trakcie pierwszego przetargu i związaną z tym konieczność ponownego ogłoszenia przetargu. W związku z opóźnieniem realizacji usługi pośrednictwa pracy wydłużono bezkosztowo okres realizacji projektu o 2 miesiące tj. do 30.11.2015 r. Przesunięcie terminu zakończenia realizacji projektu pozwoliło również na osiągnięcie założonej w projekcie wartości docelowej wskaźnika efektywności zatrudnieniowej.

Również istotną zmianą w projekcie było zaprzestanie przez DCIZiDN wyłaniania kolejnych wykonawców na szkolenia zawodowe i studia podyplomowe i przekazanie zadań związanych z refundacją szkoleń i studiów podyplomowych do DWUP, w wyniku czego przesunięto w budżecie szczegółowym projektu część środków przeznaczonych na pokrycie kosztów szkoleń zawodowych i studiów podyplomowych z pozycji realizowanej dotychczas przez DCIZiDN na nową pozycję dotyczącą tych samych działań, które będą realizowane przez DWUP. Zmiana wymagała zmiany treści załącznika nr 8 do Uchwały nr 5332/IV/14 z dnia 20 lutego 2014r. (Podział zadań pomiędzy Beneficjentem a DCIZiDN).

Zgodnie z wnioskiem o dofinansowanie w/w projektu założono przeprowadzenie procedury wyboru następujących wykonawców: dot. szkoleń grupowych z zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, doradztwa indywidualnego w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, doradztwa w zakresie efektywnego wykorzystania dotacji oraz pośrednictwa pracy. Wykonawców na usługi szkoleniowo-doradcze wyłoniono w roku 2014, natomiast w 2015 r. wyłoniono wykonawcę na realizację usługi pośrednictwa pracy.

Projekt pn. „**Dolnośląska Sieć Wzornictwa Przemysłowego**” nr POKL.08.02.01-02-025/12 realizowany był przez Samorząd Województwa Dolnośląskiego (Wydział Gospodarki UMWD) w partnerstwie z Gminą Wrocław i Akademią Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu w okresie: 01.04.2012 - 31.05.2015.

W ramach projektu rozliczono wydatki na kwotę: 2 379 769,55 PLN, co stanowiło 98,66% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona. Celem projektu było stworzenie modelu wsparcia innowacyjności i wzmocnienie powiązań sfery nauki i biznesu w zakresie stosowania wzornictwa przemysłowego na Dolnym Śląsku poprzez umożliwienie współpracy 20 przedstawicielom nauki i 100 dolnośląskim przedsiębiorcom.

W wyniku realizacji projektu zorganizowano konferencję otwierającą projekt, 3 seminaria dotyczące wzornictwa przemysłowego oraz konferencję dotyczącą sieci współpracy, wyemitowano 11 audycji TV, opublikowano w prasie informacje o projekcie oraz zrealizowanych i planowanych działaniach projektowych. W 100% zrealizowano założenia dotyczące organizacji warsztatów - odbyły się 24 warsztaty, w tym warsztaty dla przedsiębiorców, warsztaty dla pracowników naukowych projektantów oraz warsztaty sieciujące przedsiębiorców i naukowców (w których udział wzięło łącznie 141 osób). Zrealizowano łącznie 4 wizyty studyjne do centrum designu. Przeprowadzono audyt wstępny w 78 przedsiębiorstwach i audyt pogłębiony w 40, podpisano łącznie 19 umów o współpracy pomiędzy ASP i przedsiębiorcami z Dolnego Śląska, podpisano łącznie 20 umów o współpracy pomiędzy projektantami - pracownikami naukowymi a przedsiębiorcami z terenu Dolnego Śląska, zainicjowano 26 wspólnych projektów wdrożeniowych projektantów i przedsiębiorstw, utworzono Centrum Innowacji i Designu, podpisano umowę o kontynuacji współpracy pomiędzy liderem i partnerami po zakończeniu realizacji projektu. Udzielono konsultacji 61 przedsiębiorstwom. Opublikowano opracowanie pn. *Badanie z zakresu wykorzystania wzornictwa przemysłowego przez dolnośląskich przedsiębiorców*. W ramach projektu zorganizowano trzy wystawy. Ww. efekty działań w projekcie wprowadziły nowy model współpracy między naukowcami i przedsiębiorstwami w zakresie designu, a zatem został osiągnięty cel projektu.

Znaczące zmiany w projekcie:

W lipcu 2014 r. wydłużono bezkosztowo okres realizacji projektu o 3 miesiące (do końca I kwartału 2015 r.) i przesunięto z roku 2014 na 2015 termin realizacji następujących działań:

- realizacji 3 usług wzorniczych wraz z usługami towarzyszącymi,
- organizacji seminarium podsumowującego,
- wydania katalogu podsumowującego pracę zespołów wdrożeniowych,
- realizacji 2 dodatkowych wdrożeń w przedsiębiorstwach z usługami towarzyszącymi wdrożeniom – oraz organizacji w roku 2015 dodatkowej, trzeciej wystawy.

Realizacja powyższych zmian wiązała się z przeniesieniem w budżecie projektu roku 2014 na rok 2015 środków

z powodu unieważnienia przetargu na badanie ewaluacyjne. W lutym 2015 r. ponownie został wydłużony okres realizacji projektu - o 2 miesiące, tj. do 31 maja 2015 r., w celu realizacji 5 dodatkowych wdrożeń wzorniczych w przedsiębiorstwach, które w projekcie cieszyły się dużym zainteresowaniem (z oszczędności wygenerowanych w projekcie).

- **Analiza struktury uczestników**

Od początku realizacji PO KL w projektach wyłonionych do dofinansowania w ramach Priorytetu VIII rozpoczęło udział 79 750 osób, z których 77 545 osób zakończyło udział w projektach zaś 2 205 przerwało udział w projektach. Wśród uczestników projektów przeważają kobiety (ponad 56%), co potwierdza większą potrzebę wsparcia tej grupy. Ponadto wspieranie tej grupy docelowej było uwzględniane w kryteriach strategicznych. Zgodnie z charakterystyką wsparcia, zdecydowaną większość uczestników projektów realizowanych w Priorytecie VIII stanowiły **osoby pracujące** – prawie 96%, z utrzymującą się niewielką przewagą kobiet - 56%. Taka proporcja wskazuje, że to kobiety nadal chętniej zdobywają wiedzę, rozwijają swoje umiejętności i podnoszą kwalifikacje. Jest to również efekt zastosowanych kryteriów strategicznych dla konkursów ogłaszanych w latach 2010-2012 w ramach Poddziałania 8.1.1. Wsparcie w Priorytecie VIII uzyskało również ponad 1,3 tys. **osób bezrobotnych**, będących uczestnikami projektów outplacement'owych, które zostały zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Najwięcej osób objętych wsparciem było zatrudnionych w przedsiębiorstwach, najmniej w organizacjach pozarządowych. Tereny wiejskie zamieszkiwało 22% ogółu osób korzystających ze wsparcia. Sukcesywnie rosła liczba uczestników posiadających orzeczenie o **niepełnosprawności** (354), bowiem IP dostrzegając potrzebę wsparcia tej grupy uczestników, wprowadziła już w Planie działania na 2011 r. kryterium strategiczne, w ramach którego dodatkową premię punktową mogły otrzymać projekty, w których grupę docelową stanowiły osoby z grup zidentyfikowanych jako defaworyzowane na rynku pracy, w tym m.in. osoby niepełnosprawne. Również w Planie działania na 2012 r. wprowadzono kryterium dostępu dotyczące pierwszeństwa podczas procesu rekrutacji do projektu osób niepełnosprawnych. Pod względem wieku najwięcej jest **osób młodych do 24 roku życia** - 11% ogółu uczestników, a 6,60% to osoby, które ukończyły 55 rok życia. Biorąc pod uwagę wykształcenie, najwięcej szkolonych osób posiadało wykształcenie **wyższe** - prawie 50% (w tym ponad 32% stanowiły kobiety), najmniej osób miało wykształcenie podstawowe, gimnazjalne i niższe – nieco ponad 2%. W Priorytecie VIII wystąpiło tylko 5 osób o statusie migranta oraz 9 osób przynależących do mniejszości narodowych i etnicznych.

Do końca okresu sprawozdawczego do udziału w projektach przystąpiło 16 957 przedsiębiorstw. Wśród firm objętych wsparciem zaobserwowano największy udział **mikroprzedsiębiorstw** (74%) - tendencję wzrostową w tym zakresie obserwowano na przestrzeni okresu programowania 2007-2013. Warto w tym miejscu wspomnieć o realizacji projektów pilotażowych tzw. „operatorów wsparcia” wyłonionych do dofinansowania w ramach nowatorskiego konkursu nr II/8.1.1/B/12, udzielających wsparcia dolnośląskim przedsiębiorstwom i ich pracownikom na terenie 4 subregionów Dolnego Śląska. Zadaniem *operatora* było zapewnienie przedsiębiorcom z sektora MMŚP i ich pracownikom kompleksowego wsparcia szkoleniowo-doradczego odpowiadającego na zdiagnozowaną potrzebę poprzez określenie luki kompetencyjnej u pracowników konkretnego przedsiębiorstwa. Dostosowanie wsparcia do rzeczywistych potrzeb przedsiębiorców z sektora MMŚP przyczyniło się do podniesienia ich konkurencyjności na rynku. Potwierdziło to badanie ewaluacyjne pn. *„Opracowanie końcowe z monitoringu dotyczącego oceny wsparcia udzielonego dolnośląskim przedsiębiorstwom dzięki zastosowaniu modelu „operatorów wsparcia” w projektach PO KL, wyłonionych do dofinansowania w ramach konkursu pilotażowego nr II/8.1.1/B/12, na potrzeby planowania działań w obszarze adaptacyjności w perspektywie finansowej EFS 2014-2020”*. Działania podejmowane w projektach niewątpliwie poprawiły sytuację przedsiębiorstw i ich pracowników w funkcjonowaniu i utrzymaniu się na rynku pracy. Dlatego można uznać, że realizacja projektów w postaci zintegrowanego wsparcia dla przedsiębiorców i ich pracowników okazała się skuteczną formą wsparcia. Powyższa analiza pozwala IP stwierdzić, iż wsparcie kierowane było do właściwych grup docelowych określonych dla Priorytetu VIII.

PRIORYTET IX:

W ramach Priorytetu IX od początku realizacji PO KL w województwie dolnośląskim zawarto 1 433 umowy o dofinansowanie, z których 540 podpisano w ramach Działania 9.1, 29 w ramach Działania 9.2, 19 w Działaniu 9.3, 54 w ramach Działania 9.4, 649 w Działaniu 9.5 oraz 142 w ramach Działania 9.6. Wartość środków publicznych zakontraktowanych w ramach podpisanych umów wynosi ponad 567 mln PLN, co stanowi 100,70% alokacji przewidzianej dla Priorytetu IX na cały okres programowania 2007-2013. Osiągnięty wysoki poziom nie jest wynikiem przekontraktowania a rzeczywisty poziom wykorzystania alokacji, uwzględniający ponowne zakontraktowanie oszczędności pochodzących z zakończonych i rozliczonych projektów nie przekracza 100%.

W 2015 r. nie zostały podpisane nowe umowy o dofinansowanie, natomiast podpisano łącznie 54 aneksy zwiększające wartość realizowanych projektów w ramach Działania 9.6 i w efekcie wydłużono również termin ich realizacji, tym samym zakończono kontraktację w ramach Priorytetu IX.

Pod koniec okresu programowania IP nadała kwestii rozliczeń priorytetowy charakter. Wartość wydatków poniesionych ze środków publicznych, w ramach 7 466 zatwierdzonych oraz wprowadzonych do KSI SIMIK 07-13 wniosków o płatność, wynosi ponad 545 mln PLN, co stanowi 96,81% wykorzystania alokacji przeznaczonej na cały okres programowania. Ponadto do końca okresu sprawozdawczego rozliczono 96,14% środków publicznych zakontraktowanych w ramach Priorytetu IX. Należy podkreślić, iż po uwzględnieniu różnic kursowych, oszczędności na projektach zakończonych oraz z niekwalifikowania części wydatków poniesionych przez beneficjentów, w żadnym Działaniu nie występuje przekroczenie 100% dostępnej alokacji 2007-2013.

Osiągnięty poziom kontraktacji, jak i wydatkowania środków jest wysoki i świadczy o poprawnym wdrażaniu Działań w ramach Priorytetu IX w województwie dolnośląskim. W porównaniu do pozostałych Priorytetów komponentu regionalnego, w Priorytecie IX zawarto największą liczbę umów o dofinansowanie, co stanowi w ogromnej mierze zasługę nieustającego zaangażowania pracowników IP oraz IP2 we wdrażanie Priorytetu IX, zarówno poprzez organizowane spotkania z Beneficjentami, jak również indywidualne konsultacje opiekunów projektów z Beneficjentami.

W 2015 r. w celu zmniejszenia lub wyeliminowania ryzyka opóźnień w rozliczaniu środków, zarówno IP jak również IP2 dużą wagę przywiązywały do szczegółowego monitorowania przebiegu realizacji poszczególnych projektów oraz do sprawnego rozliczania złożonych wniosków o płatność. W ramach Priorytetu IX instytucje wdrażające PO KL w woj. dolnośląskim zidentyfikowały 16 projektów, w których wykazano kwoty sporne w Tabelach 1-4 do poświadczenia i deklaracji wydatków IP i IP2 za okres do 31.03.2016 r.

Ocena IP

W **Działaniu 9.1** do 31 marca 2016 r. rozliczono najwięcej w ramach Działań Priorytetu IX wniosków o płatność - 3 782, na kwotę prawie 233 mln PLN. Stopień kontraktacji ukształtował się na poziomie 100%, wykorzystanie alokacji na podstawie rozliczonych środków wynosi 95,81%.

Zarówno stopień realizacji alokacji na podstawie podpisanych umów, jak również na podstawie wydatkowania należy ocenić pozytywnie, nawet pomimo sytuacji, w której pełne wykorzystanie alokacji nie zagwarantowało pełnego wykonania wskaźników. Sytuację tę należy powiązać z faktem, iż w ubiegłych latach m.in. z uwagi na wymagania określone w SzOP PO KL, konkursy organizowane przez IP cieszyły się tak dużym zainteresowaniem, jak w pierwszych latach wdrażania PO KL na Dolnym Śląsku, w związku z czym IP miała problemy z zakontraktowaniem całości przeznaczanej na konkursy alokacji (a tym samym wykonaniem wartości docelowej wskaźników przypisanych do Działania 9.1) i podjęła decyzję o przesunięciu niewykorzystanej alokacji w ramach Działania 9.1 do Działania 9.6 w celu dofinansowania wniosków, które otrzymały pozytywny wynik oceny merytorycznej, lecz nie zostały przyjęte do dofinansowania z powodu braku środków przeznaczonych na konkurs przeprowadzony w 2013 r. w ramach Poddziałania 9.6.2.

W **Działaniu 9.2** osiągnięto wysoki poziom kontraktacji: 99,59% (co przełożyło się także na bardzo wysokie wykonanie wskaźników produktu w Priorytecie). Również stopień kontraktacji w **Działaniu 9.3** należy uznać za bardzo zadowalający. Na koniec marca 2016 r. ukształtował się na poziomie 105,72%. Tak wysoki poziom kontraktacji jest efektem wygaszenia Działania oraz przeprowadzonej w 2014 r. realokacji pozostałych niewykorzystanych środków do Działania 9.6. W porównaniu z pozostałymi Działaniami realizowanymi w Priorytecie IX, w Działaniu 9.3, pomimo zadowalającego stopnia realizacji wykorzystania alokacji na podstawie rozliczonych środków, IP obserwowała największe problemy związane z realizacją i rozliczaniem projektów (zwłaszcza z osiągnięciem poziomu zaplanowanego wskaźnika). W celu wyeliminowania ryzyka rozwiązania części umów, IP w poprzednich latach opracowała wspólnie z Beneficjentami, w przypadku których wystąpiły znaczące problemy w realizacji projektów, programy naprawcze mające przyczynić się do osiągnięcia zakładanego w projektach poziomu wskaźników (głównie poprzez dodatkowe rekrutacje uczestników i wydłużenie okresu realizacji projektu). Pomimo zaobserwowanych w ubiegłych latach problemów we wdrażaniu Działania 9.3, biorąc pod uwagę efekty podjętych działań zaradczych, poziom ostatecznego rozliczenia i zamknięcia Działania jest satysfakcjonujący.

Korzystnie wygląda również sytuacja w **Działaniu 9.4**, zarówno w przypadku kontraktacji, jak i wydatkowania środków. Poziom wykorzystania alokacji na podstawie zakontraktowanych środków ukształtował się na poziomie 102,42%, natomiast poziom na podstawie środków wydatkowanych wzrósł do 95,56%. Zagwarantowało to osiągnięcie wszystkich wartości docelowych wskaźników odpowiednich dla tego Działania. W ramach **Działania 9.5** podpisano najwięcej umów (649) w porównaniu do pozostałych Działań Priorytetu IX. Stopień zakontraktowanych środków na koniec marca 2016 r. kształtuje się na wysokim poziomie – 102,64%. Jeszcze na

koniec 2014 r. w Działaniu 9.5 poziom wykorzystania alokacji na podstawie rozliczonych środków był jednym z najniższych w ramach całego Priorytetu IX. Związane było to z przyjęciem do realizacji w 2014 r. dużej ilości nowych projektów – 153, z których dla ponad 30 okres realizacji zakończył się 30.06.2015 r.

Najpóźniej wdrażanym (od 2012 r.) Działaniem było **Działanie 9.6**. Stopień wykorzystania alokacji na podstawie podpisanych umów ukształtował się na poziomie 102,14%, a na podstawie rozliczonych środków – 99,72%. IP2 stwierdza, że poziom rozliczonych środków jest proporcjonalny do poziomu kontraktacji. Późne podpisanie nowych umów i przyjęcie do realizacji nowych projektów dofinansowanych w wyniku realokacji środków w 2014 r. (w 2014 roku zostały podpisane 89 nowe umowy o dofinansowanie projektów, w ramach konkursu ogłoszonego w 2013 r.) oraz przeprowadzenie dokontraktowania (podpisanie w 2015 r. 51 aneksów zwiększających dofinansowanie trwających projektów wyłonionych w ramach konkursu nr I/9.6.2/A/13) wpłynęły znacząco na gwałtowny wzrost tempa rozliczania środków w Działaniu 9.6 w roku 2015 – ponad 45% całkowitej kwoty rozliczonych środków (zatwierdzono 460 wniosków o płatność). Jeszcze w połowie roku 2015 r. w Działaniu 9.6 był najniższy w Priorytecie IX poziom wykorzystania alokacji na podstawie rozliczonych środków. Natomiast na koniec marca br. w Działaniu 9.6 odnotowano najwyższy poziom wykorzystania alokacji na podstawie rozliczonych środków w Priorytecie IX. Miało to ścisły związek z harmonogramami rzeczowymi i cyklicznością zakończonych edycji szkoleniowych w 2015 roku. Pomimo, że realizacja Działania 9.6 rozpoczęła się o wiele później niż pozostałe Działania Priorytetu IX i zintensyfikowanie prac nastąpiło pod koniec realizacji perspektywy finansowej 2007-2013, a także mimo wydłużenia okresu realizacji wielu projektów w wyniku przeprowadzonej nadkontraktacji, należy podkreślić, iż IP2 nie tylko zaangażowała się w prawidłową realizację Działania, ale dokonała rozliczenia oraz sprawnego zamknięcia Działania 9.6.

- **Przebieg procesu wnioskowania w ramach procedury konkursowej**

W latach 2007-2013 w ramach Priorytetu IX ogłoszono 50 konkursów (najwięcej w komponencie regionalnym), w tym 3 na projekty innowacyjne oraz 3 na projekty współpracy ponadnarodowej.

W trakcie wdrażania PO KL na Dolnym Śląsku w latach 2007-2013 ogłoszono i przeprowadzono 18 konkursów na dofinansowanie projektów w ramach **Działania 9.1** (w tym 8 w ramach Poddziałania 9.1.1 i 10 w Poddziałaniu 9.1.2). Wpłynęły 1 832 projekty konkursowe. Podpisano 320 umów, z których 17 zostało rozwiązanych. W ramach ogłaszanych konkursów Poddziałania 9.1.1 możliwe było uzyskanie wsparcia w zakresie utworzenia nowego ośrodka wychowania przedszkolnego lub zwiększenia liczby miejsc w już istniejących. W ramach Poddziałania 9.1.2 istniała możliwość realizacji tylko jednego typu projektu: wdrożenie programu rozwojowego szkoły. Pierwsze konkursy zarówno ogłaszane w ramach Poddziałania 9.1.1, jak i Poddziałania 9.1.2, cieszyły się ogromnym zainteresowaniem. Wartość składanych wniosków znacznie przewyższała dostępną alokację (w roku 2008 nawet do 31 razy), co powodowało konieczność zawieszania naborów. Jednak z roku na rok obserwowano malejący stosunek wartości składanych wniosków do wartości dostępnej alokacji, aż w roku 2013 spadł on poniżej 1, co oznaczało, że nie została wyczerpana alokacja. Ponieważ od 2012 roku obserwowano znaczny spadek liczby wniosków składanych w ramach Działania 9.1, wynikający m.in. z rosnących wymagań merytorycznych, jakościowych i finansowych względem projektów, IP podjęła szereg działań mających na celu zwiększenie zainteresowania potencjalnych beneficjentów proponowanym wsparciem.

Zgodnie ze zmienionymi zapisami SzOP POKL w ramach konkursów ogłaszanych w 2013 roku w Poddziałaniu 9.1.1 usunięto ograniczenie do 30% gmin o najniższym stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej, a także zwiększono kwotę przypadającą na jedną placówkę wychowania przedszkolnego do 300 000 PLN (w 2012 kwota ta wynosiła 250 000 PLN). W przypadku Poddziałania 9.1.2 zwiększono kwotę przypadającą na jedną szkołę do 140 000 PLN (w 2012 kwota ta wynosiła 90 000 PLN). W ramach szerokiej akcji promocyjno-informacyjnej zostały zorganizowane spotkania informacyjne dla potencjalnych Beneficjentów. Ponadto IP indywidualnie zwróciła się do instytucji odpowiedzialnych za organizację edukacji przedszkolnej na terenie gmin z terenu województwa o najniższym stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej oraz do szkół nieobjętych do tej pory wsparciem, z informacją o możliwości uzyskania dofinansowania. Dodatkowo, w proces ten intensywnie zaangażowane zostały ośrodki RO EFS, których zadaniem było nawiązanie bezpośredniego kontaktu z potencjalnymi Wnioskodawcami oraz pomoc w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie projektów. W celu podniesienia skuteczności aplikowania i zmniejszenia liczby wniosków ocenianych negatywnie w *Dokumentacjach konkursowych* zamieszczono dodatkowe rozdziały, które miały pomóc w poprawnym przygotowaniu wniosków o dofinansowanie projektów. Niestety pomimo podjętych działań nie udało się zwiększyć zainteresowania ogłaszanymi konkursami (zwłaszcza w Poddziałaniu 9.1.1), jednak pozytywnie należy ocenić poprawę jakości przygotowywanych wniosków w porównaniu z wcześniejszymi naborami.

W 2008 roku ogłoszone zostały dwa konkursy w ramach **Działania 9.2**, przy czym pierwszy cieszył się niewielkim zainteresowaniem, za to wartość wniosków złożonych w drugim konkursie ponad 10-krotnie przewyższała dostępną alokację. W sumie do IP2 wpłynęło 158 projektów konkursowych, jednak ich jakość była niewystarczająca, aby otrzymać dofinansowanie - ponad 52% nie spełniło wymogów formalnych. Umowy podpisano na realizację 30 projektów (3 z nich zostały rozwiązane), które zdecydowały się na diagnozowanie potrzeb edukacyjnych lub realizację programów rozwojowych w obszarze szkolnictwa zawodowego (proporcjonalny podział). Od 2009 roku, w ramach Działania 9.2 nie były ogłaszane konkursy, ze względu na realizację tego Działania w trybie systemowym. Samorząd Województwa Dolnośląskiego w porozumieniu z Konwentem Powiatów Dolnego Śląska wniósł wniosek o zmianę trybu wyboru projektu w Działaniu 9.2 z konkursowego na systemowy. Przygotowano więc program modernizacji kształcenia zawodowego w regionie zgodnie z celami i priorytetami *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku*.

W ramach **Działania 9.3** w procesie wnioskowania o dofinansowanie wystąpił poważny problem z naborem projektów realizujących formę wsparcia objętą wskaźnikiem. W odpowiedzi na konkursy wpływało stosunkowo mniej wniosków niż w innych Działaniach, co wynikało z trudnej do realizacji formy wsparcia, wymagającej dużego zaangażowania uczestników, do tego wywodzących się z trudnej do zrekrutowania i zmotywowania grupy docelowej, co zniechęcało wnioskodawców do realizacji tego typu projektów, na rzecz innych, łatwiejszych do udzielenia typów wsparcia przewidzianych w Priorytecie IX. Ponadto niemal od początku realizacji Działania 9.3 sygnalizowane były problemy z realizacją wskaźnika produktu: *Liczba osób dorosłych w wieku 26-64 lata, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym*. Wartość docelowa wskaźnika nie została osiągnięta przede wszystkim z powodu małego zainteresowania wśród projektodawców tą formą wsparcia, która wymagała zrekrutowania i zmotywowania do systematycznego uczestniczenia w formalnym kształceniu ustawicznym w formach szkolnych trudnej grupy wiekowej (którymi były często osoby bezrobotne, bardziej zainteresowane poszukiwaniem pracy i środków utrzymania niż kształceniem formalnym).

W województwie dolnośląskim w ramach **Działania 9.4** PO KL ogłoszono łącznie 9 konkursów, w tym 3 na projekty współpracy ponadnarodowej. Największym zainteresowaniem cieszyła się pierwsza forma wsparcia tj. *studia podyplomowe, kursy kwalifikacyjne i doskonalące oraz inne formy podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli w zakresie zgodnym z lokalną i regionalną polityką edukacyjną (w tym przygotowanie do nauczania drugiego przedmiotu lub rodzaju prowadzonych zajęć)*. Stosunkowo dużym zainteresowaniem cieszyła się trzecia forma wsparcia tj. *studia wyższe oraz kursy kwalifikacyjne dla nauczycieli zainteresowanych podwyższeniem lub uzupełnieniem posiadanego wykształcenia*. Należy jednak zauważyć, iż Beneficjenci najczęściej łączyli w projektach pierwszą i trzecią formę wsparcia. W odniesieniu do projektów współpracy ponadnarodowej, mogły realizować tylko piątą formę wsparcia z SzOP: *programy przekwalifikowania nauczycieli szkolnych w związku ze zmieniającą się sytuacją demograficzną (niż szkolny) w kierunku kształcenia ustawicznego (osób dorosłych)*.

Działanie 9.5 od początku realizacji cieszyło się bardzo dużym zainteresowaniem beneficjentów. Możliwość realizacji inicjatyw oddolnych (małych grantów) spotykała się z dużym odzewem środowisk lokalnych, czego potwierdzeniem jest fakt, iż w odpowiedzi na ogłaszane konkursy wpływały wnioski, których wartość niejednokrotnie przekraczała alokację dostępną w naborze, co znalazło odzwierciedlenie w wysokim wykonaniu kontraktacji i wskaźnika monitorowania. Z alokacji Działania 9.5 wdrożono 3 projekty innowacyjne testujące, w tym jeden w komponencie ponadnarodowym, wpisujące się w temat 2: *Udoskonalanie metod kształcenia i programów nauczania oraz aktywizacja edukacyjno-zawodowa nietypowych grup docelowych* – wybrane projekty zostały opisane w punkcie 3 sprawozdania.

Od 01.01.2012 r. Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy (IP2) wdrażał **Działanie 9.6** PO KL, którego celem było zwiększenie uczestnictwa osób dorosłych w edukacji formalnej i pozaformalnej. Jako pierwszy został ogłoszony konkurs w ramach Poddziałania 9.6.2. Z obu dostępnych form wsparcia, tj. szkoleń ICT oraz szkoleń językowych, większym zainteresowaniem Wnioskodawców cieszyły się projekty z zakresu nabywania kompetencji ICT. Realizacja projektów w większości przypadków przebiegała bez większych problemów, chociaż Beneficjenci zgłaszali bieżące problemy, które dotyczyły przede wszystkim: spadku motywacji uczestników do regularnego uczestnictwa w zajęciach, trudności doboru skutecznych metod edukacji dla osób w wieku 50+ oraz niskiej frekwencji na egzaminach, które stanowiły obowiązkową formę wsparcia. Kolejny ogłoszony konkurs, był w ramach Poddziałania 9.6.1 skierowany na upowszechnienie kształcenia osób dorosłych w formach szkolnych. Największym zainteresowaniem Wnioskodawców cieszyły się projekty oferujące kształcenie osób dorosłych w formach szkolnych. Stosunkowo niewielkim zainteresowaniem cieszyły się projekty oferujące kształcenie w ramach kwalifikacyjnych kursów zawodowych. Zdaniem IP2, Beneficjentów, a także pracodawców, niskie zainteresowanie kursami kwalifikacyjnymi wynikało z niedostatecznej promocji tej formy wsparcia. Ostatnim z ogłoszonych przez

IP2 konkursów, był pilotażowy konkurs zamknięty w ramach Poddziałania 9.6.3 skierowany na doradztwo dla osób dorosłych w zakresie diagnozy potrzeb oraz wyboru kierunków i form podnoszenia swoich kompetencji i podwyższania kwalifikacji (tzw. brokering edukacyjny). W wyniku rozstrzygnięcia konkursu, wdrażano zgodnie z założeniami, dwa projekty – jeden skierowany do powiatu górowskiego, drugi do wrocławskiego.

- **Realizacja projektów systemowych IP**

W Priorytecie IX zrealizowano 6 projektów systemowych własnych Samorządu Województwa na łączną kwotę 158 735 349,90 PLN. Poniżej opisano projekty, których okres realizacji zakończył się w 2015 r.

„Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II” (POKL.09.02.00-02-001/10)

Okres realizacji projektu: 03.01.2011 r. - 30.06.2015 r., wartość projektu: 113 975 530,55 PLN, z czego wkład własny beneficjenta wynosił: 17 096 329,58 PLN. Projekt zrealizowany przez Wydział Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego w partnerstwie z Dolnośląskim Centrum Informacji Zawodowej i Doskonalenia Nauczycieli w Wałbrzychu. W początkowym okresie realizacji projektu wystąpiły opóźnienia we wdrożeniu e-dzienników, co spowodowane było opóźnieniami w projekcie komplementarnym „Dolnośląska e-szkola”, w ramach którego miały być zakupione e-dzienniki, ostatecznie zrezygnowano z realizacji tego działania w ramach projektu. W końcowym okresie trwania projektu beneficjent poinformował IP o problemie w realizacji 3 umów na kursy zawodowe. Zaiśniało podejrzenie, iż kursy te zostały przeprowadzone nieprawidłowo. W związku z powyższym beneficjent wstrzymał zapłatę faktur na rzecz Wykonawcy oraz wystąpił o zmniejszenie o 10% należności z tytułu kar umownych za nieprawidłowe przeprowadzenie szkoleń. Wśród znaczących zmian w realizacji projektu należy wymienić:

- w związku z problemem opisanym powyżej, dotyczącym braku odpowiedniego sprzętu do wdrożenia e-dziennika w szkołach, Beneficjent zrezygnował z tego zadania;

- ze względu na zmianę Rozporządzenia MEN w sprawie podstaw programowych kształcenia bezzasadna stała się realizacja innego przewidzianego wcześniej zadania: *Materiały dydaktyczne do prowadzenia zajęć z przedmiotów zawodowych dla 5 kluczowych branż, opracowanie programów, podręczników pomocniczych i nowoczesnych materiałów dydaktycznych.*

W związku z rezygnacją z w/w zadań Beneficjent znacznie rozszerzył zakres merytoryczny zadania *Realizacja częściowych programów rozwojowych w 250 szkołach zawodowych* oraz poszerzył zakres branż z 7 na 14, w ramach których udzielane jest szkołom i uczniom wsparcie.

W dniu 29 października 2013 r. Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął uchwałę nr 4898/IV/13, na podstawie której zaakceptowano wydłużenie okresu realizacji projektu o 9 miesięcy (do 30 czerwca 2015 r.).

Głównym celem projektu było zwiększenie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego młodzieży Dolnego Śląska poprzez realizację programów rozwojowych 250 szkół zawodowych oraz lepsze dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego do regionalnych i lokalnych uwarunkowań rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy, w szczególności poprzez bardziej racjonalne i efektywne stymulowanie ścieżek rozwoju edukacyjnego wybieranych przez młodzież. W ramach realizacji projektu, wszystkie dolnośląskie szkoły i placówki kształcące w 14 branżach: turystycznej, mechanicznej, budowlanej, informatycznej, elektryczno-energetycznej, mechatroniczno-elektronicznej, samochodowej, ekonomicznej, handlowo-usługowej, rolniczej, medycznej, logistyczno-spedycyjno-transportowej, odzieżowej i telekomunikacyjnej oraz ich uczniowie objęci zostali następującym wsparciem:

- zakupem pomocy dydaktycznych (wyposażono 250 szkół w nowoczesny sprzęt dydaktyczny);
- dodatkowymi zajęciami pozalekcyjnymi i pozaszkolnymi ukierunkowanymi na rozwój kompetencji kluczowych (45 381 uczniów wzięło udział w tym typie zajęć, w tym 42 467 uczniów podniosło swoje umiejętności kluczowe);
- pomocą psychologiczno-pedagogiczną (43 164 uczniów zwiększyło swoje zaangażowanie w naukę i motywację do dalszego kształcenia);
- efektywnymi programami doradztwa edukacyjno-zawodowego (29 260 uczniów podniosło umiejętność efektywnego planowania kariery zawodowej i zarządzania nią);
- wycieczkami zawodoznawczymi (zorganizowano 1 573 wycieczki zawodoznawcze);
- zajęciami dydaktyczno-wyrównawczymi (31 041 uczniów uczestniczyło w tego typu zajęciach);
- praktykami/stażami zawodowymi (34 915 uczniów wzięło udział w stażu);
- forami zawodowymi (zorganizowano 150 forów zawodowych);
- targami pracy i prezentacjami zawodowymi (zorganizowano 16 targów pracy, udział w nich wzięło 13 524 uczniów);
- kursami kwalifikacyjnymi zawodowymi (9 849 uczniów uzyskało dodatkowe kwalifikacje);
- projektami zawodoznawczymi (zrealizowano 478 projektów);

- wyjazdami na zajęcia specjalistyczne do nowoczesnie wyposażonych placówek edukacyjnych (zorganizowano 365 wyjazdów, w których uczestniczyło 4 321 uczniów, 3 888 uczniów poszerzyło wiedzę i umiejętności dzięki udziałowi w zajęciach);
- wyjazdami na zagraniczne targi branżowe (559 grup uczniów wzięło udział w targach zagranicznych, ogółem 7 602 uczniów);
- zajęciami praktycznymi w wyspecjalizowanych ośrodkach badawczo-rozwojowych i akademickich (zorganizowano 1 143 edycje zajęć praktycznych);
- konkursami na najlepszego ucznia w zawodzie (zorganizowano 62 konkursy, w których wzięło udział 2 767 uczniów, tytuł najlepszego ucznia w zawodzie otrzymało 186 uczniów);
- uczniowskimi mini projektami badawczymi w zakresie innowacyjnego zastosowania w praktyce wiedzy z obszaru danego zawodu (443 uczniów opracowało 164 mini projekty uczniowskie);
- udostępnieniem Systemu Informacji Zawodowej i Branżowej zawierającego kompendium wiedzy na temat dalszego kształcenia, zatrudnienia, specyfiki branż (155).

W efekcie realizacji projektu wdrożono w 251 szkołach programy rozwojowe przy współpracy z przedsiębiorstwami. W stażach i praktykach zawodowych wzięło udział 34 915 uczniów, w tym 15 621 kobiet.

W okresie realizacji projektu zrealizowano wszystkie założone w projekcie wskaźniki. Zgodnie z końcowym wnioskiem o płatność 71 806 uczniów uczestniczyło w projekcie, w tym 29 876 kobiet i 30 627 osób z terenów wiejskich. Wszyscy ukończyli udział w projekcie, zgodnie z zaplanowaną ścieżką, nikt nie przerwał udziału w projekcie.

W ramach 47 wniosków o płatność zatwierdzono wydatki w wysokości 113 859 424,94 PLN, co stanowi 99,89% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona.

„Podniesienie kompetencji nauczycieli z obszarów wiejskich Dolnego Śląska w zakresie innowacyjnych metod nauczania w obszarach ICT i nauk matematyczno - przyrodniczych” (POKL.09.04.00-02-066/12)

Okres realizacji projektu: 01.09.2012 r. - 28.02.2015 r., wartość projektu: 1 548 344,59 PLN, z czego wkład własny beneficjenta wynosił: 232 251,69 PLN. Beneficjent to: Wydział Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, natomiast realizatorem projektu był Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (DODN) we Wrocławiu. Głównym celem projektu było podniesienie kwalifikacji zawodowych 963 nauczycieli ze szkół podstawowych i gimnazjów z obszarów wiejskich Dolnego Śląska w zakresie nauczania przedmiotów matematyczno - przyrodniczych z wykorzystaniem ICT. Odbiorcami projektu byli nauczyciele przedmiotów matematyczno-przyrodniczych ze szkół podstawowych i gimnazjów ze szkół położonych na obszarach gmin wiejskich oraz części wiejskiej gmin miejsko - wiejskich z terenu woj. dolnośląskiego, którzy nie byli objęci wsparciem w ramach projektów konkursowych i systemowych realizowanych w PO KL Priorytecie IX Działaniu 9.4 w latach 2008-11. 963 uczestników projektu zakończyło udział w projekcie zgodnie z zaplanowaną ścieżką rozwoju, tym samym wskaźnik został zrealizowany na poziomie 100%. Pojawiły się problemy związane z rekrutacją uczestników projektu. Beneficjent wskazywał, że nie wszyscy nauczyciele, którzy początkowo deklarowali chęć udziału w projekcie rozpoczęli w nim udział. Część nauczycieli, których początkowo Beneficjent zamierzał objąć wsparciem, uczestniczyła już wcześniej w projektach realizowanych w ramach Działania 9.4, co wykluczało możliwość ich udziału w projekcie. Dodatkowo, w wielu przypadkach jeden nauczyciel uczył kilku przedmiotów uprawniających do uczestnictwa w projekcie – kursach, co zmniejszało liczebność grupy nauczycieli, z której możliwa była rekrutacja uczestników projektu. Wielu nauczycieli podawało inne powody, często przejściowe, uniemożliwiające uczestnictwo w projekcie, tj. inne formy doskonalenia, brak zainteresowania doksztalcaniem, opieka nad osobą zależną, problemy zdrowotne, wiek przedemerytalny, itp.

W ramach 13 wniosków o płatność zatwierdzono wydatki w wysokości 1 548 332,59 PLN, co stanowi 99,99% przekazanych środków, pozostała kwota została zwrócona.

• Analiza struktury uczestników

Priorytet IX w swojej idei skupiony jest na upowszechnieniu edukacji na każdym etapie życia człowieka. Już z założenia uczestnikami projektów w tym obszarze mogą być osoby z różnych przedziałów wiekowych, z różnorodnym wykształceniem, zarówno bezrobotne jak i zatrudnione, zamieszkujące w miastach oraz na obszarach wiejskich. Od początku realizacji PO KL na Dolnym Śląsku w projektach realizowanych w ramach Priorytetu IX rozpoczęło udział 229 009 osób. Do końca okresu sprawozdawczego 224 299 osób zakończyło swój udział w projektach, a 4 710 przerwało udział. Należy zaznaczyć, że w ramach systemu sprawozdawczości PO KL, nie przewidziano obowiązkowego monitorowania dzieci poniżej 12 roku życia (z wyjątkiem wskaźnika dotyczącego

przedszkolaków w wieku 3-5 lat z terenów wiejskich), w związku z tym przedstawiona analiza uczestników projektów nie będzie obejmowała tej grupy wiekowej.

Największą grupę osób, która otrzymała wsparcie, stanowiły osoby nieaktywne zawodowo, w szczególności **osoby uczące się i kształcące**, czyli głównie uczniowie szkół kształcenia zawodowego oraz ogólnego. Uczniowie ci stanowili prawie 77% wszystkich uczestników Priorytetu IX. Udział kobiet i mężczyzn w projektach rozłożył się w miarę proporcjonalnie, jedynie w Działaniu 9.4 widoczna jest znaczna dysproporcja (ponad 87% uczestników to kobiety). Jest to związane z tym, że były to **inicjatywy skierowane do nauczycieli**, którymi w większości są kobiety. Biorąc pod uwagę jeden z głównych celów PO KL, czyli wyrównywanie szans edukacyjnych osób zamieszkujących tereny wiejskie i miejskie, warto zaznaczyć, że prawie 42% wszystkich uczestników projektów stanowiły osoby zamieszkujące obszary nieurbanizowane. Ponad 61% wszystkich uczestników stanowiły **osoby młode** (w wieku 15-24 lata), co odpowiada proponowanym w Priorytecie IX formom wsparcia (dla uczniów kształcenia zawodowego oraz ogólnego). Ponieważ największą grupą odbiorców wsparcia w ramach tego Priorytetu byli **uczniowie**, ponad 72% wszystkich uczestników deklarowało posiadanie jedynie wykształcenia na poziomie podstawowym, gimnazjalnym lub niższym. Niemniej jednak wśród osób z wykształceniem wyższym widoczna jest duża dysproporcja: ponad 82% uczestników deklarujących posiadanie wyższego wykształcenia to kobiety. Związane jest to z faktem, że osobami posiadającymi wyższe wykształcenie to w większości nauczycielki korzystające ze wsparcia Działania 9.4. **Osoby niepełnosprawne** stanowiły 1,5% ogółu uczestników, a zastosowane w ramach Poddziałania 9.6.2 kryteria strategiczne zwiększyły szanse tej grupy nie tylko na podniesienie kompetencji językowych oraz w zakresie ICT, także wpłynęły na zwiększenie integracji w dziedzinie zatrudnienia oraz w uzyskaniu aktywności zawodowej. Powyższa analiza pozwala IP stwierdzić, iż wsparcie kierowane było do właściwych grup docelowych określonych dla Priorytetu IX.

KOMPLEMENTARNOŚĆ:

Problemy w zapewnieniu komplementarności oraz sposoby ich przezwyciężenia. Zasada zapewnienia komplementarności PO KL z innymi programami UE (w tym z RPO) zyskała na znaczeniu dopiero podczas realizacji PO KL. Analiza możliwych działań komplementarnych w ramach programów UE oraz promowanie i monitorowanie projektów zapewniających komplementarność i efekt synergii rozpoczęła się w trakcie wdrażania perspektywy 2007-2013. Problemy z zapewnieniem komplementarności oraz trudności z monitorowaniem takich działań wynikają z niezaplanowania szczegółowo na etapie programowania perspektywy obszarów/elementów programów, które powinny być ze sobą komplementarne. Zbyt ogólne podejście do tematu, przełożyło się na ogólne kryteria wyboru projektów promujące komplementarność i w efekcie na ogół pozorne zapewnianie realizacji zasady komplementarności.

W celu określenia poziomu realizacji zasady komplementarności w województwie dolnośląskim w ramach PO KL oraz identyfikowania obszarów komplementarnych z innymi Programami, IP w okresie grudzień 2010 – marzec 2011 r. przeprowadziła badanie ewaluacyjne „*Komplementarność wsparcia z PO KL z innymi programami UE - aktualna ocena realizacji zasady komplementarności oraz propozycja rozwiązań w celu zwiększenia efektów realizacji tej zasady*”. Główne wnioski z badania wskazywały, iż w województwie dolnośląskim komplementarność jest zapewniana głównie poprzez zastosowanie kryteriów strategicznych w ramach ogłaszanych konkursów. Dodatkowo jest również zapewniana poprzez projekty systemowe realizowane w ramach Priorytetu IX. Wyniki badania wskazały, że projekty systemowe stanowią dużą szansę dla rzeczywistego stosowania zasady komplementarności, ze względu na możliwość zaplanowania działań wpisujących się w tę zasadę, poprzez odpowiednie kryteria dostępu. W badaniu ponadto wskazano na występujące braki informacyjne w zakresie pojęcia komplementarności, jak również stosowania tej zasady na wszystkich etapach tworzenia projektów komplementarnych. Po przyjęciu wyników z niniejszego badania, IP PO KL rozpoczęła wdrażanie i monitorowanie rekomendacji z niego płynących. Najważniejsze rekomendacje wskazywały na konieczność promowania dobrych praktyk w zakresie wdrażania zasady komplementarności i wskazywanie pożądanych kierunków tego typu działań; sporządzenia analiz, diagnoz w zakresie możliwości i potrzeb w podejmowaniu działań komplementarnych w regionie oraz szczegółowego formułowania kryteriów wyboru dot. komplementarności oraz określania w których punktach wniosków powinna znaleźć się ta informacja. Ponadto rekomendowano również stworzenie systemu monitoringu działań na poziomie IP/IP2 PO KL, poprzez utworzenie pełnej bazy projektów stosujących zasadę komplementarności w ramach komponentu regionalnego PO KL. W związku z tym, IP podjęła następujące działania zmierzające do wdrożenia niniejszych *rekomendacji*: promowanie dobrych praktyk odbywało się m. in. podczas spotkań informacyjnych, poprzez zamieszczanie artykułów w Biuletynie EFS wydawanym przez IP, a także na stronach IP i IP2 oraz propagowane było poprzez imprezy zewnętrzne o charakterze targowym, jak również

wydawanie publikacji z opisem dobrych praktyk. W ramach aktualizacji Strategii Województwa Dolnośląskiego oraz tworzenia RPO na lata 2014-2020 zostały przygotowane raporty i analizy dotyczące diagnozy stanu społeczno-gospodarczego Dolnego Śląska ze wskazaniem obszarów potrzebujących wsparcia i określeniem rodzaju tego wsparcia. Ponadto doszczegółowiono zapisy dokumentacji konkursowych dotyczących zasady komplementarności, wskazując w szczególności miejsca we wniosku, w którym należy umieszczać zapisy dotyczące spełnienia zasady komplementarności oraz informacje, które powinny być podane w celu oceny komplementarności. IP dodatkowo utworzyła bazę dla projektów komplementarnych przyjmowanych do realizacji w ramach całego komponentu regionalnego od 2011 roku. Ponadto w UMWD powołano Grupę do Spraw Koordynacji i Komplementarności Interwencji Współfinansowanych w latach 2007-2013, której zadaniem było określenie wspólnych działań (podejmowanych w ramach PO KL, RPO i innych programów realizowanych przez UMWD), mających na celu realizację zasady komplementarności najlepszym możliwym do zrealizowania zakresie. W wyniku prac Grupy rozpoczęto międzyprogramowe monitorowanie projektów, które spełniają tę zasadę w ramach wspólnej bazy projektów (wynik wdrożenia rekomendacji z badania IP PO KL). Ostatecznie, z uwagi na zaawansowany stan wdrożenia programów (głównie PO KL i RPO) nie udało się wypracować rozwiązań zapewniających wystarczającą spójność programową w zakresie komplementarności. Wyniki prac Grupy przyczyniają się jednak do wypracowania wniosków na przyszły okres programowania. Mając na uwadze istniejący problem w zakresie współpracy pomiędzy OPS i PUP, w ramach Priorytetu VII (Poddziałanie 7.1.1 oraz 7.1.2) wprowadzone zostały kryteria dostępu, które nakładały obowiązek wzajemnej informacji w przypadku obejmowania wsparciem osób zarejestrowanych jako bezrobotne w PUP. W Planie działania dla Priorytetu VII od 2011 roku występuje zatem komplementarność wewnątrzprogramowa. Polega ona na obowiązku nawiązywaniu współpracy instytucji rynku pracy i pomocy społecznej celem skutecznego rozwiązywania problemów uczestników projektów realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.3 PO KL oraz Poddziałania 7.1.1 PO KL. W ramach Priorytetu VIII zauważono słabe zainteresowanie realizacją projektów komplementarnych, natomiast z dotychczasowego doświadczenia wynika, iż komplementarność może zostać zapewniona przy realizacji projektów, które polegają m.in. na udzieleniu wsparcia szkoleniowego przedsiębiorcy, który poniósł wydatki inwestycyjne na rozwój przedsiębiorstwa ze środków EFRR (a więc przedsiębiorca był już zaznajomiony z funduszami unijnymi). Tak rozumiana komplementarność sprawdziła się w projektach zamkniętych, które zostały napisane na potrzeby konkretnego przedsiębiorstwa, co może być wskazówką, w jaki sposób można dążyć do zapewnienia komplementarności w przyszłym okresie programowania. Istotna może okazać się promocja EFS wśród przedsiębiorców, którzy otrzymali środki z EFRR. W ramach Priorytetu IX realizacja dużych projektów horyzontalnych, komplementarnych do projektów dofinansowanych w ramach RPO Województwa Dolnośląskiego, pozwoliła na zrealizowanie programów rozwojowych w większej liczbie szkół, w tym we wszystkich szkołach ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe w regionie oraz objęciem wsparciem większej liczby nauczycieli.

PRIORYTET VI

W celu upowszechnienia komplementarności, w Planach działania wprowadzono kryteria strategiczne, aby zachęcić Projektodawców do podejmowania działań komplementarnych. Premiowano projekty, które wykorzystywały metody aktywizacji długotrwale bezrobotnych w środowisku lokalnym oraz modelowe programy szkoleniowe dla osób 45+ wypracowane na podstawie walidowanych rezultatów PIW EQUAL. Ponadto w celu zapewnienia komplementarności EFS z EFRR wprowadzono kryterium strategiczne, zgodnie z którym uczestnicy projektu mieli podjąć pracę w ramach subsydiowanego zatrudnienia u pracodawcy, który realizował projekt w ramach EFRR. Kolejne kryterium strategiczne miało na celu zapewnić komplementarność form wsparcia w ramach PO KL. Zakładało, iż grupę docelową w projekcie stanowić miały, w co najmniej 10% osoby, które zakończyły udział w projektach realizowanych w ramach Działania 6.3 lub 7.3 PO KL. W celu zapewnienia komplementarności wsparcia EFS z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 przewidziano również kryterium strategiczne w ramach Działania 6.3, dzięki któremu premię punktową miały otrzymać projekty realizowane przez podmioty wchodzące w skład Lokalnych Grup Działania. Poniżej opisano przykłady projektów komplementarnych.

W Planie działania na rok 2011 został przewidziany do realizacji **projekt w trybie systemowym Wolontariat – włącz się!** (POKL.06.01.01-02-001/11), którego liderem była PL.2012 Spółka z o.o. w partnerstwie z Samorządem Województwa Dolnośląskiego oraz organizacją pozarządową z terenu Województwa Dolnośląskiego o zasięgu regionalnym, działającą w obszarze sportu, tj. Dolnośląską Federacją Sportu. Projekt był realizowany w okresie: 31.03.2011 r. - 31.08.2012 r. Wartość projektu: 4 413 248,77 PLN. Celem projektu było umożliwienie osobom pozostającym bez zatrudnienia dostępu do nowej gałęzi gospodarki na Dolnym Śląsku, jaką jest obsługa dużych imprez masowych, w tym sportowych, poprzez podniesienie ich kompetencji na temat obsługi takich

impres. Służyły temu szkolenia specjalistyczne w zakresie bezpieczeństwa imprez masowych, obsługi logistycznej oraz obsługi klientów, a także wolontariat podczas imprez i wydarzeń sportowych oraz staże w organizacjach sportowych i publicznych odpowiedzialnych za organizację imprez sportowych. Pozwoliło to na wyposażenie uczestników projektu w wiedzę i poświadczony referencjami doświadczenie, wystarczające do ubiegania się o miejsce pracy w przedsiębiorstwach i organizacjach zajmujących się organizacją i obsługą imprez sportowych oraz innych imprez o charakterze masowym. PL.2012 Sp. z o.o. odpowiadała w imieniu Ministra Sportu i Turystyki za koordynację i kontrolę wszystkich projektów i procesów związanych z przygotowaniem Polski do UEFA Euro2012, w tym Programu Odpowiedzialności Społecznej, którego elementem jest projekt *Wolontariat – włącz się!*, komplementarnie uzupełniany przez projekty „Wolontariat 2012” oraz „Wolontariat Sportowy 2012+”. W ramach Programu Odpowiedzialności Społecznej realizowany był segment wzajemnie komplementarnych wobec siebie projektów dotyczących wolontariatu. Ich celem było wykorzystanie okresu przygotowań do Euro2012 w Polsce do rozwoju sektora wolontariatu sportowego, który na świecie stanowi największą gałąź wolontariatu, a w Polsce jest zjawiskiem niszowym. Projekty realizowane w ramach tych działań rozpoczęły rozwój wolontariatu w następujących wymiarach:

1. Rozwój dialogu międzysektorowego, wyznaczenie głównych kierunków rozwoju – działanie realizowane przez międzysektorową grupę „Wolontariat Sportowy 2012+” (organizacje sportowe, organizacje zajmujące się wolontariatem, biznes, instytucje publiczne szczebla lokalnego i krajowego).
2. Kształcenie koordynatorów wolontariatu sportowego - rozwój kompetencji organizacji sportowych w zakresie zarządzania wolontariuszami, w tym wolontariuszami z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym – działanie realizowane przez Fundację „Wolontariat dla sportu”, „Ludowe związki sportowe”, „Projekt społeczny 2012” Uniwersytetu Warszawskiego w województwach Dolnośląskim, Mazowieckim, Opolskim, Podkarpackim, Lubuskim, Kujawsko-Pomorskim, współfinansowany przez Ministerstwo Sportu i Turystyki.
3. Otwarcie wolontariatu sportowego na ludzi w różnej sytuacji życiowej oraz wykorzystanie wolontariatu, jako narzędzia aktywizacji społeczno-zawodowej – działanie realizowane w ramach:
 - projektu „Wolontariat włącz się!” współfinansowanego ze środków EFS w ramach PO KL i realizowanego w województwach Dolnośląskim, Mazowieckim, Wielkopolskim, Pomorskim w trybie systemowym przez PL.2012 Spółkę z o. o. w partnerstwie z Dolnośląską Federacją Sportu, United Nations Development Programme, Fundacją „Wolontariat dla sportu” (otwarty konkurs na kolejnych partnerów w toku),
 - w ramach tego działania złożony został wniosek o dofinansowanie z PFRON projektu aktywizacji osób niepełnosprawnych z użyciem wolontariatu sportowego, w którym metodologia zastosowana w projekcie „Wolontariat – włącz się!” została dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.
4. Prowadzony był także projekt „Wolontariat miast gospodarzy UEFA EURO 2012”, który zapewniał obsługę kibiców podczas turnieju Euro2012 w Polsce przez 3000 wolontariuszy. Projekt stanowił także doskonały sposób na promocję wolontariatu sportowego. Wszystkie osoby zaangażowane w projekty wspierające wolontariat otrzymać miały bieżącą informację o możliwości zaangażowania się w wolontariat podczas Euro2012.

Wzajemna komplementarność międzyprogramowa prowadzonych projektów pozwalała na stworzenie dodatkowej oferty związanej z UEFA Euro2012 dla uczestników i uczestniczek projektu „Wolontariat – włącz się!”, którzy poprzez otrzymane wsparcie mieli szansę uczestniczyć w ww. wydarzeniu jak również mogli zwiększyć swoje możliwości powrotu na rynek pracy. W realizacji tych projektów dot. wolontariatu można odnaleźć efekt synergii, ponieważ ich wspólna realizacja dawała większe i lepsze efekty niż realizacja pojedynczych projektów. Ponadto Beneficjent w ramach przygotowań Polski do Euro 2012 koordynował zarówno projekty inwestycyjne jak i organizacyjne, w tym również projekty dot. wolontariatu. Dla tak dużego przedsięwzięcia wdrożył nowoczesny system zarządzania projektowego, co można również uznać za efekt synergii, albowiem wprowadzenie takiego zarządzania pociągało za sobą znaczne korzyści zarówno organizacyjne jak i finansowe.

Komplementarność wystąpiła również w projekcie Beneficjenta Gmina Wrocław/Centrum Integracji Społecznej **Praca bez barier** (POKL.06.01.01-02-016/11). Wartość projektu to ok. 2 mln PLN, a termin jego realizacji przypadł od 01.09.2011 r. do 31.07.2013 r. Głównym celem projektu było zwiększenie szans wejścia na rynek pracy dla 120 pozostających bez zatrudnienia niepełnosprawnych mieszkańców Wrocławia, poprzez aktywizację zawodową i społeczną, w tym organizację staży i praktyk zawodowych. Grupę docelową stanowiły osoby niepełnosprawne. Co najmniej 60% uczestników to osoby, które zakończyły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu VII PO KL. Powyższy projekt wpisał się w komplementarność wewnątrzprogramową. Do projektu przystąpiło 121 osób niepełnosprawnych. Objęcie wsparciem osób, które były uprzednio aktywizowane w ramach form wsparcia Priorytetu VII PO KL *Promocja integracji społecznej* wraz z kontynuacją i rozszerzeniem wsparcia o formy dostępne w Priorytecie VI PO KL *Rynek pracy otwarty dla wszystkich* zapewniło komplementarność

pomiędzy działaniami aktywizacji zawodowej w ramach PO KL. Przyczyniło się także do tego, że z grupy 112 osób, które zakończyły udział w projekcie, 36 osób podjęło zatrudnienie na minimum 6 m-cy na podstawie umowy o pracę w wymiarze minimum ½ etatu.

PRIORYTET VII

Komplementarność wystąpiła między innymi w projekcie Beneficjenta: Stowarzyszenie CERTUS ***Droga do zatrudnienia osób niepełnosprawnych*** (POKL.07.04.00-02-007/12). Wartość projektu: 1 816 715,33 PLN, a termin jego realizacji przypadał od 01.03.2013 r. do 30.09.2015 r. Projekt skierowany był do 90 (45K, 45M) niezatrudnionych osób niepełnosprawnych w wieku 15-64 lat, zamieszkałych/uczących się na terenie woj. dolnośląskiego. Grupą docelową były osoby niepełnosprawne z różnym rodzajem i stopniem niepełnosprawności, które nie miały przeciwwskazań do podjęcia zatrudnienia w wymiarze pół etatu. Celem głównym projektu był wzrost aktywności społeczno-zawodowej 90 ON i podjęcie zatrudnienia przez min. 20% uczestników projektu (18 osób) z woj. dolnośląskiego w wyniku objęcia wsparciem w ramach projektu.

- W projekcie wykorzystano rezultaty PIW EQAL – Wzrost Aktywności Zawodowej Osób Niepełnosprawnych. Na etapie rekrutacji została przeprowadzona przez doradcę zawodowego/psychologa analiza predyspozycji zawodowych każdego uczestnika projektu, na podstawie której dostosowano wsparcie indywidualnie do każdego uczestnika (predyspozycje do wykonywania konkretnego zawodu, zakres tematyczny szkoleń, program, terminy, itp.);
- osoby zakwalifikowane do projektu w trakcie jego trwania otrzymały wsparcie psychologa, który pomagał im w zmaganiu się z codziennymi problemami związanymi ze sferą zawodową i prywatną – psycholog przeprowadził test samooceny oraz wywiad socjologiczny, określając stan psychiczny każdego UP, jego potrzeby itp. Dla każdego z uczestników określony został indywidualny plan działania, diagnozujący mocne i słabe strony oraz predyspozycje, wyznaczający ścieżkę kariery określoną w czasie;
- uczestnicy otrzymali także wsparcie psychologa/doradcy zawodowego w formie warsztatów aktywizacji zawodowej (tematyka ułatwiająca wejście na rynek pracy – przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej, przygotowanie dokumentów aplikacyjnych, itp.), a także warsztatów umiejętności społecznych i rozwoju umiejętności życiowych (warsztaty dotyczyły relacji w grupie, radzenia sobie z problemami, ze stresem, komunikacją, itp.) – tematyka i zakres warsztatów były dostosowywane do preferencji uczestników projektu;
- zwińczeniem projektu były 6 miesięczne staże zawodowe dostosowane do specyfiki zawodu i potrzeb uczestnika projektu.

Projekt realizowany był w partnerstwie. Lider prowadzący statutową działalność w obszarze niepełnosprawności wraz z Partnerem zidentyfikowali problem oraz ustalili wspólne wnioski, co dało doskonałe uzupełnienie się w doświadczeniach i kompetencjach - efekt synergii.

Komplementarność wystąpiła także w projekcie Beneficjenta: Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Głogowie - ***Centrum Doradztwa Zawodowego i Wspierania Osob z Niepełnosprawnością Intelektualną (Centrum DZWONI)*** (POKL.07.04.00-02-008/12). Wartość projektu: 2 171 980,04 PLN, a termin jego realizacji przypadał od 01.11.2012 r. do 31.10.2015 r.

Projekt skierowany był do 43 osób niepełnosprawnych intelektualnie, w stopniu niepełnosprawności od lekkiego po znaczny, zamieszkujących powiat głogowski w województwie dolnośląskim. Celem głównym projektu był wzrost aktywności zawodowej i społecznej u uczestników projektu.

Projekt zapewnił wykorzystanie jednego z następujących zwalidowanych rezultatów PIW EQUAL, zawartych na stronie <http://www.equal.org.pl>. - Wzrost Aktywności Zawodowej Osób Niepełnosprawnych: Produkt „Model szkoleń integrujących”. W ramach rezultatu opracowano zestaw gotowych narzędzi, które można stosować, wykorzystując wybrane elementy najbardziej adekwatne do potrzeb odbiorców.

W projekcie zrealizowano zaplanowane zadania: wyjazdowe warsztaty integracyjno - szkoleniowe, których celem było przezwyciężenie stresu związanego z nową sytuacją oraz motywowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym. W ramach wyjazdu odbyły się zajęcia integracyjne - zasada empowerment oraz szkolenie integrujące dla ON. Szkolenie obejmowało następujące tematy: być asertywnym, organizacja pracy i zarządzanie czasem, panowanie nad stresem, rozwiązywanie problemów i konfliktów, komunikowanie się.

Powyższe projekty ze względu na wykorzystanie rezultatów EQUAL wpisały się w komplementarność wewnątrzfunduszową i międzyprogramową.

PRIORYTET VIII

W ramach Priorytetu VIII zauważono niewielkie zainteresowanie realizacją projektów komplementarnych. Z doświadczeń PO KL wynika, iż komplementarność może zostać najczęściej zapewniona przy realizacji projektów,

które polegają m.in. na udzieleniu wsparcia szkoleniowego przedsiębiorcy, który poniósł wydatki inwestycyjne na rozwój przedsiębiorstwa ze środków EFRR (a więc przedsiębiorca jest już zaznajomiony z funduszami unijnymi).

W ramach Działania 8.1 realizowany był (01.12.2011 r. - 30.11.2013 r.) projekt pt. „**Nowoczesność i doświadczenie. Akademia rozwoju kompetencji pracowników HS Wrocław Sp. z o. o.**” przez beneficjenta Dobre Kadry Centrum badawczo-szkoleniowe Sp. z o.o. Wartość umowy to ponad 2 mln. Grupą docelową projektu była firma HS Wrocław (która była jednocześnie partnerem Projektu) oraz jej pracownicy. HS Wrocław specjalizuje się w sferze badawczo-rozwojowej, dotyczącej branży lotniczej. Cel ogólny i cele szczegółowe uwzględniały podstawowe cele strategiczne firmy HS Wrocław na najbliższe lata, a mianowicie: zwiększenie produktywności, rozwój prac badawczo-rozwojowych i wypracowanie konkurencyjności. Działania w projekcie były komplementarne z inwestycjami finansowanymi z EFRR w ramach działań 1.4-4.1 PO Innowacyjna Gospodarka („Badania i rozwój w zakresie zaworów mechanicznych i elektromechanicznych” nr POIG.01.04.00-02-003/10, okres realizacji: 07.2011 r. - 12.2015 r.). W ramach EFS finansowane były szkolenia pracowników dotyczące obsługi sprzętu finansowanego z EFRR. Efekt synergii jest widoczny po zakończeniu realizacji projektu w wynikach ankiet odzwierciedlających poziom przydatności szkoleń w pracy na danym stanowisku. Szkolenia inżyniersko-informatyczne na skali 7-stopniowej zostały ostatecznie ocenione pod względem przydatności na poziomie 5,7 pkt. Pomędzy wskazanymi projektami zaistniał efekt komplementarności:

- komplementarność jednookresowa — zachodzi ponieważ działania były finansowane w tym samym okresie programowania (2007-2013);
- komplementarność międzyfunduszowa — działania finansowane z różnych funduszy: EFS i EFRR.

W ramach Działania 8.2 realizowany był (01.10.2012 r. - 30.06.2015 r.) projekt pt. „**SPINQbator ZDolnego Śląska**”, wyłoniony w ramach konkursu na projekty współpracy ponadnarodowej, na kwotę ponad 1,6 mln PLN. Projekt był komplementarny z Działaniem 3.1, Poddziałaniem 4-4.1, Działaniem 4.2, oraz 4.4. POIG. Wsparcie udzielone w nim było w formie szkoleń, coachingu i doradztwa dla uczestników projektu pragnących ubiegać się o finansowanie działalności innowacyjnej ze źródeł zewnętrznych (np. w ramach 3.1 POIG). W trakcie realizacji projektu, w ramach zadania *Wsparcie dla innowatorów*, uczestnicy byli przygotowywani do ubiegania się o dofinansowywanie inicjowania działalności innowacyjnej poprzez opracowanie dokumentacji swojego przedsięwzięcia. Podstawowym działaniem na rzecz komplementarności było zawarcie w umowie z wykonawcą usług doradztwa obowiązku zakończenia doradztwa przygotowaniem wraz z uczestnikiem projektu dokumentacji umożliwiającej ubieganie się o finansowanie innowacyjnych przedsięwzięć ze źródeł zewnętrznych przy uwzględnieniu potrzeb uczestnika, ze szczególnym uwzględnieniem Działania 3.1 POIG. Z informacji przekazanych przez Beneficjenta na zakończenie projektu wynika, że uczestnicy wykorzystali dokumenty, bądź planowali je wykorzystać w najbliższym czasie do pozyskania finansowania nie tylko w ramach Działania 3.1 POIG, ale także Climate-KIC, Inicjatywy JEREMIE, RPO WD 2014-2020 i in. Powyższy projekt był komplementarny głównie z Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka. Efekt synergii przejawiał się poprzez możliwość wykorzystania w praktyce wiedzy uzyskanej przez uczestników dzięki stażom i szkoleniom oraz możliwości wdrożenia innowacyjnych pomysłów i rozwiązań wypracowanych w ramach wsparcia z POKL. Biznesplany oraz programy współpracy z przedsiębiorstwami opracowane przy wsparciu z EFS dały możliwość wykorzystania ich poprzez wprowadzanie na rynek innowacyjnych rozwiązań ze środków PO IG, a także innych źródeł finansowania w perspektywie 2014-2020.

PRIORYTET IX

W ramach Priorytetu IX zasada komplementarności w województwie dolnośląskim zapewniana była poprzez stosowanie w Planach Działania od roku 2010 odpowiednich kryteriów wyboru projektów, a w odniesieniu do projektów systemowych kryterium dostępu (*Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny/w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego*). Premiowane dodatkowymi punktami były projekty spełniające zasadę komplementarności, co przekładało się na zwiększenie możliwości uzyskania dofinansowania. Najczęściej, działania komplementarne do projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, polegały na realizacji projektów inwestycyjnych, tj. budowa/remont/dostosowanie pomieszczeń/budynków, w których zlokalizowany został ośrodek wychowania przedszkolnego. Środki na ich sfinansowanie pochodziły głównie z realizacji projektów w ramach RPO WD 2007-2013 oraz PROW 2007-2013.

W okresie wdrażania PO KL zrealizowano dwa projekty systemowe Wydziału Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego w partnerstwie z Dolnośląskim Centrum Informacji Zawodowej i Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu pt.: „*Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku*” i

„Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II”. Głównym celem obu projektów było lepsze dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego do regionalnych i lokalnych uwarunkowań rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy, w szczególności poprzez bardziej racjonalne i efektywne stymulowanie ścieżek rozwoju edukacyjnego wybieranych przez młodzież. W projekcie zaplanowano więc prowadzenie efektywnego doradztwa edukacyjno-zawodowego poprzez zajęcia doradcze w szkołach oraz specjalistyczne zajęcia doradztwa branżowego w centrach kształcenia zawodowego. Projekty były komplementarne wobec projektu realizowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 pt.: „Modernizacja centrów kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku”. Głównym celem projektu było unowocześnienie systemu edukacji zawodowej na Dolnym Śląsku poprzez stworzenie branżowych centrów kształcenia zawodowego o charakterze subregionalnym oraz doposażenie ich w nowoczesny sprzęt o charakterze przemysłowym do prowadzenia zajęć dydaktycznych, odpowiadających potrzebom gospodarki opartej na wiedzy.

Oba projekty PO KL pozwoliły na optymalne wykorzystanie potencjału zmodernizowanej bazy dydaktyczno-szkoleniowej centrów, w których odbywały się zajęcia praktyczne dla uczniów ze szkół zawodowych z poszczególnych branż (turystycznej, mechanicznej, budowlanej, informatycznej, elektryczno-energetycznej, mechatroniczno-elektronicznej oraz samochodowej), dzięki czemu pracodawcy mogli zatrudniać w pełni wykształconych absolwentów, przygotowanych do pracy na identycznym jak w przemyśle sprzęcie. W centrach kształcenia zawodowego organizowano także w ramach projektów konkursy na najlepszych uczniów w zawodzie ze względu na wysokiej klasy sprzęt specjalistyczny oraz konieczność zapewnienia odpowiednich standardów organizacyjnych do przeprowadzenia konkursów.

Dobrym przykładem przedsięwzięć komplementarnych są również projekty realizowane przez Wydział Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Projekt pt.: „Dolnośląska szkoła liderem projakościowych zmian w polskim systemie edukacji” (zrealizowany w ramach Poddziałania 9.1.2), którego celem było wdrożenie w szkołach programów rozwojowych w zakresie przedmiotów przyrodniczych oraz technologii informatycznych, w swych działaniach był komplementarny do projektów współfinansowanych z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2007-2013. W szczególności należy wspomnieć o projekcie RPO pt.: „Pracownia przyrodnicza w każdej gminie”, którego celem było wyposażenie w sprzęt nowoczesnych pracowni przyrodniczych do badań środowiskowych w ośrodkach edukacji ekologicznej. Innym projektem finansowanym ze środków EFRR komplementarnym do projektu realizowanego w Poddziałaniu 9.1.2 był projekt pt.: „Dolnośląska e-szkoła”. Projekt ten zakładał dostawę, instalację i uruchomienie internetowej platformy edukacyjnej oraz wyposażenie szkół w niezbędną technologię, w tym dwie mobilne pracownie komputerowe, multimedialną, interaktywną pracownię multiprzedmiotową oraz notebooki nauczycielskie. Dodatkowo działania realizowane w projekcie „Dolnośląska szkoła liderem projakościowych zmian w polskim systemie edukacji” były uzupełniane w sposób komplementarny zadaniami innego projektu systemowego Wydziału Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego realizowanego w ramach Działania 9.4 pt.: „Szkolenie nauczycieli w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych uczniów”. Projekt miał na celu podniesienie kompetencji nauczycieli zatrudnionych w szkołach podstawowych i gimnazjalnych znajdujących się na obszarach wiejskich w zakresie nauczania przedmiotów matematyczno-przyrodniczych (tj. przyroda, geografia, biologia, matematyka, fizyka, chemia) z wykorzystaniem ICT.

Realizacja projektów systemowych w ramach PO KL w połączeniu z projektami w ramach RPO WD 2007-2013 pozwoliła na objęcie bardziej kompleksowym wsparciem większej liczby uczniów, nauczycieli i szkół niż byłoby to możliwe w trybie konkursowym w ramach tylko PO KL.

PODKOMITET MONITORUJĄCY:

Wdrażanie komponentu regionalnego PO KL na poziomie województwa dolnośląskiego było monitorowane zarówno przez Komitet Monitorujący (przy ministrze właściwym ds. rozwoju regionalnego), jak i przez Podkomitet Monitorujący PO KL Województwa Dolnośląskiego. Skład Podkomitetu jest ustalany zgodnie z zasadą partnerstwa. W jego pracach biorą udział przedstawiciele 3 stron: rządowej, samorządowej oraz partnerów społeczno-gospodarczych. Zapraszani są również obserwatorzy - bez prawa do głosowania. Członkowie PKM PO KL województwa dolnośląskiego są w obowiązkowym składzie Regionalnej Sieci Tematycznej (RST WD).

Pierwsze inauguracyjne posiedzenie PKM PO KL WD odbyło się w dniu 10 grudnia 2007 r. Podczas obrad zaprezentowano członkom Podkomitetu rolę, strukturę i zadania Instytucji Pośredniczącej PO KL oraz komponent regionalny PO KL wraz z Planami działania na lata 2007-2008 rekomendowanymi przez Komitet Monitorujący PO KL, zatwierdzonymi przez Instytucję Zarządzającą PO KL i przyjętymi do realizacji przez Zarząd

Województwa Dolnośląskiego. Uchwałą nr 1/2007 PKM PO KL WD przyjęto Regulamin Prac Podkomitetu Monitorującego Program Operacyjny Kapitał Ludzki Województwa Dolnośląskiego, natomiast Uchwałą nr 2/2007 dokonano wyboru przedstawiciela PKM PO KL WD do składu Regionalnej Grupy Sterującej Ewaluacją komponentu regionalnego PO KL dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013.

W okresie programowania 2007-2013 odbyło się **17 posiedzeń** Podkomitetu Monitorującego Program Operacyjny Kapitał Ludzki Województwa Dolnośląskiego. Osiemnaste posiedzenie, zamykające działalność PKM PO KL WD, planowane jest na czerwiec 2016 roku. PKM PO KL WD **podjął 34 uchwały** w trybie pisemnej akceptacji (obiegami).

Podkomitet Monitorujący Program Operacyjny Kapitał Ludzki Województwa Dolnośląskiego zdobył wyróżnienie w konkursie ogłoszonym 1 marca 2012 r. przez Krajową Sieć Tematyczną ds. Partnerstwa oraz Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w ramach Grupy Roboczej ds. społeczeństwa obywatelskiego na najbardziej partnerski Komitet. Celem konkursu była identyfikacja i upowszechnianie najlepszych praktyk we wdrażaniu zasady partnerstwa przez komitety monitorujące krajowe oraz regionalne programy operacyjne. Bardzo duża aktywność oraz zaangażowanie członków PKM PO KL WD w prace związane z efektywnym wdrażaniem komponentu regionalnego PO KL na Dolnym Śląsku zdecydowały o przyznaniu wskazanego wyróżnienia.

3. Opis postępu w realizacji działań, o których mowa w art. 10 Rozporządzenia (WE) 1081/2006¹

- **Włączenie problematyki równości płci**

Typowe działania Beneficjentów na rzecz równości szans płci koncentrują się na uprzywilejowaniu w projekcie płci, która uznana jest za defaworyzowaną na danym rynku lub danej branży zawodowej. Jednocześnie równość szans przejawia się w umożliwieniu dostępu do projektu płci, która w potocznym rozumieniu nie wpisuje się w daną branżę lub zawód. Do standardowych działań Beneficjentów, opisywanych we wnioskach o płatność, należy zaliczyć:

- realizację działań na rzecz równościowego zarządzania ze względu na płeć poprzez organizację pracy zespołu projektowego w taki sposób, który umożliwia godzenie życia zawodowego z rodzinnym – elastyczne formy i godziny pracy;
- podejmowanie decyzji projektowych podczas realizacji projektu angażując zarówno kobiety, jak i mężczyzn;
- warsztaty o tematyce z zakresu równości płci;
- stosowanie języka „wrażliwego na płeć” w przygotowywanych materiałach szkoleniowych, informacyjnych i promocyjnych;
- monitoring uczestników projektu uwzględniający podział na płcie.

PRIORYTET VI:

Wśród realizowanych projektów koncentrujących się na tematyce **równości szans płci** na uwagę zasługiwały następujące projekty:

Projekt **Wiedza – najlepsza inwestycja na przyszłość** (POKL.06.01.01-02-126/10) realizowany był w okresie od 02.08.2010 r. do 29.04.2011 r. Celem głównym projektu było podniesienie kwalifikacji i udzielenie wsparcia w postaci szkoleń zawodowych oraz poradnictwa zawodowego osobom zainteresowanym nabyciem nowych, uzupełnieniem lub podwyższeniem kwalifikacji i umiejętności. Grupę docelową stanowiło 40 osób nieaktywnych zawodowo, w tym 28 kobiet i 12 mężczyzn. W projekcie prowadzone były między innymi kursy w zawodzie recepcjonisty, kursy językowe, indywidualne doradztwo zawodowe, ale także w zakresie florystyki i bukietarstwa, który ukończyło 20 osób, w tym 7 mężczyzn. Z zasady, florystyka i bukietarstwo uchodzą za zawody typowo kobiece, zatem udział mężczyzn wpisał się w zasadę równości szans płci.

Projekt **Wspaniała szóstka** (POKL.06.01.01-02-045/09) realizowany był w okresie 01.12.2009 r. do 30.06.2010 r. Głównym celem projektu było zdobycie kwalifikacji kierowcy autobusu przez 6 niezatrudnionych kobiet z powiatu wrocławskiego. W projekcie zidentyfikowano bariery dotyczące aktywizacji zawodowej kobiet. Wśród nich wymieniono w szczególności mniejsze uznanie dla pracy kobiet, dezaktualizację kwalifikacji, niską dyspozycyjność oraz bariery finansowe kobiet pozostających bez zatrudnienia. Jednocześnie zdiagnozowano podaż w zawodzie kierowca autobusu – tj. w zawodzie postrzeganym jako typowo męski. Celem zniwelowania barier zaplanowano działania zmierzające do wyposażenia w niezbędne kwalifikacje 6 kobiet, które w wyniku udziału w projekcie mogły podjąć pracę w tym zawodzie. Prowadzone były szkolenia teoretyczne i praktyczne, na zakończenie których zaplanowano przystąpienie do egzaminu państwowego na prawo jazdy

¹ Dotyczy sprawozdań rocznych i sprawozdania końcowego

kategorii D. Powyższy projekt przyczynił się do aktywizacji zawodowej kobiet w zawodzie uważanym za typowo męski.

Projekt **Pracownicy na obcasach – szkolenia zawodowe dla kobiet, które nie boją się prawdziwie męskich zawodów** (POKL.06.01.01-02-107/08) realizowany był w okresie 01.03.2009 r. do 31.08.2010 r. Celem projektu było podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia 138 kobiet – mieszkańców Dolnego Śląska, pozostających bez zatrudnienia oraz stworzenie warunków dla rozwoju ich aktywności zawodowej w województwie dolnośląskim. W projekcie zdiagnozowano bariery dotyczące aktywności zawodowej kobiet, jakimi były: niski poziom elastyczności pracy, istniejący w społecznej mentalności stereotypowy podział na zawody męskie i żeńskie oraz niska mobilność zawodowa kobiet. Celem niwelowania powyższych barier zaplanowano działania zmierzające do wyposażenia kobiet w kwalifikacje zawodów postrzeganych jako typowo męskie, tj. kierowca kategorii D, ochroniarz i przedstawiciel handlowy. Uczestniczki wzięły udział w szkoleniu na prawo jazdy kategorii D, kursie pracownika ochrony mienia I stopnia oraz kursie przedstawiciela handlowego wraz z prawem jazdy kat. B. Działania były odpowiedzią na zdiagnozowane bariery oraz odpowiadały na zapotrzebowanie rynku pracy w perspektywie organizacji Euro2012.

PRIORYTET VII:

W ramach obszaru włączenia problematyki równości płci do głównego nurtu polityki w gronie wniosków, które spełniły **zasadę równości szans kobiet i mężczyzn** można wyróżnić projekt skierowany do bezdomnych mężczyzn. Z wyników badania bezdomności w ramach NSP 2011 wynika, iż wśród bezdomnych zdecydowanie dominują mężczyźni, którzy stanowili w niniejszym badaniu ponad 84% populacji bezdomnych. Ponadto liczba mężczyzn przebywających w dolnośląskich placówkach dla osób bezdomnych jest kilkukrotnie wyższa niż kobiet. W związku z tym można stwierdzić, iż bezdomność to problem znacznie częściej dotyczący mężczyzn, a bezdomni mężczyźni należą do grupy zdecydowanie częściej defaworyzowanej na rynku pracy i w społeczeństwie niż bezdomne kobiety. Projekt **Samodzielni !!!** (POKL.07.02.01-02-029/11) realizowany był w partnerstwie Gminy Wałbrzych z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Wałbrzychu w terminie 01.10.2011-31.03.2014 r. Projekt skierowany był do osób bezdomnych wykluczonych społecznie, będących w wieku aktywności zawodowej. Grupę docelową projektu stanowiło 10 bezdomnych mężczyzn (5-ciu w wieku 50+), przebywających w Integracyjnym Domu dla Bezdomnych (IDdB) w Wałbrzychu. Wybór takiej grupy docelowej spowodowany był faktem, iż 87% mieszkańców IDdB stanowią mężczyźni, którym jest trudniej wyjść z bezdomności niż kobietom. Celem projektu było umożliwienie usamodzielnienia się bezdomnym mężczyznom w wieku aktywności zawodowej poprzez kompleksową aktywizację społeczno-zawodową, realizację programu reintegracyjnego oraz podjęcie zatrudnienia przez min. 20% uczestników projektu (2 osoby). Realizowane działania to identyfikacja potrzeb zawodowych, predyspozycji w celu adekwatnego dostosowania szkoleń, treningi kompetencji i umiejętności społecznych, zajęcia w grupie motywacyjnej, dotyczące problemu uzależnienia od alkoholu, szkolenia zawodowe z zakresu prac wykończeniowych w budownictwie, doradztwo zawodowe. Jednym z etapów projektu był też remont mieszkania przejściowego typu rotacyjnego – uczestnicy projektu wyremontowali mieszkanie w ramach praktyki zawodowej, następnie zostanie ono przekształcone w mieszkanie przejściowe typu rotacyjnego). Realizacja projektu przyczyniła się do uzyskania nowych kwalifikacji zawodowych przez bezdomne osoby bezrobotne, co umożliwi im wyjście z bezdomności i usamodzielnienie się. Dzięki zajęciom nastąpił wzrost poziomu motywacji do abstynencji lub podjęcia leczenia zamkniętego.

Zasadę równości szans kobiet i mężczyzn realizował również projekt **Wychodzenie wciąż 2 - program pozytywnych zmian dla osób opuszczających jednostki penitencjarne** (POKL.07.02.01-02-053/12) Beneficjenta Stowarzyszenie Pomocy Ludzie-ludziom. Celem głównym projektu była aktywizacja społeczna i zawodowa metodą dekompresji społecznej 130 bezdomnych mężczyzn opuszczających jednostki penitencjarne (jp) w województwie dolnośląskim w okresie 01.10.2012-31.05.2015. Osoby takie cechują się: niskimi predyspozycjami zawodowymi, niskim poziomem wykształcenia, brakiem doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności zawodowych, niską samooceną, brakiem wiary we własną sprawczość, nieumiejętnością radzenia sobie z frustracją i agresją, a także uzależnieniami. Równocześnie izolacja w związku z odbywaniem kary powoduje naturalne wykluczenie z rynku, co prowadzi do zanikania umiejętności sprawnego poruszania się po nim. Przyjęta w projekcie metoda zakładała możliwość stopniowej aklimatyzacji osób opuszczających zakłady karne i areszty śledcze oraz readaptacji do życia społecznego i zawodowego w aktualnej rzeczywistości, umożliwiając przejście z rzeczywistości penitencjarnej do społeczności w sposób płynny i trwały. Realizacja projektu umożliwiła usamodzielnienie się mężczyzn poprzez treningi umiejętności społecznych i zawodowych, podniesienie wiedzy prawnej i obywatelskiej. W projekcie zaplanowano działania dla 130 mężczyzn

obejmujące: aktywizację zawodową, działania aktywizujące, konsultacje prawne i psychologiczne, kurs umiejętności społecznych i kompetencji zawodowych. Działania aktywizacji społecznej i zawodowej (prowadzone równolegle) obejmowały: diagnozy dotyczące potencjału społecznego i zawodowego, budowanie struktury zmian na podstawie bilansu potrzeb i możliwości oraz opracowanie Indywidualnego Planu Działania, wdrażanie zmian oraz przygotowanie do samodzielnego poszukiwania i podjęcia pracy, a także opuszczenia Domu Społecznego. Działania w zakresie konsultacji prawnych i psychologicznych obejmowały doradztwo prawne oraz wsparcie psychologiczne, motywujące do zmiany sytuacji życiowej. Kursy umiejętności społecznych i kompetencji zawodowych obejmowały: warsztaty psychoedukacyjne (ćwiczenia z zakresu komunikacji, treningu asertywności, werbalizacji własnych emocji), treningi kompetencji zawodowych (strategia wyboru ofert pracy zgodnie z kompetencjami zawodowymi), warsztaty dotyczące podniesienia wiedzy prawnej z zakresu praw i obowiązków pracowniczych. Projekt ukończyło 130 osób, a 34 osoby uzyskały zatrudnienie na okres nie krótszy niż 3 miesiące (osiągnięty poziom wskaźnika wyższy od zakładanego w projekcie). Ponadto 93 osoby podjęły zatrudnienie (w tym na umowę zlecenie, na okres próbny, umowy o dzieło itp.)

Należy również wyróżnić projekt **Aktywne Wrocławianki** (POKL.07.02.01-02-014/11) zrealizowany przez Fundację in Posterum w okresie 01.12.2011-30.11.2014 r. Projekt odpowiadał na nierówność ze względu na płeć – dyskryminację kobiet na rynku pracy i w efekcie większe zagrożenie wykluczeniem społecznym. Celem głównym było zwiększenie szans na zatrudnienie 60 kobiet niezatrudnionych, zagrożonych wykluczeniem społecznym z co najmniej jednego powodu spośród wskazanych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, zamieszkałych we Wrocławiu, w tym 30 kobiet w wieku 50-64 lata i 18 kobiet niepełnosprawnych, które otrzymywały zasiłek okresowy z tytułu niepełnosprawności. Powyższe zrealizowano poprzez udział w zajęciach integracji zawodowo-społecznej, kursach, stażach zawodowych. Cel główny, jak i założone w ramach projektu wskaźniki zostały osiągnięte. Jego realizacja wpłynęła na poprawę jakości życia kobiet, w szczególności: przełamano indywidualne bariery dotyczące aktywności zawodowej i społecznej kobiet; przygotowano nowy model wsparcia dla wykluczonych społecznie kobiet (oparty na współpracy: pracodawca-instytucja rynku pracy-osoba wykluczona społecznie, w ramach którego instytucja aktywizuje osobę niezatrudnioną w sposób odpowiadający na oczekiwania konkretnego pracodawcy); przełamano stereotypy związane z płcią, wiekiem i niepełnosprawnością, podniesiono samoocenę i motywację do działania.

PRIORYTET VIII:

Kryteria strategiczne w konkursie nr I/8.1.1/A/12 promowały projekty, w których m. in. grupę docelową projektu stanowi jedna z grup defaworyzowanych na rynku pracy, w tym przypadku kobiety pracujące w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach. Na uwagę zasługuje projekt pn. „**Kompetencje Handlowe i Marketingowe**”, którego głównym celem był wzrost efektywności konkurencyjności 110 MMŚP z Dolnego Śląska dzięki nabyciu/podniesieniu kwalifikacji i umiejętności handlowych i marketingowych 173 przedsiębiorczyń i pracowników. Sektor handlowy jest szczególnie istotny dla kobiet, w zawodach związanych z handlem pracuje 65% kobiet, w tym tylko 20% na stanowiskach dyrektorskich. Szkolenia odbywały się w obrębie 3 modułów:

- kompetencje marketingowe i handlowe – wsparcie dostosowane do zdiagnozowanych potrzeb przedsiębiorstw na podstawie konsultacji z przedsiębiorcami i dostosowane do różnych poziomów zaawansowania. Szkolenia z zakresu: negocjacji handlowych, marketingu oraz technik sprzedaży;
- umiejętności interpersonalne w handlu i marketingu – podniesienie umiejętności interpersonalnych niezbędnych w obsłudze klienta;
- kompetencje informatyczne dla branży handlowej – informatyka w marketingu i sprzedaży.

W ramach projektu przeszkolono 190 uczestniczek projektu ze 166 przedsiębiorstw tym samym przekraczając zakładane wartości docelowe - odpowiednio stopień realizacji wskaźnika wyniósł ponad 167% oraz blisko 110%. Od początku realizacji projektu Beneficjent rozliczył wydatki na łączną kwotę 814 048,65 PLN. Po uwzględnieniu zwrotu środków niewykorzystanych oraz korekt finansowych Beneficjent rozliczył 100% otrzymanych środków z dofinansowania.

W Działaniu 8.2 nie realizowano projektów, które stricte ukierunkowane były na działania równościowe, niemniej jednak należy zaznaczyć, że wszystkie projekty musiały być realizowane zgodnie z założeniami zasady równości szans kobiet i mężczyzn poprzez spełnienie standardu minimum. Przykładem działań równościowych w projektach była organizacja pracy zespołu projektowego tak, aby umożliwić godzenie życia zawodowego z rodzinnym (elastyczne formy i godziny pracy), czy też szkolenia wewnętrzne z zakresu równości szans.

PRIORYTET IX:

W projektach edukacyjnych, w których struktura uczestników projektu (w dużej części dzieci) podyktowana była względami demograficznymi a nie stosowaniem parytetów płciowych, zagadnienie równości szans płci podejmowane było w sposób odmienny od pozostałych Działań i Priorytetów komponentu regionalnego PO KL. Projekty wdrażane w ramach Działania 9.1 koncentrowały się głównie na realizacji działań na rzecz równościowego zarządzania ze względu na płeć poprzez:

- organizację pracy zespołu projektowego w taki sposób, który umożliwia godzenie życia zawodowego z rodzinnym (elastyczne formy i godziny pracy);
- warsztaty o tematyce równościowej;
- stosowanie języka „wrażliwego na płeć” w przygotowywanych dokumentach;
- monitoring uczestników projektu uwzględniający podział na płeć.

Najczęściej powtarzającymi się działaniami na rzecz samych uczestników projektów były:

- szkolenia/pogadanki na temat równości szans płci dla nauczycieli, rodziców, uczniów i dzieci przedszkolnych;
- zakup zabawek łamiących stereotypy płci;
- angażowanie obojga rodziców w równym stopniu w wychowanie dzieci i współpracę z szkołą/przedszkolem (w tym szczególnie ojców);
- tworzenie scenariuszy zajęć prowadzonych z zastosowaniem zasady równości szans kobiet i mężczyzn i ich stosowanie w ramach projektów;
- prowadzenie zajęć w sposób łamiący stereotypy płci, zarówno w przedszkolach, jak i szkołach, z zastosowaniem zabaw integracyjnych, zabaw ruchowych, scenek, prac plastycznych i rozmów;
- zachęcanie płci przeciwnej do udziału w zajęciach, które stereotypowo są przypisane do drugiej płci np. zachęcanie dziewcząt do udziału w zajęciach matematycznych, informatycznych, czy też chłopców do zajęć teatralnych, językowych, plastycznych czy tanecznych;
- przełamywanie segregacji na rynku pracy poprzez wskazywanie szerokich możliwości wyboru dalszej drogi życiowej bez ograniczeń stereotypów płci w trakcie zajęć z doradztwa zawodowego w szkołach.

Zasadę równości szans płci spełniały również projekty systemowe zrealizowane w Działaniu 9.2 przez Wydział Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego pt.:

- „*Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku*”,
- „*Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II*”.

W ramach tych projektów realizowano działania na rzecz równości szans płci poprzez:

- zatrudnianie kadry zarządzającej i personelu projektu na podstawie posiadanych kwalifikacji;
- monitorowanie uczestników projektu w sposób uwzględniający podział na płeć;
- zapewnienie dostępu do zajęć dodatkowych w równym stopniu dla chłopców jak i dla dziewcząt, (niezależnie od płci, stopnia sprawności, pochodzenia, statusu społeczno-ekonomicznego);
- zachęcanie płci przeciwnej do udziału w zajęciach, które stereotypowo są przypisane do drugiej płci np. zachęcanie dziewcząt do udziału w zajęciach uznawanych za typowo „męskie” (matematycznych, informatycznych, przedsiębiorczości) czy też chłopców do udziału w zajęciach uznawanych za domenę dziewcząt (do zajęć językowych, plastycznych czy gastronomicznych);
- przełamywanie segregacji na rynku pracy poprzez wskazywanie szerokich możliwości wyboru dalszej drogi życiowej bez ograniczeń stereotypów płci w trakcie zajęć z doradztwa zawodowego w szkołach i centrach kształcenia zawodowego.

- **Zwiększenie integracji w dziedzinie zatrudnienia i integracji społecznej innych grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, w tym osób niepełnosprawnych**

PRIORYTET VI:

Wśród projektów zrealizowanych w ramach zwiększenia integracji w dziedzinie zatrudnienia i integracji społecznej grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, w tym **osób niepełnosprawnych**, w ramach Priorytetu VI PO KL, na uwagę zasługiwały następujące projekty:

Projekt **Biznesklasa bez barier** (POKL.06.02.00-02-101/11) realizowany był przez Dolnośląską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. w okresie od 02.01.2012 r. do 31.10.2013 r. Działania skierowano do 32 osób niepełnosprawnych mających predyspozycje do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Głównym celem projektu było zwiększenie poziomu przedsiębiorczości i aktywności osób niepełnosprawnych poprzez udzielenie kompleksowego wsparcia z zakresu zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej. W projekcie przewidziano wsparcie szkoleniowo-doradcze polegające na: szkoleniach z zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, coachingu biznesowym, poradnictwie zawodowym oraz coachingu psychologicznym. Dodatkowo,

kompleksowe wsparcie zapewniało podstawowe i przedłużone wsparcie pomostowo-doradcze. Zrealizowano działania polegające na realizacji szkoleń, wypłacie środków finansowych na rozwój przedsiębiorczości, udzieleniu wsparcia pomostowego i doradczego, a także coachingu zaplanowanego w projekcie.

W okresie od 16.08.2012 r. do 15.08.2014 r. realizowany był przez Beneficjenta Instytut Organizacji Przedsiębiorstw i Technik Informatycznych InBIT Sp. z o.o. projekt **Czas na pracę! Szkolenia i staże dla osób niepełnosprawnych** (POKL.06.01.01-02-073/12), którego głównym celem było zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych poprzez realizację programów aktywizacji zawodowej i podniesienie mobilności geograficznej w regionie. W projekcie przyjęto, że spośród 60 zrekrutowanych osób niepełnosprawnych, 48 zakończy pełną ścieżkę zaplanowaną w projekcie. Warunkiem udziału w projekcie było posiadanie orzeczenia o lekkim lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności oraz wykształcenia na poziomie co najmniej średnim. W projekcie przewidziano wsparcie w postaci: doradztwa zawodowego, warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych, wsparcia psychologiczno-doradczego, a także szkolenia zawodowe. Moduły szkoleń zawodowych dotyczyły zawodu pracownika administracyjno-biurowego ze specjalnością księgowości, kadr, płac i obsługi sekretariatu. Dodatkowo, uczestnicy kierowani byli na staże zawodowe oraz otrzymali wsparcie dodatkowe w postaci szkoleń i egzaminów z zakresu ECDL. Mobilność geograficzną przewidziano w postaci zwrotu kosztów dojazdu z miejsca zamieszkania do miejsca pracy, dla tych uczestników, którzy podjęli zatrudnienie poza miejscem swojego zamieszkania. Założono, że 15 osób niepełnosprawnych w wyniku udziału w projekcie podejmie zatrudnienie (wskaźnik efektywności zatrudnieniowej), a ostatecznie zatrudnienie podjęły 23 osoby.

Projekt **Z niepełnosprawnością w branży IT** (POKL.06.01.01-02-047/12) realizowany był przez Beneficjenta Fundacja na rzecz integracji zawodowej, społecznej oraz rozwoju przedsiębiorczości VIA w okresie od 01.09.2013 r. do 31.07.2014 r. Głównym celem był wzrost zdolności do podjęcia i utrzymania zatrudnienia przez 48 bezrobotnych osób niepełnosprawnych. W projekcie założono zrekrutowanie 60 osób zamieszkujących w powiecie wrocławskim i powiecie m. Wrocław (w tym minimum po 20% miały stanowić osoby w wieku 18-24 lata, 50-64 lata, po 40% zamieszkujące na terenach wiejskich i długotrwale bezrobotne), które były zainteresowane podjęciem zatrudnienia w branży informatycznej. W projekcie przewidziano dla nich wsparcie w postaci: Indywidualnych Planów Działania, warsztatów aktywnego poszukiwania pracy, treningu umiejętności psychospołecznych, kursu obsługi komputera z ECDL Core, szkoleń zawodowych („Projektant stron internetowych”, „Grafik komputerowy”, „Specjalista ds. rozwoju stron internetowych, Internetu i Intranetu”, „Projektant baz danych”). Dodatkowo, kompleksowe wsparcie zapewniały staże/praktyki zawodowe, pośrednictwo pracy, jak również wsparcie psychologiczno-doradcze. Założono, że 18 osób niepełnosprawnych w wyniku udziału w projekcie podejmie zatrudnienie (wskaźnik efektywności zatrudnieniowej), a ostatecznie zatrudnienie podjęło 19 osób.

PRIORYTET VII:

Wśród projektów z obszaru zwiększenia integracji w dziedzinie zatrudnienia i integracji społecznej grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, w tym osób niepełnosprawnych w ramach Priorytetu VII między innymi realizowano poniższe projekty:

Projekt **Wsparcie od "A" do "Z" - Aktywizacja zawodowa osób bezdomnych z Wrocławskiego Koła Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta** (POKL.07.02.01-02-052/12) realizowany był w terminie 03.09.2012 - 30.10.2015 r przez Beneficjenta: Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Wrocławskie. Celem głównym projektu było nabycie umiejętności i kompetencji społeczno-zawodowych osób bezdomnych znajdujących się pod opieką Wrocławskiego Koła Towarzystwa im. Św. Brata Alberta, pozwalających na ograniczenie negatywnych konsekwencji i skutków wynikających z bezdomności. W projekcie zaplanowano udział 105 bezdomnych osób pozostających bez pracy (15 kobiet i 90 mężczyzn), w tym 40% uczestników stanowiły osoby w wieku 50-64 lat, a 30% otrzymywało zasiłek okresowy z tytułu niepełnosprawności. Długi okres bezdomności sprawia problem z „odnalezieniem się” w nowej rzeczywistości; osoby bezdomne nie posiadają umiejętności pozwalających im na znalezienie stałej pracy, tj. oszacowania własnych szans na rynku pracy, sposobów jej poszukiwania, przygotowywania dokumentów aplikacyjnych. Nie posiadają również umiejętności obsługi komputera (będącego jednym z głównych narzędzi poszukiwania pracy i sporządzania dokumentów aplikacyjnych). Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Wrocławskie zaproponowało cykl treningów pracy z doradcą zawodowym i edukacyjnym oraz spotkania z przedsiębiorcami, mające na celu przełamanie istniejących stereotypów. Innymi działaniami podjętymi w projekcie były między innymi: szkolenia zawodowe (uczestnicy projektu skorzystali z oferty rynkowej szkoleń, które były organizowane poza ośrodkiem; taki sposób organizacji szkoleń zewnętrznych miał charakter terapeutyczny, uczył samodzielności i poruszania się w społeczeństwie; Uczestnicy pozostawali pod opieką akompaniatora, który ich wspierał i motywował, a jednocześnie kontrolował ich udział w szkoleniach); staże zawodowe (uczestnicy przy wsparciu akompaniatorów

mieli poszukiwać pracodawcy, u którego mogliby odbyć staż w zakresie umiejętności zdobytych na szkoleniach). Ostatecznie w projekcie udział wzięło 136 osób (26 K i 110 M), a zakończyło 120 z nich (24 K i 96 M). Wyznaczone cele zostały osiągnięte, a zakładane wskaźniki zrealizowano na zaplanowanym poziomie.

Projekt **Centrum Telepracy** (POKL.07.04.00-02-011/13) realizowany przez Fundację Manufaktura Inicjatyw w okresie 1.04.2014 r.-30.06.2015 r., miał na celu złagodzenie problemu, jakim jest niski poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Grupę docelową projektu stanowiło 40 osób (24K i 16M) posiadających orzeczenie o stopniu niepełnosprawności. Byli to mieszkańcy powiatu dzierzoniowskiego w wieku 15-64 lata, pozostający bez zatrudnienia, w tym zarejestrowani w PUP. Co najmniej 60% uczestników projektu to osoby o umiarkowanym i/lub znacznym stopniu niepełnosprawności. Projekt zapewniał realizację zasad empowerment. Miał także wpływ na grupę inną, niż docelowa – zaplanowano akcję informacyjno-promocyjną skierowaną m.in. do przedsiębiorstw działających w regionie, przyczynił się do łagodzenia stereotypów dotyczących osób niepełnosprawnych. Dzięki zastosowaniu elementów programu aktywizacji społeczno-zawodowej, objęciu instrumentami rynku pracy (IPD, kursy zawodowe, wsparcie psychologiczno-doradcze, staże) osoby objęte projektem zwiększyły swoje szanse na zatrudnienie na regionalnym rynku pracy. W efekcie realizacji projektu 9 osób niepełnosprawnych podjęło zatrudnienie (osiągnięto wskaźnik efektywności zatrudnieniowej na poziomie 22,50%). Działania projektu przyczyniły się do wzmocnienia grupy osób znajdujących się w gorszej sytuacji na rynku pracy, m.in. poprzez zwiększenie dostępu do programów aktywizacji społeczno-zawodowej dla niepełnosprawnych kobiet. Wartością dodaną projektu była wymiana doświadczeń pomiędzy uczestnikami projektu, propagowanie technologii ICT jako jednej ze współczesnych kompetencji cywilizacyjnych oraz przełamywanie stereotypów dotyczących niepełnosprawności wśród społeczności Dolnego Śląska.

- **Innowacyjność oraz ponadnarodowość**

Należy podkreślić, iż IP, która była zobowiązana do zapewnienia realizacji projektów innowacyjnych i współpracy ponadnarodowej (tj. wartości rozliczonych wydatków) w wysokości 1-5% kwot wynikających z Porozumień zawartych w 2007 r., w każdym z Priorytetów spełniła powyższy wymóg.

Regionalna Sieć Tematyczna Województwa Dolnośląskiego (RST WD), powołana do życia Uchwałą PKM PO KL WD nr 13/2010, zwalidowała pozytywnie produkty z 19 projektów innowacyjnych testujących (7 projektów w ramach Priorytetu VI; 7 projektów w ramach Priorytetu VII; 2 projekty w ramach Priorytetu VIII oraz 3 projekty w ramach Priorytetu IX) – lista projektów dostępna jest w prezentacji stanowiącej załącznik do protokołu z XVII posiedzenia PKM PO KL WD w dniu 22 czerwca 2015 r. pod adresem: <http://efs.dolnyslask.pl/index.php?id=577>.

Rozwiązania (produkty finalne) wypracowane w ramach projektów innowacyjnych zrealizowanych na terenie Dolnego Śląska były wdrażane/ włączane do głównego nurtu polityki i praktyki za pomocą następujących narzędzi:

- zamieszczanie informacji o projektach innowacyjnych (produktach finalnych) na stronie internetowej IP pod adresem: www.efs.dolnyślask.pl i IP2 pod adresem: www.pokl.dwup.pl oraz w Biuletynie Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie dolnośląskim, wydawanym przez IP i dystrybuowanym poprzez Punkty informacyjne IP i IP2, RO EFS oraz jako insert w regionalnej i lokalnej prasie, np. informacja o projekcie innowacyjnym pn. „Szkoła życia”, realizowanym przez Stowarzyszenie Unia Przedsiębiorców Dolnego Śląska, ukazała się w nr 4 (24)/2013 Biuletynu; informacja o projekcie innowacyjnym pn. „Innowacyjna metoda kształtowania aktywnych postaw edukacyjno-zawodowych młodzieży gimnazjalnej z trudnościami z województwa dolnośląskiego”, realizowanym przez Szkołę Wyższą Psychologii Społecznej we Wrocławiu, ukazała się w Biuletynie nr 1-2(25-26)/2014 (artykuł: Szkoła nauczy praktycznego myślenia), natomiast informacja o projekcie innowacyjnym pn. „Nowy model nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i nauczanych indywidualnie”, realizowanym przez Fundację „Promyk Słońca”, ukazała się w Biuletynie nr 4(28)/2014 (artykuł: Edukacja – innowacja). Celem wskazanych działań było dotarcie do jak najszerszego grona odbiorców (mieszkańców Dolnego Śląska, partnerów społeczno-gospodarczy, jst) z informacją o zrealizowanych na Dolnym Śląsku projektach innowacyjnych w ramach PO KL, szczególnie pod kątem możliwości wykorzystania w praktyce wypracowanych w ich ramach rozwiązań (produktów finalnych);
- w ramach działań upowszechniających publikacja artykułów prasowych, emisja audycji radiowych i telewizyjnych oraz rozpowszechnianie publikacji podsumowujących realizację między innymi projektów innowacyjnych współfinansowanych ze środków EFS w ramach PO KL (np. albumy dobrych praktyk). Celem działania było poinformowanie społeczności Dolnego Śląska o projektach innowacyjnych zrealizowanych w regionie ze środków unijnych. Projekty nagrodzone w konkursie UMWD pt. „Niezwykła szansa dla zwykłych ludzi – najlepsze projekty EFS na Dolnym Śląsku”, przeprowadzonym w 2014 roku,

zostały umieszczone w wydanym w 2015 r. albumie promującym tzw. dobre praktyki pt. „LAUREACI KONKURSU NIEZWYKŁA SZANSA DLA ZWYKŁYCH LUDZI NAJLEPSZE PROJEKTY EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU SPOŁECZNEGO NA DOLNYM ŚLĄSKU”. Wśród projektów nagrodzonych i opublikowanych w albumie znalazły się też projekty innowacyjne: projekt innowacyjny pn. „Nowy model nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i nauczanych indywidualnie”, zrealizowany przez Fundację „Promyk Słońca” (I miejsce w kategorii: Priorytet IX PO KL) oraz projekt pn. „Trener Aktywności” (priorytet VII PO KL), zrealizowany przez Fundację Eudajmonia (wyróżnienie w konkursie). Celem działania był wzrost świadomości wśród mieszkańców regionu nt. wykorzystaniu środków unijnych m. in. na finansowanie rozwiązań innowacyjnych. Zarówno IP, jak i IP2, w ramach działań informacyjno-promocyjnych emitowała cykl audycji telewizyjnych promujących efekty wdrażania PO KL, np. podczas emisji kolejnego cyklu audycji telewizyjnych pt. „Niezwykła szansa dla zwykłych ludzi”, w których promowane były ciekawe i efektywne projekty realizowane ze środków EFS w województwie dolnośląskim, w dniu 6 października 2014 r. zaprezentowano na antenie regionalnej TVP materiał dotyczący projektu innowacyjnego testującego pn. „Trener aktywności” (Fundacja Eudajmonia);

- posiedzenia PKM PO KL WD - prezentacja podczas posiedzeń stanu wdrażania komponentu regionalnego PO KL, w tym, w zakresie realizacji projektów innowacyjnych; prezentacja produktów finalnych wypracowanych w ramach projektów innowacyjnych. Np. podczas XV posiedzenia PKM PO KL WD w dniu 20 listopada 2013r. omówiono stan wdrażania PO KL na Dolnym Śląsku, w tym stan realizacji projektów innowacyjnych wraz z ich charakterystyką, natomiast podczas XVII posiedzenia PKM PO KL WD w dniu 22 czerwca 2015 r. dokonano przeglądu projektów innowacyjnych, kładąc główny nacisk na prezentację wypracowanych w ich ramach produktów finalnych oraz zwracając szczególną uwagę na elementy wyróżniające, świadczące o ich wyjątkowości, innowacyjności, łatwości replikowania. Celem działania było poinformowanie Podkomitetu o realizowanych/ zrealizowanych na Dolnym Śląsku projektach innowacyjnych;
- spotkania przedstawicieli IP, IP2, RST oraz innych instytucji oraz beneficjentów realizujących projekty innowacyjne z terenu województwa dolnośląskiego oraz innych regionów – w ramach potrzeb zgłaszanych przez członków RST WD organizowano spotkania Grupy roboczej ds. produktów finalnych w Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędzie Pracy (DWUP). Celem działania było wsparcie beneficjentów realizujących projekty innowacyjne z EFS na terenie Dolnego Śląska w zakresie upowszechniania i włączania do głównego nurtu polityki;
- spotkania dla członków RST WD oraz innych instytucji działających w danym obszarze tematycznym. Spotkania (w podziale na grupy tematyczne) miały na celu zaprezentowanie zwalidowanych produktów na forum przedstawicieli RST oraz innych instytucji działających w danych obszarach. Były też okazją do wymiany doświadczeń. Np. 6 listopada 2014 r. odbyła się we Wrocławiu konferencja zorganizowana przez DWUP pt. "Osiem lat Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w województwie dolnośląskim oraz kontynuacja wsparcia z EFS w nowym okresie programowania 2014-2020", podczas której zaprezentowano projekty innowacyjne realizowane w ramach Priorytetu VI i VII PO KL, a także wypracowane w ich ramach produkty finalne, zaimplementowane na obszar aktywizacji zawodowej oraz produkty w postaci wypracowania nowatorskich metod integracji i aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Beneficjent Fundacja Edukacji Europejskiej osobiście zaprezentował projekt innowacyjny pn. „Młodzi Gniewni - wypracowanie nowych i skutecznych metod integracji społecznej młodzieży wykluczonej lub zagrożonej wykluczeniem społecznym” - Hostel dla Młodych Gniewnych, czyli jak skutecznie wspierać wychowanków placówek, realizowany w partnerstwie z PCPR w Wałbrzychu oraz Michael Tiffernus Instytut (Niemcy). Jednym z elementów konferencji był też panel dyskusyjny, podczas którego mówiono o tym, jak fundusze europejskie zmieniły i mogą zmienić życie Dolnoślązaków. Celem działania była wymiana doświadczeń i upowszechnienie projektów innowacyjnych;
- aktywność Sekretariatu RST WD w działaniach upowszechniających i włączających rozwiązania wypracowane w ramach projektów innowacyjnych do głównego nurtu polityki - sekretariat był aktywny do dnia 31 grudnia 2015 roku, zgodnie z treścią Uchwały nr 84/2015 RST WD w sprawie formalnego zakończenia prac Regionalnej Sieci Tematycznej w województwie dolnośląskim, podjętej w trybie pisemnej akceptacji (obiegowo) w dniu 08.07.2015 r. Działanie obejmowało głównie mailing. Sekretariat RST WD na bieżąco informował członków Sieci o działaniach upowszechniających, konferencjach, seminariach upowszechniających, organizowanych zarówno na terenie województwa dolnośląskiego, jak i innych województw. Sekretariat rozpowszechniał też informację o rocznej konferencji KIW pn. Targi Innowacji, aby

umożliwić poszczególnym grupom udział w targach oraz nawiązanie kontaktów, mających na celu praktyczne wykorzystanie zaprezentowanych innowacji społecznych.

Poniżej opisano przykłady projektów realizowanych w obszarze innowacyjności oraz ponadnarodowości w województwie dolnośląskim:

PRIORYTET VI:

W obszarze **innowacyjności** ogółem zawarto 7 umów o dofinansowanie na łączną kwotę 11 880 652,73 PLN – wszystkie produkty finalne projektów zostały pozytywnie zwalidowane. IOK ogłaszała konkursy w ramach Priorytetu VI o tematyce: *Działania służące wydłużeniu aktywności zawodowej oraz Poszukiwanie nowych, skutecznych metod aktywizacji zawodowej i społecznej grup docelowych wymagających szczególnego wsparcia*. Poniżej opisano jeden z przykładów projektów innowacyjnych.

Projekt ***Spróbujmy się zrozumieć*** (POKL.06.02.00-02-109/11) realizowany był przez Beneficjenta *Dobre Kadry. Centrum badawczo-szkoleniowe Sp. z o.o.* w okresie od 01.01.2012 r. do 31.12.2014 r. Grupę docelową stanowiło 90 osób, w tym 50 osób nieaktywnych zawodowo, 10 bezrobotnych i 30 zatrudnionych. Z ogółu 90 osób, 60 to osoby niepełnosprawne, a 30 osoby z terenów wiejskich. Użytkownikami produktu byli: trenerzy osób głuchych, pracodawcy, instytucje rynku pracy, natomiast odbiorcami - osoby z niepełnosprawnością słuchową, które chciały podnieść swoją aktywność zawodową i społeczną. Celem projektu było wypracowanie innowacyjnych rozwiązań w obszarze zwiększenia aktywizacji zawodowej i społecznej osób głuchych. Innowacyjność projektu przejawiała się przede wszystkim w skierowaniu wsparcia do osób głuchych, poprzez wykorzystanie nowych instrumentów do rozwiązania ich problemów. Założeniem projektu było, by dzięki wypracowaniu skutecznych form aktywizacji zawodowej osób głuchych poprawić ich sytuację ekonomiczną i status społeczny ich rodzin, jak również sprawić, by wypracowanie nowych rozwiązań w ofercie szkoleniowej pozwoliło w przyszłości na podjęcie działań nakierowanych na zmianę systemu kształcenia osób niesłyszących w Polsce. Produkt finalny projektu to pakiet *Aktywność bez barier*, składający się z: programów szkoleń tradycyjnych w polskim języku migowym („Język polski, jako język obcy” oraz „Społeczna aktywność”), programów 10 szkoleń e-learningowych w polskim języku migowym, podnoszących kompetencje zawodowe i kompetencje kluczowe osób niepełnosprawnych słuchowo, programu szkoleń polskiego języka migowego dla trenerów, programu szkoleń dla pracowników instytucji rynku pracy i pracodawców zatrudniających (chcących zatrudniać osoby głuche), poradnika trenera osób niepełnosprawnych słuchowo, słownika polskiego języka migowego w formie DVD, koncepcji portalu dla osób niesłyszących, modelu współpracy pomiędzy publicznymi i niepublicznymi instytucjami rynku pracy w zakresie wsparcia osób głuchych. Po fazie testowania i ewaluacji zewnętrznej produktu projektu powstał Produkt Finalny składający się z ww. elementów składowych. Uchwałą nr 32/2012 Regionalnej Sieci Tematycznej Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2012 r. została zaakceptowana strategia wdrażania projektu. Produkt Finalny projektu innowacyjnego został uznany za zwalidowany pozytywnie uchwałą nr 80/2014 z dnia 12 września 2014 r. Po pozytywnej walidacji prowadzono szereg działań upowszechniających i włączających, m.in. opracowano, wydano i rozdystrybuowano (w tym wśród decydentów z obszaru polityki rynku pracy oraz z obszaru edukacji) zbiorczą pracę zawierającą ostateczną wersję Produktu Finalnego. Przygotowano i rozpowszechniono również DVD z kursami. Przeprowadzono seminaria upowszechniające oraz upowszechniającą konferencję o charakterze ogólnopolskim. Dokonano publikacji artykułów przybliżających ideę projektu i jego produktu na portalu internetowym oraz w czasopismach poświęconych wdrażaniu funduszy strukturalnych w Polsce. Przeprowadzono działania mające na celu zaangażowanie regionalnych mediów w dyskusję na temat postrzegania osób niesłyszących i wdrażania efektywnych metod ich aktywizacji zawodowej. Przygotowano i rozesłano listy intencyjne prezentujące główną ideę projektu i Produktu Finalnego wraz z elektroniczną wersją materiałów wypracowanych w projekcie do decydentów różnego szczebla, działających w obszarach polityki rynku pracy oraz polityki oświatowej w Polsce. Projekt został zrealizowany, a cele projektu osiągnięte. Projekt był zgłaszany do konkursów Dobre praktyki EFS oraz prezentowany podczas konferencji organizowanej przed Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy. Informacje o projekcie w trakcie jego realizacji, jak i po zakończeniu znajdują się na stronie www.projekty.efs.gov.pl. Ponadto produkt jest wykorzystywany przez pracodawców, firmy z branż (IT, gastronomicznej, produkcyjnej, odzieżowej), które wdrożyły wypracowane rozwiązania dotyczące organizowania szkoleń i spotkań pracowniczych z udziałem osób głuchych. Część 2 Produktu Finalnego, czyli „Poradnik dla trenerów prowadzących kursy i szkolenia dla osób głuchych” jest wykorzystywany przy organizowaniu szkoleń przez osoby odpowiedzialne w firmach za szkolenie głuchych pracowników w miejscu pracy. Firmy korzystają też ze słownika PJM przygotowanego w ramach projektu, dzięki czemu najbliżsi współpracownicy osób niesłyszących mogą używać tego słownika do ułatwienia codziennej komunikacji. Z produktu (słownik PJM oraz kursy e-learningowe) korzystają także ośrodki szkolno-wychowawcze dla niesłyszących dzieci i młodzieży. Osoby

nieślyszące, instytucje, jak i pracodawcy mogą cały czas korzystać z portalu www.pracagluchych.pl, komunikować się z biurem projektu oraz pobierać materiały w wersji papierowej lub na CD/DVD. Projekt jest upowszechniany wśród instytucji i firm stale współpracujących z firmą Dobre kadry Sp. z o.o., czyli realizatorem projektu. Dodatkowo Beneficjent planuje wnioskować o środki z EFS i realizować kolejne projekty wykorzystujące wypracowane rozwiązania.

W obszarze **ponadnarodowości** ogółem zawarto 8 umów o dofinansowanie na łączną kwotę 6 272 058,78 PLN. Poniżej opisano jeden z przykładów projektów współpracy ponadnarodowej:

Projekt pt.: „**Enable - Workable**” realizowany był w okresie od 01.07.2013 r. do 30.11.2014 r. przez Beneficjenta: *Dobre Kadry. Centrum badawczo-rozwojowe Sp. z o.o.* Głównym celem projektu było wzmocnienie warunków dla rozwoju aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych na Dolnym Śląsku poprzez transfer rozwiązań stosowanych w tym obszarze na Malcie. Celem projektu było upowszechnianie i promocja alternatywnych i elastycznych form zatrudniania oraz metod organizacji pracy oraz rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie regionalnym i lokalnym. Założono i zrealizowano osiągnięcie następujących celów: 1) adaptacja w warunkach polskich rozwiązań wypracowanych na Malcie, dotyczących aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych; 2) upowszechnienie elastycznych form zatrudniania i metod organizacji pracy osób niepełnosprawnych oraz skutecznych form współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na Dolnym Śląsku. Zakres współpracy objąć miał opracowanie raportu dotyczącego skutecznych form aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych stosowanych na Malcie; 3) przygotowanie grupy trenerów (multiplikatorów) do szkoleń w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych (szkolenia multiplikatorów przez trenerów Inspire, wizyta studyjna multiplikatorów na Malcie – obserwacja stosowanych rozwiązań w praktyce); 4) przygotowanie i przeprowadzenie szkoleń nt. alternatywnych

i elastycznych form zatrudniania oraz metod organizacji pracy osób niepełnosprawnych dla przedstawicieli służb zatrudnienia i integracji społecznej; 5) upowszechnienie elastycznych form zatrudniania i metod organizacji pracy osób niepełnosprawnych oraz skutecznych form współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na Dolnym Śląsku (organizacja i przeprowadzenie szkoleń w tym obszarze); 6) promocja rozwiązań w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych (poprzez organizację konferencji, seminariów upowszechniających, przygotowanie i dystrybucję biuletynów tematycznych, opracowanie i druk publikacji). Grupą docelową projektu byli pracownicy publicznych i niepublicznych instytucji rynku pracy oraz integracji społecznej z województwa dolnośląskiego, którzy na co dzień działali na rzecz funkcjonowania osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Dużą popularnością cieszyły się szkolenia i seminaria, w których wzięło udział więcej osób niż pierwotnie zaplanowano. Działania projektu przewidywały: organizację szkoleń dla multiplikatorów (trenerów, przedstawicieli rynku pracy), wizytę studyjną na Malcie, organizację i przeprowadzenie szkoleń dla przedstawicieli służb zatrudnienia i integracji społecznej nt.: alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia oraz metod organizacji pracy osób niepełnosprawnych, jak również skutecznych form współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym i regionalnym. Ponadto, w projekcie przeprowadzono dwie konferencje: promocyjno-upowszechniającą i podsumowująco-upowszechniającą dla przedstawicieli służb zatrudnienia, integracji społecznej oraz pracodawców, a także 4 seminaria upowszechniające dla pracodawców. W ramach projektu powstał raport dotyczący sprawdzonych rozwiązań w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych stosowanych na Malcie oraz biuletyny dotyczące m.in. tematyki osób nieślyszących i osób z niepełnosprawnością umysłową, jak również kwestii życia społecznego osób niepełnosprawnych. Przygotowane zostały programy i materiały na szkolenia dla przedstawicieli służb zatrudnienia i integracji społecznej. Wszystkie zaplanowane w projekcie działania zostały zrealizowane, a cele projektu osiągnięte. Projekt został rozliczony w styczniu 2015 roku. Korzyści płynące z zastosowania wypracowanego produktu współpracy ponadnarodowej to: wykorzystanie gotowych rozwiązań wypracowanych i sprawdzonych w innych krajach UE; skuteczne wdrożenie narzędzi wspierających zatrudnianie osób niepełnosprawnych; zwiększenie świadomości przedstawicieli służb zatrudnienia i integracji społecznej w zakresie znaczenia aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych; zmiana stereotypów, przekonań panujących wśród pracodawców a dotyczących zatrudniania osób niepełnosprawnych; lepsze wykorzystanie potencjału osób niepełnosprawnych; korzyści w perspektywie długoterminowej, takie jak: zmniejszenie poziomu bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych, integracja społeczna osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych; wzrost konkurencyjności Dolnego Śląska. Projekt był zaprezentowany podczas konferencji Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy. Informacje o projekcie znajdują się na stronie www.projekty.efs.gov.pl. Beneficjent planuje wnioskować o środki z EFS i realizować kolejne projekty wykorzystujące wypracowane rozwiązania.

PRIORYTET VII

W obszarze **innowacyjności** zawarto 7 umów o dofinansowanie na kwotę 10 670 457,79 PLN - wszystkie produkty finalne projektów zostały zwalidowane. IOK ogłaszała konkursy w ramach Priorytetu VII o tematyce: *Poszukiwanie skutecznych metod zapewnienia trwałości funkcjonowania instytucji ekonomii społecznej; Zwiększenie oferty istniejących, wykreowanie nowych instytucji działających na rzecz integracji społecznej prowadzącej do zatrudnienia) grup marginalizowanych, wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz Współpraca podmiotów działających w obszarze zatrudnienia oraz integracji społecznej i pomocy społecznej z przedsiębiorcami w zakresie ułatwienia wchodzenia na rynek pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym.* W ramach upowszechniania działań prowadzonych w projektach innowacyjnych oraz osiągniętych efektów, informacje na ich temat zostały zaprezentowane podczas konferencji podsumowującej zorganizowanej przez Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy we Wrocławiu. Informacje na temat projektów, zarówno w trakcie ich realizacji, jak i po zakończeniu, umieszczane były również na stronach internetowych: www.projekty.efs.gov.pl, www.kiw-pokl.org.pl, a także www.pokl.dwup.pl (zakładka Innowacje Dolnego Śląska). Realizowane projekty były zgłaszane do konkursów: *Dobre praktyki EFS* (projekt „Młodzi Gniewni - wypracowanie nowych i skutecznych metod integracji społecznej młodzieży wykluczonej lub zagrożonej wykluczeniem społecznym” realizowany przez Fundację Edukacji Europejskiej) oraz *Regaty Rozwoju: Liderzy Innowacji i Współpracy Ponadnarodowej 2007-2013* (projekt „EIPD - nowa jakość doradztwa” realizowany przez POINT sp. z o.o.). Informacje dotyczące projektów innowacyjnych znalazły się również w artykułach prasowych, audycjach radiowych oraz filmach promocyjnych. Poniżej opisano jeden z przykładów projektów innowacyjnych.

Projekt **Trener Aktywności** (POKL.07.03.00-02-193/11) realizowany przez Beneficjenta *Fundacja Eudajmonia* w okresie 01.02.2012 r. - 31.01.2015 r. miał na celu zwiększenie oferty instytucji pomocy i integracji społecznej na Dolnym Śląsku poprzez opracowanie, przetestowanie i upowszechnienie modelu aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych będących klientami pomocy społecznej (Trener Aktywności - TA). Cele szczegółowe projektu realizowano poprzez: zwiększenie kompetencji 15 pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej w zakresie obsługi ON będących klientami PS poprzez przygotowanie do stosowania innowacyjnego rozwiązania modelu Trenera Aktywności; przetestowanie skuteczności modelu wsparcia ON będących klientami PS z udziałem jego odbiorców w tym 30 ON (w tym 20K) i 30 osób z otoczenia; zwiększenie współpracy 10 instytucji pomocy i integracji społecznej (5 partnerstw) z terenu Dolnego Śląska w obszarze aktywizacji ON, będących klientami PS poprzez zaangażowanie przedstawicieli tych instytucji do stosowania modelu TA. Produktem finalnym wypracowanym w ramach projektu jest *Przewodnik po Modelu Trener/-ka Aktywności*, który zawiera informacje oraz praktyczną wiedzę umożliwiającą wdrożenie innowacyjnej usługi aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością. Publikacja stanowi wynik doświadczeń zebranych w trakcie testowania skuteczności modelu oraz prac Grup Roboczych zaangażowanych w opracowanie wstępnej i ostatecznej jego wersji (w ich skład wchodził przedstawiciele publicznych i niepublicznych instytucji pomocy i integracji społecznej oraz instytucji rynku pracy). *Przewodnik* to kompendium wiedzy umożliwiające wdrożenie modelu w środowiskach lokalnych, przy jednoczesnym dopasowaniu jego formuły do panujących w nich warunków.

Po opracowaniu i testowaniu wstępnej wersji modelu Trener Aktywności oraz zatwierdzeniu produktu finalnego Beneficjent przystąpił do upowszechniania i włączania produktu finalnego do głównego nurtu polityki. Upowszechnianie modelu TA odbywało się poprzez prasę regionalną, stronę internetową, spoty radiowo-telewizyjne, ulotki informacyjno-promocyjne, konsultacje społeczne w powiatach z udziałem lokalnych działaczy oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych i osób niepełnosprawnych, szkolenia dla pracowników przedstawicieli publicznych i niepublicznych podmiotów integracji społecznej, spotkania informacyjne dla otoczenia osób z niepełnosprawnościami oraz konferencję kończącą projekt z udziałem potencjalnych i rzeczywistych użytkowników i odbiorców. W trakcie spotkania zaprezentowano finalną wersję modelu Trenera Aktywności wraz z rekomendacją do jej multiplikowania. Działania włączające odbywały się poprzez spotkania wdrożeniowe w 10 powiatach/gminach najbardziej aktywnych podczas spotkań informacyjno-konsultacyjnych, zainteresowanych lokalnym wdrażaniem usług w oparciu o model Trenera Aktywności oraz spotkania z decydentami szczebla lokalnego, przedstawicielami JST, IP2, a także decydentami szczebla wojewódzkiego.

Zgodnie z ankietą przesłaną przez Beneficjenta wypełnioną w okresie pół roku od zakończenia realizacji projektu przez użytkowników produktu, którzy brali udział w jego testowaniu, jego wdrożenie zadeklarował 1 Ośrodek Pomocy Społecznej, 1 Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i 1 Organizacja Pozarządowa. Z potencjalnych użytkowników produktu, którzy nie brali udziału w jego testowaniu, czyli podmioty/instytucje, które zostały przez Beneficjenta wykazane jako użytkownicy rozwiązania zarówno w wymiarze docelowym upowszechniania i włączania zadeklarowało wykorzystanie w swojej pracy wersji finalnej Przewodnika po Modelu Trener/-ka

Aktywności 3 Ośrodki Pomocy Społecznej, 3 Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, 3 Organizacje Pozarządowe, 1 Warsztat Terapii Zajęciowej, 1 Szkoła Specjalna oraz 1 Ośrodek Wsparcia.

W obszarze **ponadnarodowości** w Prioryecie VII zawarto 8 umów o dofinansowanie na kwotę 12 613 984,15 PLN. Poniżej opisano jeden z przykładów projektów współpracy ponadnarodowej:

Celem głównym **ponadnarodowego** projektu **Ośrodek wspierania ekonomii społecznej w Wałbrzychu** (POKL.07.02.02-02-008/12) realizowanego przez *Fundację Merkury* w okresie 01.01.2013-30.04.2015 r. było wzmocnienie potencjału instytucji otoczenia ekonomii społecznej w regionie wałbrzyskim, zapewniającej w sposób komplementarny i łączny usługi dla 45 podmiotów ekonomii społecznej, 100 osób fizycznych i 10 przedstawicieli osób prawnych wymienionych w ustawie o spółdzielniach socjalnych oraz utworzenie 5 podmiotów ekonomii społecznej. Zadaniem Ośrodka Wspierania Ekonomii Społecznej (OWES), wynikającym z kryterium dostępu, jest m.in. kontynuacja przez okres dwóch lat od zakończenia realizacji projektu funkcjonowania jako instytucja otoczenia sektora ekonomii społecznej, zapewniająca podmiotom ekonomii społecznej taki sam zakres form wsparcia, jaki świadczył w sposób komplementarny i łączny w ramach projektu. Usługi świadczone dla podmiotów ekonomii społecznej są charakterystyczne dla organizacji parasolowej, konsorcjum, klastra, zrzeszenia i nie są obecnie stosowane w Polsce przez organizacje pozarządowe (wyjątek stanowi konsorcjum powołane na potrzebę realizacji projektu/przetargu). W związku z tym projekt został rozszerzony o komponent ponadnarodowy w celu wykorzystania rozwiązań stosowanych w tym zakresie za granicą. W ramach projektu zaplanowano przeprowadzenie konferencji upowszechniającej, dotyczącej wyników działań międzynarodowych na temat możliwości rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w klastrach/instytucjach parasolowych.

Beneficjent zrealizował zakładane działania dotyczące współpracy ponadnarodowej (w tym m.in. raport dot. możliwości prawnych przeniesienia rozwiązań włoskich). Powyższe działania przyczyniły się bezpośrednio do zwiększenia potencjału OWES w regionie wałbrzyskim w zakresie finansowania jego działalności w okresie 34 miesięcy, poprzez import i adaptację nowych rozwiązań stosowanych we Włoszech w zakresie funkcjonowania organizacji parasolowych dla podmiotów ekonomii społecznej (wypracowana strategia finansowania OWES).

Współpraca z partnerem Włoskim przyczyniła się do opracowania przez Beneficjenta „*Analizy prawnoporównawczej statusu prawnego spółdzielni socjalnych w Polsce i we Włoszech*”. Zrealizowane zostały również działania współpracy ponadnarodowej dotyczące możliwości rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w klastrach/instytucjach parasolowych (liczba odbiorców 50), liczba odbiorców seminariów dotyczących możliwości przeniesienia rozwiązań włoskich do Polski – 30, liczba przedstawicieli PES z obszaru wsparcia, którzy wzięli udział w wizycie studyjnej we włoskiej organizacji parasolowej – 12. Największą korzyścią dla polskich partnerów była możliwość wdrażania funkcjonowania modelu organizacji parasolowej dla podmiotów ekonomii społecznej. Beneficjent zrealizował zakładane działania, cele oraz wskaźniki.

PRIORYTET VIII:

W obszarze **innowacyjności** ogółem zawarto 2 umowy o dofinansowanie na kwotę 3 292 794,28 PLN – produkty finansowe tych projektów zostały zwalidowane. IOK ogłaszała konkursy w ramach Priorytetu VIII o tematyce: *Analiza, testowanie i wdrażanie idei flexicurity, Mechanizmy w zakresie koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu (społecznego zaangażowania biznesu)* i *Wdrażanie strategii społecznej odpowiedzialności w przedsiębiorstwach*.

Z alokacji Działania 8.1 PO KL podpisano tylko jedną umowę na projekt innowacyjny z komponentem ponadnarodowym „**CSR drogą do innowacji**”, który zakładał poprawę jakości działań w zakresie wdrażania strategii CSR wśród 100 dolnośląskich MMŚP poprzez wypracowanie, przetestowanie, upowszechnienie i włączenie do polityki modelu biznesowego CSR, opartego na odpowiedzialnych społecznie relacjach z interesariuszami oraz pracownikami wzmocniającymi innowacyjność przedsiębiorstw. Projekt był realizowany w terminie 01.02.2012 r. - 31.01.2015 r. przez Agencję Rozwoju Innowacji S.A. w partnerstwie krajowym z Dolnośląskim Związkiem Pracodawców i Powiatem Legnickim oraz w partnerstwie ponadnarodowym z firmą GoodBrand z Wielkiej Brytanii. W ramach etapu upowszechniania w projekcie prowadzone były intensywne działania promocyjne (aktualizacja strony, platformy www, kont społecznościowych, III etap kampanii promocyjnej - nastawiony przede wszystkim na promocję samego modelu jak i zachęcenie firm do skorzystania z niego). Ponadto trwały dodatkowe działania związane z upowszechnieniem projektu - zachęcanie firm do udziału w II edycji Certyfikacji w ramach projektu, promocja narzędzia na portalach poświęconych CSR i w dolnośląskich izbach gospodarczych. Zorganizowane zostały też 4 spotkania z przedsiębiorcami i przedstawicielami JST - odbyły się spotkania w Legnicy, Wrocławiu oraz w Jeleniej Górze i Wałbrzychu. Projekt promowany był też na wydarzeniach związanych z CSR i innowacjami, m.in. na Konferencji organizowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu oraz na Targach Innowacji organizowanych przez KIW. W dniu 15.01.2015 r. odbyła

się Międzynarodowa Konferencja na zakończenie realizacji projektu. Kontynuowana i zakończona została także kampania promująca projekt w prasie i internecie. Wśród dolnośląskich przedsiębiorców rozesłano także mailing upowszechniający narzędzie Arinova oraz przeprowadzono kampanię promocyjną (artykuły w prasie) o firmach biorących udział w projekcie na etapie upowszechniania. Beneficjent osiągnął wszystkie założone we wniosku o dofinansowanie rezultaty i produkty, które zostały osiągnięte w 100%, a w większości przypadków przekroczone.

W obszarze **ponadnarodowości** w Priorytecie VIII ogółem zawarto 5 umów o dofinansowanie na kwotę 5 568 947,74 PLN. Poniżej opisano jeden z przykładów projektów współpracy ponadnarodowej:

W Działaniu 8.2 PO KL realizowany był projekt współpracy ponadnarodowej pt. **"PN-Jednostki naukowe+przedsiębiorcy = rozwój współpracy w zakresie genetyki na Dolnym Śląsku"**, zrealizowany przez Związek Pracodawców Zdrowia Dolnego Śląska w terminie 01.07.2013 r. - 31.12.2014 r. Partnerem ponadnarodowym w projekcie było duże przedsiębiorstwo Applied Biology z USA. Projekt zakładał realizację współpracy ponadnarodowej w oparciu o model 3 i realizowany był w ramach specjalizacji medycznej uznanej za dziedzinę o dużym potencjale innowacyjno-wdrożeniowym określonym w RSI dla WD 2011-2020. Zaadaptowany model miał na celu rozwój współpracy jednostek naukowych z przedsiębiorstwami branży medycznej w zakresie innowacji i transferu technologii w obszarze genetyki na Dolnym Śląsku. W projekcie wzięło udział 70 przedsiębiorstw oraz 100 pracowników tych przedsiębiorstw, a także 10 doktorantów i 1 jednostka naukowa. W ramach projektu powstały:

- 1) Platforma ELIS (E-Learning Interactive Service) stanowiąca bazę wiedzy z zakresu genetyki zarówno dla jednostek naukowych, doktorantów, uczelni, przedsiębiorców (lekarzy), jak i pacjentów. Umożliwia nawiązanie współpracy stronom - JN, przedsiębiorcom, uczelniom, jednostkom B+R i innym oraz zadawanie pytań on-line lub też spotykanie się z ekspertami w chatroomach;
- 2) 4 rekomendacje pn. „Wdrożenie modelu współpracy JN z Przedsiębiorcami w obszarze genetyki” mające na celu import i adaptację modelu współpracy jednostek naukowych z przedsiębiorcami, który funkcjonuje w Stanach Zjednoczonych Ameryki w obszarze diagnostyki molekularnej;
- 3) „Modelowa dokumentacja wdrożeniowa dla podmiotów leczniczych POZ” zawierająca informacje na potrzeby przedsiębiorstw branży medycznej będących odbiorcami wsparcia;
- 4) „Dokumentacja wdrożeniowa dla 1 Jednostki Naukowej” opisująca rolę jednostki naukowej we wdrażaniu testów DNA do praktyki medycznej, formułuje bariery prawne, instytucjonalne i społeczne;
- 5) Publikacja pn. „Katalog Dobrych Praktyk” zawierająca pochodzące z USA konkretne przykłady współpracy jednostek naukowych z biznesem w obszarze genetyki;
- 6) Poradnik pn. „Testy DNA w praktyce lekarza POZ, Powikłania zakrzepowo-zatorowe” zawierający propozycje kilku testów DNA, które zdaniem autorów mogą być przydatne także w praktyce lekarzy rodzinnych;
- 7) Prezentacje przygotowane na lokalne prezentacje i seminaria oraz konferencję zamykającą projekt;
- 8) Webcasty pn. „Personalizacja leczenia – farmakogenetyka” oraz „Medycyna spersonalizowana” stanowiące edukacyjny materiał audiowizualny.

PRIORYTET IX:

W obszarze innowacyjności ogółem zawarto 3 umowy o dofinansowanie na kwotę 4 004 700,52 PLN - wszystkie zostały pozytywnie zwalidowane. Poniżej opisano dwa projekty innowacyjne:

Projekt pt. **"Szkoła życia"** (POKL.09.05.00-02-314/11) zrealizowany przez Stowarzyszenie Unia Przedsiębiorców Dolnego Śląska. Celem głównym i produktem finalnym projektu było wypracowanie, upowszechnienie i wdrożenie nowej formuły procesu dydaktycznego ukierunkowanego na efekty uczenia się dla młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym lub niedostosowanej społecznie. W ramach projektu opracowano:

- program wyjazdu survivalowego dla „trudnej młodzieży” - na zasadzie obozu „szkoły życia”, w tym poradnik zawierający wskazówki techniczne i formalno-prawne organizacji obozu, założenia i wskazówki do zajęć survivalowych, założenia dot. technik i metod pracy socjoterapeutycznej z młodzieżą w trakcie trwania obozu, techniki i instrumenty do ewaluacji „szkoły życia”;
- program warsztatu ukierunkowanego zawodowo dla „trudnej młodzieży” – zawierający wskazania dotyczące metod i technik pracy z określoną grupą odbiorców, zalecenia co do sposobu organizacji warsztatów i ich program oraz wskazówki do sposobu planowania ścieżki zawodowej z uwzględnieniem specyfiki odbiorców;
- program pracy wolontarystycznej uwzględniający specyfikę „trudnej młodzieży” – program zawierający opis doświadczeń w pracy z młodzieżą metodą wolontariatu oraz wskazówki metod pracy, określający cele szczegółowe, prawa i obowiązki wolontariusza, kodeks etyczny i sposoby ewaluacji.

Działania upowszechniające realizowane były poprzez rozpropagowanie informacji oraz zwiększenie wiedzy na temat zalet produktu finalnego, zachęcenie podmiotów/instytucji do jego stosowania oraz uzyskanie wsparcia dla realizacji działań włączających. Obejmowały one druk i kolportaż materiałów informacyjnych oraz raportu z ewaluacji zewnętrznej, organizację konferencji regionalnej oraz konferencji o zasięgu ogólnopolskim.

Działaniem włączającym do głównego nurtu polityki był transfer wiedzy o modelu i zastosowanych rozwiązaniach do podmiotów zainteresowanych jego zastosowaniem oraz wpływ na zmiany regulacji prawnych, które mogły umożliwić wdrożenie rozwiązań w instytucjach zajmujących się socjalizacją i resocjalizacją młodzieży. Działania włączające były skierowane m.in. do przedstawicieli organów nadzoru, decydentów – przedstawicieli regionalnych i krajowych instytucji z obszaru oświaty i edukacji (pracowników kuratoriów, MEN, MS, MPiPS, przedstawicieli czołowych organizacji pozarządowych). Zorganizowano spotkania informacyjne dla decydentów oraz wysłano listy rekomendujące wdrożenie nowej formuły procesu dydaktycznego.

Podejście zaproponowane w projekcie nie było dotychczas powszechnie stosowane w pracy profilaktycznej w Polsce. Nowością w projekcie było wykorzystanie nowego instrumentu, jakim jest połączenie w działaniach na rzecz trudnej młodzieży elementów edukacyjnych, survivalu oraz elementów pracy wolontarystycznej. Tak zaprojektowany proces dydaktyczny umożliwia udzielenie kompleksowego wsparcia: wzmacnia psychologicznie odbiorcę, umożliwia mu diagnozę swoich możliwości i oczekiwań pod kątem zawodowej przyszłości oraz pomaga wejść do społeczeństwa poprzez pracę jako wolontariusz na rzecz organizacji pozarządowej.

Skuteczność zaproponowanego rozwiązania potwierdzają wyniki ankiet adresowanych do wybranej grupy uczestników zajęć, zarówno młodzieży zagrożonej lub niedostosowanej społecznie jak też mentorów wywodzących się spośród pedagogów, psychologów, pracowników zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich itp. W trakcie prowadzonych zajęć osiągnięto wśród młodzieży zrozumienie oraz akceptację faktu, że funkcjonowanie w społeczeństwie wymaga ustalania i przestrzegania wcześniej ustalonych norm i praw, a prowadzone zajęcia skutecznie skierowały uwagę młodzieży na ciekawe formy aktywności, których nie znali bądź dotychczas nie doświadczali. Praca mentorów doprowadziła również do zadowalającego przesunięcia punktu ciężkości zachowań z agresywnych w kierunku bardziej asertywnych.

Informacja o projekcie innowacyjnym pn. „Szkoła życia”, realizowanym przez Stowarzyszenie Unia Przedsiębiorców Dolnego Śląska, ukazała się w nr 4 (24)/2013 Biuletynu EFS.

Projekt pt. **„Nowy model nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i nauczanych indywidualnie”** (POKL.09.05.00-02-311/11) zrealizowany przez Fundację „Promyk Słońca”.

Celem głównym i produktem finalnym projektu było opracowanie i wdrożenie nowej formy nauczania zdalnego w nauczaniu uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych (niepełnosprawnych, ze specyficznymi trudnościami i szczególnie zdolnych) i nauczanych indywidualnie. W ramach projektu opracowano nowy model nauczania uczniów ze szkół podstawowych i gimnazjów w postaci publikacji z zestawem wytycznych dotyczących organizacji Ponadzkolnego Centrum Nauczania, sposobu finansowania modelu nauczania zdalnego, rekrutacji uczniów i nauczycieli, programem szkolenia nauczycieli, nową metodyką nauczania, metodą mierzenia jakości nauczania, instrukcją dla nauczycieli, rekomendacjami dot. doboru narzędzi elektronicznych.

Działania upowszechniające realizowane były poprzez utworzenie strony www, na której umieszczone zostały informacje dot. testów i produktu finalnego. W prasie ukazały się artykuły upowszechniające produkt, zorganizowano konferencję dla przedstawicieli m.in. MEN, JST, nauczycieli). Produkt finalny został wydany w formie publikacji książkowej wraz z płytą zawierającą konspekty przykładowych lekcji i zestawy ćwiczeń. Publikacja została również umieszczona w internecie.

Działania włączające skutkowały przekazaniem do MEN raportu z wynikami testu i propozycją zmian legislacyjnych umożliwiających włączenie produktu do głównego nurtu polityki.

Nowość w zrealizowanym projekcie polegała na organizacji kształcenia i wspierania uczniów objętych indywidualnym nauczaniem i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ze szkół podstawowych i gimnazjów, w oparciu o technologię informacyjno-komunikacyjną. Ten model przewiduje prowadzenie zajęć na odległość w wirtualnym środowisku na platformie edukacyjnej.

Wyniki ewaluacji wskazują, że najbardziej wskazane jest łączenie tradycyjnego nauczania z nauczaniem zdalnym na platformie edukacyjnej ze względu na większą atrakcyjność dla uczniów.

Projekt został nagrodzony (I miejsce w kategorii Priorytet IX PO KL) w konkursie UMWD pt. „Niezwykła szansa dla zwykłych ludzi – najlepsze projekty EFS na Dolnym Śląsku”, przeprowadzonym w 2014 roku, został umieszczony w wydany w 2015 r. albumie promującym tzw. dobre praktyki pt. „LAUREACI KONKURSU NIEZWYKŁA SZANSA DLA ZWYKŁYCH LUDZI NAJLEPSZE PROJEKTY EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU SPOŁECZNEGO NA DOLNYM ŚLĄSKU”.

W obszarze **ponadnarodowości** w Prioryecie IX ogółem zawarto 4 umowy o dofinansowanie na kwotę 4 977 444,80 PLN. Poniżej opisano jeden z przykładów projektów współpracy ponadnarodowej:

Projekt pt. **"Mój drugi zawód"** (POKL.09.04.00-02-039/11) realizowany był przez Fundację Ka-Tet w okresie 01.03.2012 – 30.07.2014 r. Partnerem ponadnarodowym było niemieckie stowarzyszenie Gehörlosenverein Niederschlesien e.V., Beratungsstelle für Hörgeschädigte Görlitz. Realizację projektu oparto na modelu 1 - wymiana informacji i doświadczeń oraz modelu 3 - import, eksport i adaptacja nowych rozwiązań do własnej sytuacji. Projekt wykorzystywał doświadczenia niemieckiego partnera w obsłudze głuchych i adaptował je do polskiego systemu kształcenia ustawicznego. Projekt zakładał wspólne stworzenie i wdrożenie programu nauczania, co miało uczynić z nauczycieli szkolnych profesjonalnych wykładowców i pozwolić im kształcić osoby dorosłe na tłumaczy języka migowego, a także w zakresie praktycznej obsługi głuchych w urzędach i służbach ratowniczych. W ramach współpracy ponadnarodowej omawiano przebieg szkoleń, wyniki egzaminów, kwestie związane z przygotowaniem konferencji podsumowującej. Wspólnie przeprowadzono ewaluację praktyki wykładowców oraz opracowano końcowe zalecenia. Na zakończenie realizacji projektu opracowano cele i strategie dalszej współpracy w celu utworzenia sprawnie funkcjonującego systemu pośrednictwa w usługach tłumaczy języka migowego na Dolnym Śląsku. W ramach współpracy ponadnarodowej opracowano diagnozę dotyczącą trudności w obsłudze osób głuchych w administracji publicznej, zalecenia do stworzonego w ramach projektu programu nauczania, materiały dydaktyczne wykorzystane w trakcie kursów i szkoleń.

W projekcie zostały wytworzone produkty:

- a) Poradnika metodycznego
- b) Podręcznika trenera
- c) Podręcznika zawierającego kurs języka migowego w trzech stopniach wraz z płytami CD

Ad. a) Poradnik metodyczny - zawiera zaadaptowane rozwiązania niemieckie z zakresu obsługi osób niesłyszących oraz produkt z PIW EQAL zaimplementowany na potrzeby projektu - wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami niesłyszącymi i słabosłyszącymi, opracowane przez prof. B. Szczepankowskiego (projekt nr A0571 pt: *Partnerstwo na rzecz zwiększenia Dostępności Rynku dla os. Niewidomych*). W poradniku przedstawiono definicję osoby z uszkodzonym słuchem, jej tożsamość środowiskową, główne problemy rozwojowe i życiowe, z którymi się boryka, specyfikę porozumiewania się z osobami z uszkodzonym słuchem oraz społeczny odbiór tych osób. Zawarto opis warsztatu trenera w zakresie prowadzenia szkolenia oraz metodyki nauczania języka obcego/migowego (planowanie szkolenia, przygotowanie materiałów szkoleniowych, prowadzenie zajęć). Poradnik może być przydatny dla nauczycieli/wykładowców prowadzących zajęcia dydaktyczne z osobami niesłyszącymi (w tym nauczających języka migowego), a także dla pracowników urzędów pod kątem obsługi niesłyszących interesariuszy.

Ad. b) Podręcznik trenera - zawiera zaadaptowane rozwiązania niemieckie z zakresu obsługi osób niesłyszących. Podręcznik dedykowany jest nauczycielom języka migowego. Został opracowany, aby przygotować przyszłych trenerów do prowadzenia zajęć metodami aktywnymi. Podręcznik dotyczy skuteczności nauczania aktywnego, obejmuje zagadnienia dotyczące trenera i grupy (w tym procesy i zjawiska zachodzące w grupie, etapy rozwoju grupy), projektowania szkolenia, trudnych sytuacji występujących w czasie szkoleń. Zawarta w nim wiedza ma charakter uniwersalny, niezależny od treści, które są przedmiotem nauczania, co umożliwi nauczycielom języka migowego uzyskanie kompetencji potrzebnych do nauczania osób dorosłych i realizacji szkoleń o dowolnej tematyce.

Ad. c) Podręcznika zawierającego kurs języka migowego w trzech stopniach wraz z płytami CD -

Podręcznik podzielono na 3 stopnie języka migowego. Opracowany został we współpracy z partnerem ponadnarodowym (Gehörlosenverein Niederschlesien e.V., Beratungsstelle für Hörgeschädigte Görlitz) - w oparciu o metodę nauczania Systemu Języka Migowego oraz Języka Miganego (naturalny język głuchych). Pozwala opanować ponad 2000 słów i znaków (również zagadnienia związane z kulturą Głuchych, opis sposobów komunikacji z osobami z uszkodzonym słuchem, opis anatomii i fizjologii narządu słuchu oraz przyczyn, rodzajów i konsekwencji uszkodzeń słuchu). Każdej z trzech części towarzyszy płyta CD zawierająca wizualizację treści zawartych w podręcznikach ułatwiająca naukę w domu oraz powtórki materiałów. Podręcznik ma charakter uniwersalny i może służyć każdej osobie chcącej poznać język migowy, w związku z czym może być przydatny dla pracowników urzędów pod kątem obsługi niesłyszących interesariuszy.

4. Informacja o przeprowadzonych w ramach Priorytetu kontrolach oraz ich wynikach²

4.1 Informacja o wykrytych nieprawidłowościach i uchybieniach podczas kontroli systemowych oraz kontroli realizacji projektów w ramach Priorytetu w danym okresie sprawozdawczym

Przeprowadzone w latach 2008 – 2015 czynności kontrolne wykazały między innymi następujące uchybienia i nieprawidłowości występujące podczas realizacji kontrolowanych projektów:

- brak metodologii naliczenia kosztów pośrednich,
- ponoszenie z konta projektu wydatków niewykazywanych we wniosku o płatność,
- brak możliwości powiązania dokumentacji finansowej przedstawionej podczas kontroli z kontrolowanym projektem,
- rozliczanie we wniosku o płatność wydatków w kwocie wyższej niż wynika to z przedstawionego podczas czynności kontrolnych dokumentu źródłowego,
- niewykazywanie w składanych wnioskach o płatność i/lub niedokonywanie zwrotu naliczonych odsetek od środków na projektowym rachunku bankowym,
- niezakwalifikowanie do cross-finansingu wydatku spełniającego definicję wydatku poniesionego w ramach cross-finansingu zgodnie z Zasadami finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- zakwalifikowanie do cross-finansingu wydatków, które nie mieszczą się w definicji zawartej w Zasadach finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- brak opisów dokumentów księgowych zgodnie z Zasadami finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- rozbieżności pomiędzy zestawieniem dokumentów potwierdzających poniesione wydatki stanowiącym załącznik do wniosku o płatność, a oryginalnym dokumentem księgowym,
- przekroczenie limitu wydatków w ramach cross-finansingu zaplanowanego we wniosku o dofinansowanie projektu,
- dwukrotne rozliczanie tego samego wydatku (podwójne finansowanie),
- brak zatwierdzenia faktur pod względem merytorycznym i formalno-rachunkowym przez upoważnione osoby,
- wydatkowanie środków w sposób nieracjonalny i nieefektywny, tj. niezgodny z zapisami Wytocznych w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach PO KL,
- zatrudnianie personelu projektu niezgodnie z wymaganą zapisami Wytocznych w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach PO KL zasadą efektywnego zarządzania finansami,
- niezasadne wypłacanie wynagrodzeń,
- realizacja płatności w ramach projektu z innych niż wyodrębnione dla projektu rachunków bankowych.
- nieprawidłowości dotyczące zwrotu kosztów dojazdu,
- brak deklaracji przystąpienia do projektu uczestników projektu,
- wykazywanie w kartach czasu pracy nieprawdziwych informacji,
- niespełnianie przez uczestników projektu kryteriów wskazanych we wniosku o dofinansowanie projektu,
- brak potwierdzeń uczestników projektu o skorzystaniu z oferowanych form wsparcia,
- niezgodności dotyczące liczby osób uczestniczących w projekcie, miejsca realizowania usługi oraz osoby prowadzącej usługę z założeniami projektu,
- brak kwalifikacji osoby zatrudnionej w ramach projektu,
- przekroczenie dopuszczalnego wymiaru godzin określonego w Wytocznych w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- brak dokumentów potwierdzających realizację formy wsparcia oraz wydania certyfikatów potwierdzających ukończenie szkolenia przez uczestników projektu,
- udzielenie wsparcia osobom nie spełniającym określonych we wniosku o dofinansowanie kryteriów rekrutacyjnych,
- udział osób zatrudnionych jako kadra zarządzająca projektu w formach wsparcia jako uczestnicy projektu,
- brak dokumentów potwierdzających kwalifikowalność uczestników projektu,
- funkcjonowanie punktu przedszkolnego bez wymaganych zezwoleń wynikających z przepisów prawa krajowego

² Dotyczy sprawozdań rocznych i sprawozdania końcowego

- nieterminowe informowanie lub brak informacji o zamiarze powierzenia przetwarzania danych osobowych podmiotowi wykonującemu zadania związane z udzielaniem wsparcia, powierzeniem przetwarzania danych osobowych i realizacją projektu,
- rozbieżność między danymi wprowadzanymi do Formularza PEFS 2007 dla PO KL a danymi wynikającymi z przedstawionych podczas czynności kontrolnych dokumentów,
- udostępnienie danych osobowych uczestników projektu z pominięciem zapisów umowy o dofinansowanie projektu,
- brak dokumentacji w zakresie ewidencji osób upoważnionych do przetwarzania danych osobowych,
- brak odrębnych umów na przetwarzanie danych osobowych uczestników projektu pomiędzy Beneficjentem a podmiotem wykonującym zadania w ramach projektu,
- rozbieżności pomiędzy informacjami zawartymi w postępie rzeczowym wykazanym we wnioskach o płatność,
- dopuszczenie do udziału w postępowaniu określonym ustawą prawo zamówień publicznych nieważnej oferty podlegającej odrzuceniu,
- brak dokumentów stanowiących podstawę szacowania wartości zamówienia,
- niestosowanie ustawy prawo zamówień publicznych,
- przeprowadzanie pozornych postępowań związanych z zasadą konkurencyjności,
- nieprzestrzeganie zapisów zasady konkurencyjności przy wyłonieniu wykonawcy,
- zlecenie świadczenia usług partnerowi projektu,
- niskie poziomy osiągnięcia wskaźników założonych we wniosku;

Przeprowadzone przez Instytucję Pośredniczącą kontrole systemowe w instytucji wdrażającej (Instytucji Pośredniczącej II stopnia) wykazały między innymi następujące uchybienia:

- wypełnianie Kart Oceny Merytorycznej w sposób wadliwy i/lub niepełny,
- wypełnianie *Dokumentów uszczegóławiających stanowisko oceniającego* w sposób wadliwy i/lub niepełny,
- brak w notatkach służbowych sporządzonych przez Przewodniczącego KOP uzasadnienia podjętej przez niego decyzji,
- przekroczenie terminów na wysłanie pism do Beneficjenta informujących o wynikach oceny merytorycznej,
- podejmowanie sprzecznych z *Zasadami dokonywania wyboru projektów w ramach PO KL* decyzji o przedłużeniu posiedzenia Komisji Oceny Projektów.
- nieproporcjonalnie wysoki budżet przyjętych do realizacji projektów w stosunku do zaplanowanych działań,
- wprowadzanie danych do Krajowego Systemu Informatycznego (SIMIK 07-13) sprzecznie z wytycznymi,
- brak nadzoru przełożonych nad wykonywanymi zadaniami,
- brak zachowania ścieżek postępowania wskazanych w instrukcjach wykonawczych,
- niewywiązywanie się z deklaracji umieszczonych w dokumentacji konkursowej,
- przekazywanie na posiedzenia Komisji Oceny Projektów wniosków o dofinansowanie realizacji projektów poza ustaloną w dokumentacji konkursowej kolejnością,
- nieprzestrzeganie przez Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy w Wałbrzychu zapisów *Zasad dokonywania wyboru projektów w ramach PO KL, Zasad finansowania oraz Instrukcji wykonawczych instytucji wdrażającej (Instytucji Pośredniczącej II stopnia) Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Wałbrzychu,*
- sprzeczność treści części wniosków o dofinansowanie realizacji projektu z zapisami *Szczegółowego Opisu Priorytetów PO KL, Planu działania* lub zapisów dokumentacji konkursowej we wnioskach o dofinansowanie.

4.2 Liczba przeprowadzonych kontroli realizacji projektów na miejscu w ramach Priorytetu/ Działania na podstawie KSI SIMIK 07-13 w danym okresie sprawozdawczym

Priorytet/ Działanie	Kontrole projektów		Wizyty monitoringowe
	planowane	doraźne	
Priorytet VI	242	31	170
Działanie 6.1	167	19	121
Działanie 6.2	51	6	37
Działanie 6.3	24	6	12
Priorytet VII	503	24	401
Działanie 7.1	305	10	261

Działanie 7.2	108	9	87
Działanie 7.3	70	5	35
Działanie 7.4	20	0	18
Priorytet VIII	302	24	288
Działanie 8.1	259	18	273
Działanie 8.2	43	6	15
Priorytet IX	749	60	390
Działanie 9.1	347	28	180
Działanie 9.2	27	5	10
Działanie 9.3	19	4	10
Działanie 9.4	38	7	20
Działanie 9.5	232	6	84
Działanie 9.6	86	10	86

4.3 Liczba przeprowadzonych kontroli systemowych w danym okresie sprawozdawczym

Nazwa instytucji, w której przeprowadzono kontrolę	Kontrole systemowe	
	planowane	doraźne
Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy	8	15

4.4 Liczba przeprowadzonych kontroli sprawdzających wdrożenie zaleceń pokontrolnych w ramach Priorytetu/ Działania w danym okresie sprawozdawczym

Priorytet/ Działanie	Na miejscu (na podstawie KSI SIMIK 07-13)	Weryfikacja korespondencyjna (na podstawie danych własnych)
Priorytet VI	0	233
Działanie 6.1	0	158
Działanie 6.2	0	51
Działanie 6.3	0	24
Priorytet VII	0	441
Działanie 7.1	0	253
Działanie 7.2	0	105
Działanie 7.3	0	61
Działanie 7.4	0	22
Priorytet VIII	0	384
Działanie 8.1	0	371
Działanie 8.2	0	13
Priorytet IX	0	258
Działanie 9.1	0	78
Działanie 9.2	0	7
Działanie 9.3	0	1
Działanie 9.4	0	28
Działanie 9.5	0	16
Działanie 9.6	0	128

4.5 Informacja o działaniach kontrolnych podjętych przez inne instytucje w danym okresie sprawozdawczym

Poniżej przedstawiono informacje na temat działań kontrolnych podjętych przez inne instytucje, o których IP oraz IP2 posiadają wiedzę.

1. Komisja Europejska:

- audyt systemu zarządzania i kontroli w Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędzie Pracy przeprowadzony w dniach 24 i 25 października 2011 r.

2. Europejski Trybunał Obrachunkowy:

- kontrola projektu firmy Mediator Ośrodek Szkoleń i Doradztwa Gospodarczego Krzysztof Wierzęć o numerze POKL.08.01.01-02-282/08 pn. *Profesjonalni i skuteczni* przeprowadzona w dniach od 10 stycznia do 4 lutego 2011 roku - brak uchybień,

- kontrola projektu Wydziału Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego o numerze POKL.09.02.00-02-001/10 pn. *Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II* przeprowadzona w I kwartale 2014 roku - brak uchybień,

- kontrola projektu Krajowej Izby Gospodarczej o numerze POKL.08.01.01-02-233/12 pn. *MICROSOFT i CISCO dla Dolnośląskich MMŚP* przeprowadzona w okresie luty - marzec 2015 roku - uchybienia,

3. Instytucja Audytowa:

- kontrola projektów: Wrocławskiej Rady Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych o numerze POKL.06.01.01-02-089/07 pn. *Nowy zawód szansą dla kobiet z obszarów wiejskich*; Powiatu Trzebnickiego/Powiatowego Urzędu Pracy w Trzebnicy o numerze POKL.06.01.03-02-012/08 pn. *Po kapitał*; Powiatowego Urzędu Pracy w Głogowie o numerze POKL.06.01.03-02-024/08 pn. *Pogoda na pracę*; MEDIATOR Ośrodka Szkoleń i Doradztwa Gospodarczego Małgorzata Wierzęć o numerze POKL.08.01.01-02-282/08 pn. *Profesjonalni i Skuteczni* oraz Agencji Reklamowej MIRWAL-ART Sp. z o.o. o numerze POKL.09.05.00-02-183/07 *Wiedząc więcej - możesz więcej*, przeprowadzona w 2010 roku - w ramach projektów Wrocławskiej Rady Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych oraz Powiatowego Urzędu Pracy w Głogowie wykazano uchybienia,

- kontrola projektu firmy CI-Computer Instal Sp. z o. o. o numerze POKL.08.01.01-02-044/08 pn. *Podnieś umiejętności zawodowe! Naucz się obsługi Symfonii!* (brak informacji o dacie przeprowadzenia kontroli) - uchybienia,

4. Urząd Kontroli Skarbowej we Wrocławiu:

- kontrola projektu Dolnośląskiej Izby Rolniczej o numerze POKL.06.02.00-02-020/08 pn. *Mój szef to ja!!! - praktyczne wskazówki jak założyć i prowadzić własną firmę wraz ze wsparciem finansowym* (brak informacji o dacie przeprowadzenia kontroli) - uchybienia,

- kontrola projektów Agencji Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej S.A o numerze POKL.09.02.00-02-045/08 pn. *Od praktykanta do pracownika - zaawansowane szkolenia dla uczniów szkół zawodowych* oraz o numerze POKL.09.04.00-02-073/08 pn. *Nauczyciel przyszłości - podnoszenie kwalifikacji zawodowych* przeprowadzona w dniach od 17 do 23 kwietnia 2012 roku - brak uchybień,

- kontrola projektu Wydziału Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego o numerze POKL.09.02.00-02-001/10 pn. *Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II* (brak informacji o dacie przeprowadzenia kontroli) - brak uchybień.

PRIORYTET VI

W październiku 2010 roku UKS wszczął postępowanie kontrolne w ramach projektu realizowanego w Działaniu 6.2 przez Dolnośląską Izbę Rolniczą *Mój szef to ja!!! - Praktyczne wskazówki jak założyć i prowadzić własną firmę wraz ze wsparciem finansowym*, związanego z podejrzeniem popełnienia nadużycia finansowego. W wyniku przeprowadzonej kontroli zostały stwierdzone liczne uchybienia i nieprawidłowości przy realizacji tego projektu, a w projekcie zostały stwierdzone wydatki niekwalifikowalne. Zostało wszczęte z urzędu postępowanie administracyjne, które - po licznych odwołaniach Beneficjenta od decyzji wydanych w czasie jego trwania - ostatecznie zostało zakończone 23.04.2015 r. W wyniku postępowania została wydana decyzja administracyjna, w której określono kwotę zwrotu dofinansowania w wysokości 738 231,59 PLN wraz z odsetkami, od której Beneficjent również się odwołał. Ostatecznie, IZ decyzją z dnia 28.10.2015 r. utrzymała w całości w mocy decyzję IP2. Beneficjent w dniu 30.11.2015 r. złożył skargę do WSA na decyzję IZ wraz z wnioskiem o wstrzymanie wykonania zaskarżonej decyzji. W dniu 08.03.2016 r. WSA wydał postanowienie w sprawie wstrzymania wykonania zaskarżonej decyzji.

W 2011 roku Urząd Kontroli Skarbowej we Wrocławiu na podstawie upoważnienia Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej przeprowadził czynności kontrolne w zakresie audytu gospodarowania środkami pochodzącymi z budżetu Unii Europejskiej w ramach PO KL 2007-2013 w Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędzie Pracy oraz u Beneficjenta systemowego (PUP Świdnica i PUP Ząbkowice Śląskie) oraz w projekcie Działania 6.2 realizowanym przez Wrocławską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. *Własna działalność gospodarcza szansą dla aktywnych*. W dniu 30.06.2011 r. Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy otrzymał informację z UKS o zakończeniu audytu. W wyniku przeprowadzonych czynności kontrolnych nie stwierdzono nieprawidłowości.

W 2012 roku ETO przeprowadził kontrolę dotyczącą wykonania budżetu ogólnego UE. Czynności kontrolne na miejscu zostały przeprowadzone w 8 losowo wybranych projektach współfinansowanych z EFS, w tym POKL.06.02.00-02-026/10 realizowany przez Stowarzyszenie EURO-CONCRET z Wrocławia. W wyniku przeprowadzonych czynności kontrolnych nie stwierdzono żadnych nieprawidłowości.

W 2015 roku UKS we Wrocławiu na podstawie upoważnienia Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej przeprowadził czynności kontrolne w zakresie audytu gospodarowania środkami pochodzącymi z budżetu Unii Europejskiej w ramach PO KL 2007-2013 w Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędzie Pracy dla projektu systemowego w ramach Poddziałania 6.1.3 *Buduj przyszłość* (PUP Kłodzko). Audyt został zakończony w dniu 24.03.2015 r., a w jego wyniku nie stwierdzono nieprawidłowości.

W 2015 roku ETO przeprowadził kontrolę dotyczącą wykonania budżetu ogólnego UE. Czynności kontrolne na miejscu zostały przeprowadzone w 4 losowo wybranych projektach współfinansowanych z EFS, w tym *Odkryj swój kapitał* realizowany w ramach Poddziałania 6.1.3 przez Powiatowy Urząd Pracy w Świdnicy. W dniu 12.01.2016 r. został przedstawiony wstępny raport z audytu ETO, zawierający ustalenie dotyczące niezidentyfikowania wskaźników rezultatu we wniosku o dofinansowanie, do którego DWUP oraz Beneficjent złożyli stosowne wyjaśnienia. IP2 oczekuje na ostateczny wynik kontroli.

PRIORYTET VII

W latach 2012 oraz 2013 została przeprowadzona przez ETO kontrola dotycząca wykonania budżetu ogólnego Unii Europejskiej. Wśród wybranych projektów znalazły się wnioski o dofinansowanie: POKL.07.01.02-02-019/10 oraz POKL.07.01.02-02-023/08. IP2 otrzymała informacje o ostatecznych wersjach raportów, które nie zawierały ustaleń dotyczących w/w projektów.

W dniu 25 lutego 2016 r. przeprowadzono kontrolę nr UKS02DE.7112.21.2016.BP.2 przez Urząd Kontroli Skarbowej we Wrocławiu na projekcie systemowym POKL.07.01.01-02-031/08 w ramach prowadzonego audytu operacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 *Aktywizacja zawodowa i społeczna mieszkańców Gminy Lubawka*. W wyniku przeprowadzonych przez UKS czynności kontrolnych, nie stwierdzono żadnych nieprawidłowości.

PRIORYTET VIII

W wyniku przeprowadzonej w 2011 r. kontroli ETO w ramach projektu POKL.08.01.01-02-179/08, uznano za niekwalifikowalną kwotę 67 562,26 PLN z tytułu stwierdzonych nieprawidłowości w zakresie stosowania przez Beneficjenta ustawy PZP dot. wyboru kierownika projektu (kwota 7 470,00 PLN – korekta wg taryfikatora 5% wartości zamówienia) oraz z tytułu przeszkolenia nieuprawnionych uczestników projektu - ETO zakwestionował udział uczestników szkoleń zatrudnionych w sektorach innych niż branża elektroniczna lub działalność prowadzona na rzecz branży elektronicznej (kwota 60 092,36 PLN). IW(IP2) podjęła także własne postępowanie wyjaśniające (kontrola doraźna 16-18.01.2013 r.), w zakresie prawidłowości zrekrutowania do udziału w projekcie jego uczestników, które skutkowało uznaniem kwoty 7 844,54 PLN za niekwalifikowalną. Beneficjent dokonał w 2013 r. zwrotu ww. kwot wraz z należnymi odsetkami. Ostatecznie KE stwierdziła, iż wysokość korekty dotyczącej postępowania PZP na wybór kierownika projektu powinna wynieść 100% wartości zamówienia (pismo IZ z marca 2014 r.). Beneficjent został więc zobowiązany do zwrotu kwoty 141 930,00 PLN wraz z należnymi odsetkami. Ponieważ Beneficjent nie dokonał zwrotu w wyznaczonym terminie, ostatecznie została wydana decyzja administracyjna, od której Beneficjent złożył odwołanie do IZ. IZ uchylili decyzję Dyrektora DWUP ze względów formalnych, ale jednocześnie orzekła zwrot kwoty 141 930,00 PLN wraz z odsetkami. Powyższa kwota została zwrócona przez Beneficjenta w dniu 07.01.2015 r. w kwocie 217 367,00 PLN (w tym: należność główna - 141 930,00 PLN, odsetki - 75 427,00 PLN).

PRIORYTET IX – kontrole zostały opisane w części ogólnej, dotyczącej wszystkich Priorytetów.

5. Opis istotnych problemów we wdrażaniu Priorytetu wraz z informacją o podjętych lub planowanych do podjęcia środkach zaradczych

Zidentyfikowany problem	Podjęte lub planowane do podjęcia środki zaradcze
PRIORYTET VI	
W zatwierdzonym Planie działania na rok 2012 Program Operacyjny Kapitał Ludzki – Priorytet VI, na realizację	W związku z zaistniałą sytuacją, w dniu 28.03.2012 r. Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy podjął decyzję o wstrzymaniu oceny formalnej i merytorycznej złożonych wówczas wniosków

<p>projektów systemowych Poddziałania 6.1.3 została zaplanowana kwota: 52 200 000,00 PLN.</p> <p>Niemniej jednak, w związku z pismem MPiPS z dnia 22.03.2012 r. (znak: DF-I-074-53-MK/12), dot. przekazania informacji o kwocie środków Funduszu Pracy na 2012 rok na finansowanie zadań realizowanych przez samorząd województwa, o których mowa w § 2 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2009 r. w sprawie algorytmu ustalania kwot środków Funduszu Pracy na finansowanie zadań w województwie, na realizację projektów systemowych dostępna była kwota zmniejszona, tj.: 48 357 200,00 PLN.</p>	<p>o dofinansowanie projektów systemowych w 2012 roku oraz o ponownym ogłoszeniu naboru wniosków systemowych realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy z województwa dolnośląskiego. Ponowny nabór wniosków odbył się w terminie od 02.04.2012 r. do 13.04.2012 r.</p> <p>IP2 zintensyfikowała działania zmierzające do sprawnej weryfikacji składanych wniosków o dofinansowanie w celu jak najszybszego zakontraktowania środków na 2012 rok, w efekcie czego podpisano 27 aneksów do umów ramowych na realizację projektów systemowych w ramach Poddziałania 6.1.3.</p>
<p>W zatwierdzonym Planie działania na rok 2013 Program Operacyjny Kapitał Ludzki – Priorytet VI, na realizację projektów systemowych Poddziałania 6.1.3 została zaplanowana kwota: 103 041 600 PLN.</p> <p>Niemniej jednak, w związku z pismem MPiPS z dnia 14.02.2013 r. (znak: DF-I-4021-2(02)-JW./13), dot. przekazania informacji o kwocie środków Funduszu Pracy na 2013 rok na finansowanie zadań realizowanych przez samorząd województwa, o których mowa w § 2 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2009 r. w sprawie algorytmu ustalania kwot środków Funduszu Pracy na finansowanie zadań w województwie, na realizację projektów systemowych dostępna była kwota zmniejszona, tj.: 102 892 700,00 PLN.</p>	<p>W związku z zaistniałą sytuacją, w dniu 21.02.2013 r. Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy podjął decyzję o wstrzymaniu naboru wniosków oraz o wstrzymaniu oceny formalnej złożonych wówczas wniosków o dofinansowanie projektów systemowych w 2013 roku oraz o ponownym ogłoszeniu naboru wniosków systemowych realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy z województwa dolnośląskiego. Ponowny nabór wniosków odbył się w terminie od 04.03.2013 r. do 15.03.2013 r.</p> <p>IP2 zintensyfikowała działania zmierzające do sprawnej weryfikacji złożonych wniosków o dofinansowanie projektów w celu jak najszybszego zakontraktowania środków na 2013 rok, w efekcie czego podpisano 27 aneksów do umów ramowych na realizację projektów systemowych w ramach Poddziałania 6.1.3.</p>
PRIORYTET VII	
<p>Nie wszyscy uprawnieni Beneficjenci z Poddziałania 7.1.1 oraz 7.1.2 zaaplikowali o dostępne środki (w tym ci, którzy zaaplikowali nie kontraktowali całych dostępnych dla nich alokacji), co ma wpływ na osiągniętą wartość wskaźników.</p>	<p>IP oraz IP2 podejmowała szereg działań zmierzających do pełnego wykorzystania dostępnych środków a tym samym osiągnięcia wskaźników na jak najwyższym poziomie. IP2 przeprowadzała spotkania informacyjno-szkoleniowe przygotowujące OPS/PCPR do aplikowania o środki. Oprócz instruktażu dotyczącego zarówno aplikowania o dotację, jak i późniejszego rozliczenia, przedstawiono szereg korzyści i dobrych praktyk płynących z realizacji programu. Zgodnie z zapotrzebowaniem OPS/PCPR w siedzibie IP2 odbywały się indywidualne konsultacje w zakresie przygotowania wniosku o dofinansowanie. Ponadto IP2 utrzymywała kontakt telefoniczny oraz elektroniczny z pojejtodawcami/beneficjentami. Na stronie internetowej udostępnione były pytania i odpowiedzi dotyczące tematyki aplikowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych OPS/PCPR. Ponadto zamieszczane były wszystkie prezentacje ze spotkań informacyjnych. IP2 po ukazaniu się zaktualizowanych dokumentów programowych przygotowywała instruktaż wypełniania</p>

	<p>wniosku o dofinansowanie z uwzględnieniem minimalnych uchybień, które nie będą rzutowały na jego wartość merytoryczną. IP2 organizaowała targi oraz publikacje dobrych praktyk wśród, których przedstawiane były również projekty systemowe.</p> <p>IP w latach 2008-2010 premiowała realizację projektów w partnerstwach, poprzez przyznanie premii finansowej, czyli dodatkowych środków na realizację projektu. Ponadto IP uczestniczyła w seminariach organizowanych przez DOPS m.in. na rzecz promocji projektów realizowanych w różnych formach partnerskich. Rola animatorów i zawiązywanie partnerstw w regionie leżała po stronie DOPS-u i ROEFS-ów. Z uwagi na znikome zainteresowanie jednostek (ze względu na trudność realizacji i rozliczania tego typów projektów) od roku 2011 nie stosowano już dodatkowej premii finansowej w prowadzonych naborach. We wrześniu 2010 roku IP2 przygotowała <i>Raport dotyczący wsparcia finansowego na upowszechnienie pracy socjalnej beneficjentów systemowych Poddziałów 7.1.1 oraz 7.1.2</i>, który został przedłożony do IP w celu wypracowania nowej metody podziału środków na upowszechnianie pracy socjalnej, czyli zatrudniania dodatkowych pracowników w OPS/PCPR. Na podstawie danych przedłożonych przez DOPS oraz IP2 opracowany został przez IP nowy podział środków dla OPS/PCPR uwzględniający zapotrzebowanie zgłaszane przez beneficjentów tylko tych, którzy deklarowali swój udział w realizacji projektów systemowych w danym roku, przy uwzględnieniu limitów w planie finansowym IP2. Zrezygnowano z zastosowania algorytmu podziału środków, który nie odzwierciedlał realnego zapotrzebowania i uwzględniał wszystkie potencjalne jednostki, które potem nie składały wniosków aplikacyjnych, co skutkowało powstaniem niewykorzystanych środków i koniecznością przeprowadzania ponownych realokacji.</p> <p>W roku 2012 został ogłoszony konkurs, który został skierowany do 82 gmin, w których OPS co najmniej jeden raz nie uczestniczyły w realizacji projektu systemowego w latach 2008-2011. Jednak zainteresowanie ogłoszonym konkursem okazało się niewielkie, co związane było z faktem realizacji tych projektów w partnerstwie i przy obowiązkowym udziale wkładu własnego.</p> <p>Niewykorzystane środki z konkursu przesunięte zostały za zgodą IP do Poddziałania 7.1.2, co umożliwiło realizację projektów w latach 2014 – 2015 wszystkim zainteresowanym PCPR. Ponadto IP2 podejmowała działania informacyjne odnośnie aplikowania m.in. wysyłając do wszystkich potencjalnych jednostek zaproszenie do udziału w realizacji projektów systemowych z wymogami i kryteriami jakie będą musiały jednostki spełnić. Umożliwiona została realizacja projektów dla wszystkich OPS-ów również w 2014 r. (projekty dwuletnie 2013-2014). IP2 na bieżąco informowała IP o problemach związanych z pełną kontraktacją środków Działania 7.1. Powyższy problem był zgłaszany w ramach Sprawozdań okresowych do IZ POKL.</p> <p>Pomimo szeregu działań podejmowanych przez instytucje zaangażowane we wdrażanie Poddziałów 7.1.1 oraz 7.1.2 nie osiągnięto wskaźników na poziomie 100% wartości docelowej.</p>
PRIORYTET VIII	
<p>Problemem był nabór uczestników projektów, szczególnie w projektach objętych pomocą publiczną. Beneficjenci popełniali błędy w ustalaniu harmonogramów szkoleń, przez co też</p>	<p>Beneficjenci informowali IP2 o problemach i wspólnie z IP2 w formie rozmów, pism, formularzy zmian, podejmowano decyzje m. in. o zwiększeniu nakładów na promocję projektu w celu lepszego dotarcia do potencjalnych uczestników projektów, zmiany formy docierania do potencjalnych odbiorców. W miarę możliwości, o ile jest to zgodne z</p>

<p>nie mogli znaleźć uczestników z odpowiedniej grupy docelowej (np. szkolenia dla rolników w okresie natężonych prac polowych lub też szkolenia zbyt długie, szczególnie w projektach objętych pomocą publiczną, gdzie pracodawca delegował swoich pracowników na szkolenia w godzinach pracy i w przypadku pracodawców należących do sektora MŚP nie było możliwości zastąpienia pracowników delegowanych innymi pracownikami w firmie, w czasie ich uczestnictwa w szkoleniu).</p>	<p>kryteriami obowiązującymi w konkursie, poszerzany jest obszar wsparcia, np. z obszarów wiejskich na obszary wiejskie i miasta do 25 tys. mieszkańców, zmiana statusu uczestników w zakresie wielkości przedsiębiorstw, w których pracują osoby kierowane na szkolenie - np. zmniejszenie liczby osób z mikroprzedsiębiorstw i zwiększenie osób z małych – czy też ze średnich a nawet dużych przedsiębiorstw, zmiana sposobu rozliczania wkładu prywatnego. Ostatecznie wydłużano terminy rekrutacji, aby zwerbować uczestników lub uzupełnić absencję na szkoleniach. Dodatkowo wydłużano okresy realizacji projektów, po to, aby umożliwić jak największej liczbie osób zakończenie szkolenia z wynikiem pozytywnym, tj. m.in. zdanie trudnych egzaminów kończących szkolenie i nadających konkretne uprawnienia zgodne z zaplanowanymi we wnioskach aplikacyjnych założeniami.</p>
<p>Problemy związane z wdrażaniem i rozliczaniem projektów, w tym w szczególności projektów objętych pomocą publiczną: problemy z absencją na szkoleniach, rezygnacją z udziału w projekcie, a co za tym idzie osiąganiem założonych wskaźników i wysokości rozliczonego wkładu prywatnego. Wraz z wprowadzeniem efektu zachęty pojawił się także problem ze znalezieniem uczestników z dużych przedsiębiorstw, które muszą przedstawić w formie dokumentu wewnętrzną analizę wykonalności projektu lub zadań objętych pomocą, uwzględniającą sytuację przedsiębiorstwa w przypadku otrzymania pomocy oraz bez jej udziału. Ponadto zmiana w kwietniu 2010 r. przepisów prawnych dotyczących udzielania pomocy publicznej nałożyła na podmioty udzielające tej pomocy dodatkowe obowiązki przyjmowania i weryfikowania Formularzy z udzielenia tej pomocy oraz sprawozdań finansowych przedsiębiorców za ostatnie 3 zamknięte lata obrotowe, co zniechęciło niektórych przedsiębiorców do korzystania ze szkoleń na nowych zasadach. Kolejna zmiana przepisów z grudnia 2010 r. ograniczyła grupy docelowe wyłączając ze wsparcia pracowników zatrudnionych na umowy cywilno-prawne, co jeszcze bardziej utrudniło rekrutację. Ponadto część szkoleń kończyła się trudnymi egzaminami, których wiele osób nie było w stanie zdać.</p>	<p>W celu zapobieżeniu i/lub ograniczeniu problemów IP2 organizowała cykliczne spotkania z beneficjentami, podczas których omawiane były problemy związane z wdrażaniem projektów, w tym m. in. z rozliczaniem wniosków o płatność, naliczaniem odsetek za nieterminowe rozliczanie projektów, naliczaniem i rozliczaniem pomocy publicznej, w tym wkładu prywatnego wnoszonego w wynagrodzeniach uczestników szkoleń, dokumenty niezbędne przy udzieleniu pomocy publicznej, konsekwencje nieosiągnięcia wskaźników oraz zmiany w przepisach, w tym w ustawie o finansach publicznych oraz pomocy publicznej. Również na spotkaniach z beneficjentami, na których omawiane były poszczególne warunki ogłaszania konkursów, IP2 zwracała uwagę na kwestie związane z odpowiednim planowaniem harmonogramów realizacji projektów, doбором grup docelowych w odpowiedzi na potrzeby rynku pracy, a nie tylko na kryteria strategiczne, konsekwencje niezrealizowania założonych w projektach rezultatów, zmiany ustawy o finansach publicznych, trudności w realizacji projektów z pomocą publiczną itp.</p>
<p>Odstąpienie Beneficjentów od realizacji projektów, co skutkowało do rozwiązaniem umów o dofinansowanie projektu w ramach Działania 8.1.</p>	<p>Głównym powodem rozwiązywania umów były problemy z rekrutacją uczestników projektów, które były na tyle duże, że pomimo usilnych prób beneficjentów nie udało się stworzyć grup szkoleniowych. Potencjalni uczestnicy szkoleń, do których docierano różnymi kanałami</p>

	<p>promocji, nie byli zainteresowani proponowaną tematyką szkoleń. IP2 podchodziła do każdego przypadku indywidualnie i razem z projektodawcami starała się rozwiązać powstałe problemy m. in. przez, wydłużenie i/lub zmianę formy rekrutacji, zatwierdzanie zmian w zakresie rozszerzania grupy docelowej o osoby samozatrudnione. Kiedy mimo podjętych środków zaradczych, nie odnotowano postępów w rekrutacji, Beneficjenci w porozumieniu z IP2 podejmowali decyzje o rozwiązaniu umów.</p>
PRIORYTET IX	
<p>W 2013 roku, w związku ze stanowiskiem IZ PO KL, wyrażonym kolejno w pismach: z dnia 16.01.2013 r. l.dz. DZF-IV-82252-20-KP/13 Nr NK 6112/13 oraz z dnia 24.01.2013 r. l.dz. DZF-IV-82252-20-KP/13 Nr NK 8921/13, obligującym do weryfikacji wysokości i racjonalności kosztów ponoszonych w projektach w ramach Poddziałania 9.6.2 realizowanych z zastosowaniem uproszczonych metod rozliczania wydatków (stawki jednostkowe, kwoty ryczałtowe) dokonano weryfikacji wydatków w projektach przyjętych do realizacji.</p> <p>(Działanie 9.6)</p>	<p>W związku ze stanowiskiem IZ PO KL dotyczącym wydatków realizowanych z zastosowaniem uproszczonych metod rozliczania wydatków, IP2 w miesiącu lutym i marcu 2013 r. przeprowadziła spotkania z Beneficjentami Poddziałania 9.6.2, których celem była powtórna weryfikacja kosztów w projektach. W wyniku przeprowadzonych rozmów większość Beneficjentów wprowadziła zmiany do projektów, dokonała zwrotu środków uznanych za niekwalifikowalne na konto projektów bądź też zdecydowała o niewykazywaniu wydatków we wnioskach o płatność. Natomiast w kilku przypadkach, pomimo podjętych prób polubownego rozwiązania problemu, nie osiągnięto pełnego konsensusu, a jeden z Beneficjentów wniósł o rozwiązanie umowy.</p>
Problemy o charakterze horyzontalnym/ systemowym	
<p>W 2008 roku w województwie dolnośląskim wystąpiły problemy związane z realizacją przez Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy, pełniący rolę instytucji wdrażającej (Instytucji Pośredniczącej II stopnia), zadań związanych z wdrażaniem komponentu regionalnego PO KL.</p>	<p>Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął w październiku 2008 r. Program Naprawczy, który miał na celu usprawnienie procesu wdrażania PO KL na Dolnym Śląsku przez IP2. Nastąpiło przejście od IP2 przez IP wdrażania części komponentu regionalnego PO KL. Od dnia 1 maja 2009 roku Samorząd Województwa, który pełni rolę Instytucji Pośredniczącej PO KL, samodzielnie wdrażał 6 Działań w ramach komponentu regionalnego PO KL, tj. Działanie 8.2 w ramach Priorytetu VIII oraz Działania 9.1, 9.2, 9.3, 9.4, 9.5 w ramach Priorytetu IX. Pozwoliło to na rozłożenie ciężaru zadań związanych z wdrażaniem PO KL w regionie pomiędzy IP i IP2 oraz wzmocnienie nadzoru nad ich realizacją. Była to niezwykle istotna zmiana w systemie wdrażania PO KL na Dolnym Śląsku, która zakończyła się sukcesem, o czym świadczy pełne rozliczenie alokacji przyznanej na powyższe Działania.</p>
<p>w tym zidentyfikowane problemy ze stosowaniem ustawy <i>Prawo zamówień publicznych</i> (bez podziału na Priorytety)</p>	
<p>Beneficjenci zgłaszali problem przedłużającego się procesu zamówień publicznych wynikający z konieczności stosowania procedur określonych przepisami prawa.</p>	<p>W celu zaradzenia tym problemom organizowane były spotkania, podczas których omawiano sytuacje w projektach, możliwości rozwiązań problemów oraz dyscyplinowano Beneficjentów do sprawniejszego działania. Przedłużano okresy realizacji projektów (najczęściej bez zwiększenia wydatków na zarządzania i koszty personelu), jeśli to było konieczne do osiągnięcia zaplanowanych rezultatów.</p>

III. INFORMACJA O ZGODNOŚCI REALIZACJI PRIORYTETU Z PRAWODAWSTWEM

1. Czy zapewniono zgodność z prawodawstwem w zakresie zamówień publicznych?

TAK NIE

2. Czy zapewniono zgodność z zasadami pomocy publicznej?

TAK NIE

3. Czy zapewniono zgodność z zasadami polityk horyzontalnych?

TAK NIE

IV. ZAŁĄCZNIKI:

ZAŁĄCZNIK 1: Osiągnięte wartości wskaźników

ZAŁĄCZNIK 2: Przepływ uczestników projektów realizowanych w ramach Priorytetu

ZAŁĄCZNIK 3: Określenie statusu na rynku pracy osób, które rozpoczęły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu

ZAŁĄCZNIK 4: Osoby, które rozpoczęły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu, znajdujący się w dwóch grupach wiekowych 15-24 i 55-64 lata

ZAŁĄCZNIK 5: Osoby, które rozpoczęły udział w projektach realizowanych w ramach Priorytetu ze względu na wykształcenie

ZAŁĄCZNIK 6: Przedsiębiorstwa, które przystąpiły do udziału w projektach realizowanych w ramach Priorytetu

ZAŁĄCZNIK 7: Wartość udzielonej i wypłaconej pomocy publicznej oraz pomocy *de minimis* w ramach PO KL (w PLN)

ZAŁĄCZNIK 8: Protesty/ odwołania

ZAŁĄCZNIK 9: Monitorowanie projektów innowacyjnych i ponadnarodowych³

ZAŁĄCZNIK 10: Informacja o wykonaniu wskaźnika efektywności zatrudnieniowej w ramach Priorytetu

V. OŚWIADCZENIE INSTYTUCJI POŚREDNICZĄCEJ

Oświadczam, iż informacje zawarte w niniejszym sprawozdaniu są zgodne z prawdą.

³ Dotyczy sprawozdań rocznych i sprawozdania końcowego

Data	08.07.2016 r.
Pieczęć imienna i podpis osoby upoważnionej do zatwierdzenia sprawozdania w imieniu Instytucji Pośredniczącej PO KL	

INFORMACJE DO UŻYTKU WEWNĘTRZNEGO*

**wypełnia Instytucja Zarządzająca PO KL*

Imię i nazwisko osoby weryfikującej sprawozdanie	
Data	
Podpis	